

แนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนย่านกะดีจีน
THE PATH OF LEARNING PROMOTION AT KADEEJEEN, BANGKOK.

อวิกา สุปินะ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2565

แนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนย่านกะดีจีน

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทางสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีการศึกษา 2565
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

THE PATH OF LEARNING PROMOTION AT KADEEJEEN, BANGKOK.

AWIKA SUPINA

A Master's Project Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of MASTER OF ARTS

(M.A. (Social Management))

Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University

2022

Copyright of Srinakharinwirot University

สารนิพนธ์

เรื่อง

แนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนย่านกะดีจีน

ของ

อวิกา สุปีนะ

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทางสังคม

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบปากเปล่าสารนิพนธ์

..... ที่ปรึกษาหลัก ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธันนิกันต์ สุญลี้นภัย) (รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)

..... ที่ปรึกษาร่วม กรรมการ
(อาจารย์ ดร.สายชล ปัญญชิต) (รองศาสตราจารย์ ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์)

ชื่อเรื่อง	แนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนย่านกะดีจีน
ผู้วิจัย	อวิกา สุปินะ
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
ปีการศึกษา	2565
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธันนิกันต์ สุญสินภัย
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	อาจารย์ ดร. สายชล ปัญญชิต

สารนิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีน ศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ผ่านการจัดการโดยภาคเอกชน และเพื่อเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพที่ใช้เครื่องมือการวิจัยที่สำคัญประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก และใช้วิธีการบันทึกการอย่างอิสระ มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 25 คน ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบเนื้อหา พื้นที่การศึกษาวิจัยคือ ชุมชนย่านกะดีจีน แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า แหล่งเรียนรู้ในชุมชนย่านกะดีจีน เป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัย มีวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน มีรูปแบบการบริหารจัดการเชิงเครือข่ายที่อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง แต่ยังไม่มีความชัดเจนในการบริหารจัดการที่ชัดเจน ส่งผลให้การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ไม่ประสบความสำเร็จได้เท่าที่ควร สำหรับการเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ มีดังนี้ 1) สมาชิกในชุมชนต้องตระหนักเห็นถึงคุณค่าของแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน 2) แหล่งเรียนรู้ควรกำหนดแผนนโยบายในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) แหล่งเรียนรู้ควรร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูล หรือจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการด้านการออกแบบการเรียนรู้ 4) สร้างแพลตฟอร์มความรู้ภายในชุมชน เพื่อเป็นพื้นที่กลางในการบริหารจัดการองค์ความรู้ 5) จัดตั้งกองทุนการอนุรักษ์ซ่อมแซมแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่ออนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ให้เป็นสถานที่ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่อนุชนรุ่นต่อไป 6) แหล่งเรียนรู้ควรร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อขยายเครือข่ายความร่วมมือและทำให้แหล่งเรียนรู้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง

คำสำคัญ : แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้, กะดีจีน, กรุงเทพมหานคร

Title	THE PATH OF LEARNING PROMOTION AT KADEEJEEN, BANGKOK.
Author	AWIKA SUPINA
Degree	MASTER OF ARTS
Academic Year	2022
Thesis Advisor	Assistant Professor Dr. Tannikarn Soonsinpai
Co Advisor	Dr. Saichol Panyachit

This aims of this research are as follows: (1) to study the local learning resources of the Kadeejeen area; (2) to study the management model of learning resources through private management; and (3) to propose ways to raise the level of learning promotion among Kadeejeen communities. It was qualitative research using key research tools were comprised of in-depth interviews and independently used the recording method. There were a group of 25 key informants using content analysis. The research study area was the Kadeejeen community in the Wat Kanlaya Subdistrict of the Thonburi District of Bangkok. The study identified the first local learning resources in the Kadeejeen community. It was a source of informal learning that did not have a fixed form and there were no courses or a certain learning period. Its purpose was to be established as a learning center for the Kadeejeen community. Secondly, local learning resources in the Kadeejeen community had a network-based management model. However, there is no clear management policy plan. As a result, the management of learning resources was not as successful as it should be. Thirdly, the proposed approach for enhancing learning promotion was as follows: (1) members of the Kadeejeen community must firstly realize the value of the learning resources within the community; (2) learning centers should formulate a policy plan for effective short-term or long-term management of learning resources; (3) learning centers should cooperate with relevant agencies into the storage area or organize workshops on learning design; (4) to create a knowledge platform to be a central area for knowledge management; (5) to establish a fund for the conservation and to repair of learning resources; and (6) the learning center should cooperate with various agencies in developing public relations media to expand the cooperation network and make learning centers more widely known.

Keyword : Path of Learning Promotion, Kadeejeen, Bangkok

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความสะดวกตากรุณาช่วยเหลือ และความเอาใจใส่เป็นอย่างดี ตลอดจนการให้คำแนะนำข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์สำหรับการปรับปรุงแก้ไขสารนิพนธ์ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นจาก รศ. ดร. สุรพล สุยะพรหม ประธานคณะกรรมการสอบปากเปล่าสารนิพนธ์ และ รศ. ดร. ชลวิทย์ เจียรจิตต์ กรรมการบริหารหลักสูตร ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ถันนิกันต์ สุญลี้นภัย และอาจารย์ ดร. สายชล ปัญญาชิต ที่ได้เมตตาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา สละเวลาให้ความช่วยเหลือชี้แนะแนวทางในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและการทำสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์และคณะกรรมการผู้บริหารหลักสูตรการจัดการทางสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทุกท่าน ที่ได้กรุณาประสิทธิ์ประสาทความรู้ต่าง ๆ ให้แก่ผู้วิจัย และการสนับสนุนทุนการศึกษาส่วนหนึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ตลอดจนขอกราบขอบพระคุณ พระโสภณวชิราภี (อาทิตย์ อตุลเวที) ผู้เป็นแสงอาทิตย์ที่ให้ความเมตตาในการสนับสนุนอย่างมากในการศึกษาครั้งนี้

การวิจัยในครั้งนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการศึกษาประเด็นการส่งเสริมการเรียนรู้ ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษานำไปสู่การส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาศักยภาพแหล่งเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่ชุมชนย่านกะดีจีน รวมถึงชุมชนอื่นต่อไปได้ในอนาคต ดังนั้นหากการศึกษาครั้งนี้ได้สร้างประโยชน์กับผู้สนใจเรียนรู้จากสารนิพนธ์ฉบับนี้ ขอขอบคุณงามความดีให้กับบิดามารดา ครูอาจารย์ ญาติสนิทมิตรสหายทุกท่านที่เป็นกำลังใจและให้การสนับสนุนทุกด้านด้วยดีเสมอมา

อวิกา สุปินะ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญรูปภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ภูมิหลัง	1
1.2 ความมุ่งหมาย.....	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
2.1 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนย่านกะดีจีน.....	7
2.2 แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต	9
2.3 แนวคิดแหล่งเรียนรู้.....	18
2.4 แนวคิดพิพิธภัณฑ์.....	29
2.5 แนวคิดทุนทางวัฒนธรรม	38
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	43
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	48

3.1 ระเบียบวิธีวิจัย	49
3.1.1 การวิจัยภาคสนาม (Fieldwork Research).....	49
3.1.2 การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Review)	49
3.2 พื้นที่การวิจัย และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	50
3.2.1 การเลือกพื้นที่	50
3.2.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	51
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	52
3.3.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก	52
3.3.2 แบบบันทึกข้อมูล	53
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	53
3.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Document Data)	53
3.4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Data).....	53
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล (Data analysis)	54
3.6 การพิทักษ์สิทธิกลุ่มผู้ให้ข้อมูล	55
3.7 จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์	55
3.7.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย	55
3.7.2 การวิเคราะห์ข้อมูล	56
บทที่ 4 ผลการศึกษา	57
4.1 การศึกษาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีน	58
4.1.1 พิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีน	58
4.1.2 พิพิธภัณฑสถานพระ ประยูรรัตนฆาตคาร	63
4.2 การศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ผ่านการจัดการโดยภาคเอกชน.....	68
4.2.1 พิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีน	68

4.2.2 พิพิธภัณฑทร์พระ ประชุมภัณฑาคาร	72
4.3 การเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน	77
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	86
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	87
5.1.1 การศึกษาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีน	87
5.1.2 การศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ผ่านการจัดการโดยภาคเอกชน	90
5.1.3 การเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน	93
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	95
5.2.1 อภิปรายผลการศึกษาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีน.....	95
5.2.2 อภิปรายผลการศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้.....	99
5.2.3 อภิปรายผลแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนย่านกะดีจีน.....	102
5.3 ข้อเสนอแนะ	106
5.3.1 ข้อเสนอแนะการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	106
5.3.2 ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป	106
บรรณานุกรม	108
ประวัติผู้เขียน.....	119

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้นำทางศาสนา	77
ตาราง 2 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้นำชุมชน	78
ตาราง 3 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นบุคลากรทางการศึกษา	80
ตาราง 4 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นหน่วยงานภาครัฐ เอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง	81
ตาราง 5 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนย่านกะดีจีน	83

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย	5
ภาพประกอบ 2 แสดงแผนที่ตั้งชุมชนย่านกะดีจีน	8
ภาพประกอบ 3 แสดงความเชื่อมโยงของแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต	17
ภาพประกอบ 4 แสดงความเชื่อมโยงของแนวคิดแหล่งเรียนรู้	28
ภาพประกอบ 5 แสดงความเชื่อมโยงของแนวคิดเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์	37
ภาพประกอบ 6 แสดงความเชื่อมโยงของแนวคิดทุนทางวัฒนธรรม	47
ภาพประกอบ 7 แสดงผลการศึกษาพิพิธภัณฑ์บ้านกุฎีจีน	62
ภาพประกอบ 8 แสดงผลการศึกษาพิพิธภัณฑ์พระ ประยูรรัตนทาการ	67
ภาพประกอบ 9 แสดงผลการศึกษารูปแบบการจัดการของพิพิธภัณฑ์บ้านกุฎีจีน	71
ภาพประกอบ 10 แสดงผลการศึกษารูปแบบการจัดการของพิพิธภัณฑ์พระ ประยูรรัตนทาการ ..	75
ภาพประกอบ 11 แสดงรูปแบบการบริหารจัดการเชิงเครือข่าย	76
ภาพประกอบ 12 แสดงการเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล .	84
ภาพประกอบ 13 แสดงสรุปผลการศึกษาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นของชุมชนย่านกะดีจีน	89
ภาพประกอบ 14 แสดงสรุปผลการศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้	92
ภาพประกอบ 15 แสดงสรุปผลการเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้	94

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ภูมิหลัง

ทุนทางสังคมของชุมชนย่านกะดีจีนสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพในการพัฒนาสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ด้วยความครบถ้วนขององค์ประกอบหลักในการเรียนรู้ พัฒนาการของบุคคล และสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ที่มีรศกทางวัฒนธรรมกระจายตัวอยู่รอบพื้นที่ถึง 121 รายการ (นิรมล เสรีสกุล และธนพร โอวาทวรวิญญู, 2565) รวมไปถึงความร่วมมือของเครือข่ายในการขับเคลื่อนพัฒนาที่หลากหลายที่สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมและประสานความร่วมมือไตรภาคี (Triple Helix) ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคการศึกษา ภาคประชาสังคมและชุมชน โดยมีการรวมกลุ่มทั้งในมิติเชิงพื้นที่อย่างกลุ่ม 3 ศาสนา 4 ความเชื่อ 6 ชุมชนย่านกะดีจีน มูลนิธิประชาคมย่านกะดีจีน-คลองสาน ฯลฯ และในมิติการรวมกลุ่มเชิงกิจกรรมที่ใช้กิจกรรมหรือสถานการณ์ต่าง ๆ เป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่ม เช่น การพัฒนาพื้นที่สีเขียว เทศกาลศิลป์ในซอย เทศกาลสายน้ำแห่งวัฒนธรรม เป็นต้น ศักยภาพเหล่านี้ล้วนเป็นเงื่อนไขสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดการส่งเสริมเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เชื่อมโยงผ่านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน

เมื่อสังคมในศตวรรษที่ 21 เปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ทันสมัย ก้าวเข้าสู่เศรษฐกิจสังคมฐานความรู้ การเรียนรู้เปลี่ยนผ่านจากสถานศึกษาสู่พื้นที่ออนไลน์ ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายและเปิดกว้างมากขึ้น บุคคลที่เรียนเก่ง หรือท่องจำเก่ง จึงไม่ใช่ตัวเลือกที่ดีที่สุด แต่บุคคลที่พร้อมจะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ มีองค์ความรู้ ทักษะ ความเชี่ยวชาญและสมรรถนะที่หลากหลายเป็นบุคคลที่สังคมโลกต้องการเนื่องจากเป็นสังคมแห่งเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ทันสมัย นำเข้ามาใช้งานทดแทนแรงงานมนุษย์ (มูลนิธิยุวพัฒน์, 2562) บุคคลจึงเผชิญกับความท้าทายแห่งยุคสมัยปัจจุบันหลายประการ และทำให้การเรียนรู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะที่สร้างสรรค์เหนือกว่าเทคโนโลยีและนวัตกรรม

การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต กระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายทำให้เกิดทักษะที่สร้างสรรค์ สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาได้อย่างเหมาะสม ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง นอกจากนี้ ยังสร้างความได้เปรียบในการประกอบอาชีพที่ต้องแข่งขันกันในทุกด้านของคนในสังคม รูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต และมีความสำคัญต่อการสร้างโอกาสในการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น บุคคลสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้อย่างทั่วถึงและมีความเหมาะสมกับศักยภาพของผู้เรียน (อเน

ชา วิชาไชย และคนอื่น ๆ, 2563) ทำให้แหล่งเรียนรู้ หรือพิพิธภัณฑ์ มีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นพื้นที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ ส่งเสริมการคิดและจินตนาการ เพื่อความเจริญของงามของบุคคลและสังคม

จึงจะเห็นได้ว่าหลายช่วงทศวรรษที่ผ่านมา พบว่า มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบ ทั้งที่เกิดจากความต้องการของประชาชนและการจัดการโดยหน่วยงานภาครัฐ แต่การจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ดังกล่าว ยังไม่ประสบความสำเร็จ ส่วนหนึ่งเกิดจากคนในชุมชนไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดตั้ง จึงไม่เห็นคุณค่าของแหล่งเรียนรู้ รวมถึงการจัดการความรู้ภายในแหล่งเรียนรู้ที่ไม่เหมาะสมกับพื้นที่และลักษณะการดำรงชีวิตของชุมชน องค์ความรู้ที่ได้ไม่สามารถนำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ ส่งผลให้เกิดการละเลยดูแลแหล่งเรียนรู้ มีสภาพไม่ต่างจากปราสาทร้างที่เต็มไปด้วยสมบัติ (ปรมปณต แก้วนนท์, 2553) สิ่งเหล่านี้เป็นผลจากการขาดการจัดการที่เหมาะสมต่อกระบวนการสร้างแหล่งเรียนรู้ หากการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้มีการจัดการที่ดี มีประสิทธิภาพ คำนึงถึงความเหมาะสมขององค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนรวมถึงมีกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ย่อมทำให้แหล่งเรียนรู้สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนได้อย่างแท้จริง

สำหรับชุมชนย่านกะดีจีน เป็นชุมชนเก่าแก่ของฝั่งธนบุรี มีประวัติศาสตร์อันยาวนานตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี ประกอบไปด้วย 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดกัลยาณ์ ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนโรงคราม ชุมชนวัดประยุรวงศ์ ชุมชนวัดบุปผาราม และชุมชนกุฎีขาว เป็นชุมชนต้นแบบที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขท่ามกลางความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรม และความเข้มแข็งของผู้นำและสมาชิกในชุมชน มีต้นทุนทางสังคมที่สะท้อนให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ สิ่งก่อสร้าง อาคารบ้านเรือน สถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณีอันทรงคุณค่า นอกจากนี้ ยังมีพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งเชิงประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น พิพิธภัณฑ์พระ ประยูรรัตนทาตาร วัดประยุรวงศาวาส พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร เขตธนบุรี พิพิธภัณฑ์บ้านกุฎีจีน บ้านสกุลทอง บ้านหมุกระดาศ บ้านน้อย บ้านขนมฝรั่งกุฎีจีน ธนุสิงห์ เป็นต้น ด้วยเอกลักษณ์ที่โดดเด่นด้านมรดกวัฒนธรรม “3 ศาสนา 4 ความเชื่อ” ของชุมชนย่านกะดีจีนเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างความแตกต่าง และเปิดโอกาสในการเข้าถึงการเรียนรู้ที่หลากหลาย เหมาะกับการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับบุคคล และด้วยความสามารถในการเข้าถึงพื้นที่ของคนทุกช่วงวัยย่อมรองรับการพัฒนาได้ในอนาคต

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีน ศึกษาแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ผ่านการจัดการโดยภาคเอกชน และเสนอแนวทางการยกระดับการ

ส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน เนื่องจากชุมชนย่านกะดีจีน เป็นพื้นที่ที่มีแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของเมืองที่จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่ รวมถึงบุคคลภายนอกที่ต้องการเข้ามาเรียนรู้ อันประกอบไปด้วยวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม

1.2 ความมุ่งหมาย

1.2.1. เพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีน ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีน และพิพิธภัณฑสถานพระ ประยูรรัตนโกศาทร

1.2.2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ผ่านการจัดการโดยภาคเอกชน

1.2.3. เพื่อเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

1.3.1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา โดยศึกษาแนวความคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต แนวคิดแหล่งเรียนรู้ แนวคิดพิพิธภัณฑสถาน แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน แนวคิดการจัดการแหล่งเรียนรู้ และแนวคิดทุนทางวัฒนธรรม

1.3.2. ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ ชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

1.3.3. ขอบเขตด้านประชากร

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านประชากร ดังนี้ ศึกษากลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย ได้แก่ ผู้นำทางศาสนาผู้นำชุมชน บุคลากรทางการศึกษา นักวิชาการด้านการเรียนรู้ของชุมชน และหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้

1.3.4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลช่วงเดือนกันยายน พ.ศ. 2564 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2565

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษานำไปสู่การส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และหน่วยงานที่มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาศักยภาพแหล่งเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่ชุมชนย่านกะดีจีน และชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

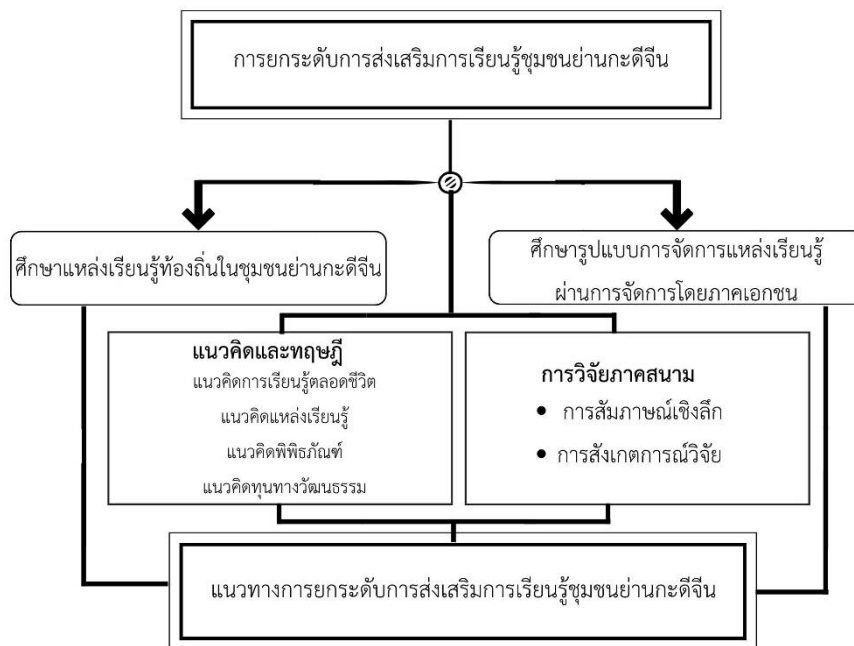
การส่งเสริม หมายถึง การเกื้อหนุน หรือการช่วยเหลือสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากเดิมสู่พฤติกรรมใหม่อย่างค่อนข้างถาวร อันเนื่องมาจากการฝึกฝน ฝึกหัด หรือเป็นผลมาจากประสบการณ์ ซึ่งการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กับการเจริญเติบโตและวุฒิภาวะของบุคคล

แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลความรู้ ทั้งที่อยู่ในตัวบุคคล สถานที่ ภูมิปัญญา ท้องถิ่น หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ เกิดทักษะประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต

ชุมชนย่านกะดีจีน หมายถึง ชุมชน “กะดีจีน” เป็นชุมชนเก่าแก่ที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีการตั้งถิ่นฐานเป็นครั้งแรกในสมัยกรุงธนบุรี หลังจากที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกอบกู้เอกราชและสถาปนากรุงธนบุรี พระองค์จึงได้รวบรวมเหล่าไพร่พลจากศึกสงคราม และได้พระราชทานที่ดินเพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัย ปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร อันประกอบด้วย 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดกัลยาณ์ ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนวัดประยุรวงศ์ ชุมชนวัดบุปผาราม ชุมชนโรงคราม และชุมชนกุฎีขาว

1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพประกอบ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนย่านกะดีจีน มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีน ศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ผ่านการจัดการโดยภาคเอกชน และเพื่อเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 2.1 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนย่านกะดีจีน
- 2.2 แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - 2.2.1 ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - 2.2.2 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - 2.2.3 แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - 2.2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 2.3 แนวคิดแหล่งเรียนรู้
 - 2.3.1 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้
 - 2.3.2 แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน
 - 2.3.3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการแหล่งเรียนรู้
 - 2.3.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น
- 2.4 แนวคิดพิพิธภัณฑ์
 - 2.4.1 ความหมายของพิพิธภัณฑ์
 - 2.4.2 กระบวนการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์
 - 2.4.3 ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์ในต่างประเทศ
 - 2.4.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์
- 2.5 แนวคิดทุนทางวัฒนธรรม
 - 2.5.1 แนวคิดทุนทางวัฒนธรรม
 - 2.5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรม
- 2.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนย่านกะดีจีน

ชุมชนย่านกะดีจีน ตั้งอยู่ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ทิศเหนือติดกับแนวของแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศใต้ติดกับคลองบางไส้ไก่ และถนนอินทรพิทักษ์ ทิศตะวันออกติดกับแนวถนนประชาธิปไตย ทิศตะวันตกติดกับแนวคลองบางกอกใหญ่ หรือคลองบางหลวง เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า 250 ปี ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี เป็นชุมชนพ่อค้าชาวจีนฮกเกี้ยนที่อพยพจากกรุงศรีอยุธยามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่คลองบางกอกใหญ่ใกล้ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ต่อมาชุมชนเชื้อชาติอื่นเข้ามาร่วมตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัย ทำให้ชุมชนย่านกะดีจีนมีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม (คณะกรรมการการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว, 2561) หรือที่เรียกว่า 3 ศาสนา 4 ความเชื่อ อันประกอบไปด้วย ศาสนาพุทธ คริสต์ศาสนา ศาสนาอิสลาม หรือพุทธมหายานิกายสายจีน

ลักษณะภูมิประเทศทั่วไปของชุมชนย่านกะดีจีน ตั้งอยู่ในที่ราบลุ่มดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำ เกิดจากการทับถมของตะกอนแม่น้ำเจ้าพระยาในยุคควเทอร์นารี มีความลาดชันน้อย มีแม่น้ำลำคลองไหลผ่านทั่วบริเวณพื้นที่ มีทั้งคลองธรรมชาติและคลองที่ขุดขึ้น ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา คลองบางกอกใหญ่ คลองกุฎีจีน คลองวัดดอกไม้ คลองวัดกัลยาณ์ คลองกุฎีขาว คลองบางไส้ไก่ ฯลฯ

ขอบเขตการปกครอง ย่านกะดีจีนครอบคลุมบริเวณการปกครองเขตธนบุรี ซึ่งครอบคลุม 2 แขวงการปกครอง ได้แก่ แขวงวัดกัลยาณ์ และแขวงศิริราชูจี ซึ่งชุมชนย่านกะดีจีน ประกอบด้วย 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดประยุรวงศ์ ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนวัดกัลยาณ์ ชุมชนกุฎีขาว ชุมชนวัดบุปผาราม และชุมชนโรงคราม

ปัจจุบันชุมชนย่านกะดีจีนมีโรงเรียนและสถานศึกษาทั้งรัฐบาลและเอกชนในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ดังนี้ (1) ระดับอนุบาล ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลสายทอง โรงเรียนอนุบาลแสงอรุณ และโรงเรียนอนุบาลวรรณบูรณี (2) ระดับประถมศึกษา ได้แก่ โรงเรียนประถมศึกษาธมมหาวิทาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา โรงเรียนช่างตาครู้ศึกษา โรงเรียนช่างตาครู้คอนแวนต์ โรงเรียนวรรณบูรณีศึกษา โรงเรียนสหบำรุงวิทยา โรงเรียนวัดใหม่ศรีสุพรรณ โรงเรียนวัดประยุรวงศาวาส โรงเรียนแสงอรุณ ธนบุรี และโรงเรียนครูแอ็ด (3) ระดับมัธยมศึกษา ได้แก่ โรงเรียนศึกษานารี โรงเรียนมัธยมธมมหาวิทาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา โรงเรียนช่างตาครู้ศึกษา โรงเรียนช่างตาครู้คอนแวนต์ และโรงเรียนแสงอรุณ (4) ระดับอุดมศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา และมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ภาพประกอบ 2 แสดงแผนที่ตั้งชุมชนย่านกะดีจีน

ที่มา: ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง

2.2 แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการอธิบายเกี่ยวกับการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ที่สอดแทรกในวิถีชีวิตของมนุษย์ ด้วยกระบวนการทัศนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโลกก้าวเข้าสู่การปฏิวัติดิจิทัลเกิดการพัฒนาอย่างรวดเร็วด้วยเทคโนโลยี การสื่อสาร เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ความคิดและวัฒนธรรม เข้าสู่เศรษฐกิจฐานความรู้ ทำให้ข้อมูลข่าวสารความรู้และนวัตกรรมต่าง ๆ กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลถึงทักษะของทรัพยากรมนุษย์อันพึงประสงค์ ซึ่งประกอบไปด้วย ความสามารถในการให้เหตุผลเชิงวิเคราะห์ การแก้ไขปัญหา และความยืดหยุ่นในการปรับตัว ส่งผลให้เกิดการส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับคนทุกช่วงวัย โดยมุ่งเน้นให้บุคคลมีทักษะที่หลากหลาย รู้จักคิดอย่างเป็นระบบ ตัดสินใจด้วยเหตุและผล รวมถึงมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาด้วยการค้นหาวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง จากอดีตที่ระบบการศึกษาถือเป็นระบบหลักของการเรียนรู้ในสังคมทั่วโลก แต่ด้วยกระบวนการเรียนรู้อย่างกล่าวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ในระบบการศึกษาเป็นรูปแบบการเรียนรู้ตลอดช่วงชีวิตและเป็นการเรียนรู้ที่มีได้ถูกจำกัดในสถานศึกษาอีกต่อไป

การเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้รับการพิจารณาจากการประชุมนานาชาติ “The Third International Committee for Facilitating Adult Education” โดย UNESCO ในปี พ.ศ. 2507 จากแนวคิดดังกล่าวกลายเป็นแนวทางสำคัญในส่งเสริมการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย มุ่งพัฒนาบุคคลให้สามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงในทุกมิติของช่วงชีวิต (สุมาลี สังข์ศรี, 2544) เช่นเดียวกับประเทศไทยที่ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงนำแนวคิดดังกล่าวมาพัฒนาระบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตและสร้างสังคมอุดมปัญญา อาชญาวัฒน์ อุบล; และคนอื่น ๆ (2522) ซึ่งให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2558 ให้ความสำคัญในการเสริมสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดช่วงชีวิต ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยผู้สูงอายุ ที่ครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบันยังพบว่า ประชากรไทยยังไม่สามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างเท่าเทียมและมีประสิทธิภาพ (สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล, 2557) รวมถึงมีการจัดการเรียนรู้ที่ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

2.2.1 ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

งานของ ปิยะ ศักดิ์เจริญ (2558) อธิบายความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สอดแทรกในวิถีชีวิตของมนุษย์ เกิดขึ้นพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ความรู้จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตั้งแต่แรกเกิด

จนถึงตายที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาระบบ นอกระบบ และการศึกษาตาม อธิปไตยที่มีรูปแบบหลากหลาย สอดคล้องกับงานวิจัยของอนเนชา วิชาไชย และคนอื่น ๆ (2563) ที่ อธิบายว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ เรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา อย่างไม่มีขีดจำกัด และสามารถเลือกเรียนรู้ตามความสามารถของตนเองได้

ขณะที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2546) ได้อธิบายว่า การเรียนรู้ตลอด ชีวิตเป็นการเรียนรู้จากวิถีชีวิต แหล่งเรียนรู้ และสถานการณ์ต่าง ๆ ที่หลากหลายทั้งด้านปัจจัยการ เรียนรู้ รูปแบบการเรียนรู้ที่สนองต่อความต้องการและความสนใจของแต่ละบุคคล โดยมุ่งเน้นให้ บุคคลสามารถปรับตัวและแก้ไขปัญหาได้อย่างชาญฉลาด นอกจากอธิบายความหมายของการ เรียนรู้ตลอดชีวิตแล้ว ยังชี้ให้เห็นถึงบทบาทของรากฐานทางการศึกษาที่มีผลต่อการเรียนรู้ โดย เสนอว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องได้รับการค้ำจุนจาก 4 เสาหลักที่เป็นรากฐานของการศึกษา ได้แก่

1) การเรียนรู้เพื่อรู้ (Learning to know) เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนากระบวนการคิด การ แสวงหาความรู้ และวิธีการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิตโดย เน้นการฝึกสมาธิ ความคิด ผสมผสานกับสภาพจริงและประสบการณ์

2) การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง (Learning to do) เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาความสามารถ ทักษะด้านวิชาชีพ สามารถประยุกต์องค์ความรู้สู่การปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม โดยเน้น กระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการระหว่างความรู้ในภาคทฤษฎีและการฝึกปฏิบัติงาน ซึ่ง เน้นประสบการณ์ต่าง ๆ ทางสังคม

3) การเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกันและการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น (Learning to Live Together) เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมพหุวัฒนธรรมได้ อย่างมีความสุข สามารถแก้ไขปัญหา จัดการกับความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เคารพศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์ และยอมรับความหลากหลายทางประเพณีวัฒนธรรมของคนในสังคม

4) การเรียนรู้เพื่อชีวิต (Learning to Be) เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุก ๆ ด้านทั้ง ร่างกายและจิตใจ โดยให้ความสำคัญกับจินตนาการ ความคิดที่สร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาความเป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม ศีลธรรมอันดีงาม สามารถปรับปรุง บุคลิกภาพของตนให้มีความเข้าใจตนเองและผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมดของแต่ละบุคคล เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ในขณะที่มนุษย์ดำรงชีวิต ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงตาย เกิดจากการผสมผสาน

การเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบจากวิถีชีวิต แหล่งเรียนรู้ ประสบการณ์ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สนองต่อความต้องการและความสนใจของแต่ละบุคคล

2.2.2 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาให้กับมนุษย์ และสังคมอย่างยั่งยืนเพื่อการเติบโตอย่างต่อเนื่องของชีวิต สิ่งมีชีวิตจะมีชีวิตอยู่ได้ต้องอาศัย การศึกษาและการเรียนรู้เป็นตัวสร้างเงื่อนไขที่ทำให้ชีวิตเติบโต ทั้งนี้ การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีหลายรูปแบบ พิธิษฐ์ ญัฎฐะเสริฐ และคนอื่น ๆ (2560) อธิบายว่า การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีหลายรูปแบบ เช่น เรียนรู้จากพิพิธภัณฑ์ ห้องสมุดประชาชน หอศิลป์ สวนสัตว์ พื้นที่สาธารณะ รวมถึงแหล่งข้อมูลต่าง ๆ สอดคล้องกับผลงานของสมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2557) อธิบายว่า หลักการสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ต้องมุ่งเน้นความเสมอภาค ความเท่าเทียมทางการศึกษา มีรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างเป็นอิสระ รวมถึงสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน

ขณะที่ ทรงลักษณ์ สกวลวิจิตรสินธุ (2560) อธิบายว่า การจัดการเรียนรู้อาจนำไปสู่การเกิด ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งอาจจะต้องอาศัยความช่วยเหลือ หรือการสนับสนุน และการแลกเปลี่ยน ความรู้บนพื้นฐานขององค์ความรู้ของแต่ละบุคคล สะท้อนให้เห็นถึงมิติทางสังคมของรูปแบบหรือ หลักการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการ ร่วมมือส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ของคนในชุมชน และพัฒนาสู่สังคมแห่งการเรียนรู้

สำหรับงานของเวหา เกษมสุข และศิริณา จิตต์จรัส (2561) ได้ศึกษาพหุพลัง: มุมมอง ความเข้าใจเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอด ชีวิตว่าเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคม เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคุณภาพชีวิต ของมนุษย์ทุกช่วงวัย ช่วยให้พัฒนาคนให้มีองค์ความรู้ สามารถปรับตัวในการดำเนินชีวิตได้อย่าง เหมาะสม ท่ามกลางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและสลับซับซ้อน โดยเน้นการอภิปราย หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของพหุวัย บุรณาการของศาสตร์องค์ความรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตย่อมมีความสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้เรียนรู้ ตลอดชีวิต ซึ่งต้องสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของผู้เรียน เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ด้วย ตนเอง ใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ส่งเสริม ทักษะกระบวนการคิดที่สำคัญในการดำรงชีวิต โดยมีการสำรวจและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ อย่าง ต่อเนื่อง เพื่อให้ทันกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม อาทิ พิพิธภัณฑ์ห้องสมุด แหล่ง

เรียนรู้ต่าง ๆ รวมถึงอาศัยการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในการกำหนดนโยบายในการส่งเสริมการเรียนรู้ที่ชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต และเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม “ผู้เรียน” ย่อมมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ ผู้เรียนต้องเปลี่ยนกระบวนการคิด เปิดรับความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ เชื้อในศักยภาพของตนเอง มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาตนเอง เชื่อมโยงความรู้ที่เคยศึกษามาในอดีตและที่เพิ่งได้เรียนรู้มาประยุกต์ใช้จริง ทั้งในด้านการเรียน การทำงาน หากการส่งเสริมการเรียนรู้เกิดการพัฒนา มีความพร้อมทั้งตัวผู้เรียน บุคลากรทางการเรียนรู้ เทคโนโลยีที่ทันสมัย และทรัพยากรที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ ย่อมทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ และเมื่อประชาชนในสังคมเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างเสมอภาค และเท่าเทียม ย่อมส่งผลไปยังสังคมที่ประชาชนอาศัยอยู่ให้กลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต่อไปได้

2.2.3 แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การเรียนรู้คือการพัฒนาตนเองที่สำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิต เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทำให้บุคคลปรับเปลี่ยนพฤติกรรม มุมมองทัศนคติ รวมถึงการกระทำได้ แนวทางในการส่งเสริมการเรียนรู้ย่อมมีความสำคัญ (อุดม เขยกิจวงศ์, 2551) การทำให้การศึกษาตลอดชีวิตประสบความสำเร็จได้ ต้องอาศัยปัจจัยและเงื่อนไขหลายส่วนที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยสรุปแนวทางในการส่งเสริมการเรียนรู้ที่จะทำให้ประสบผลสำเร็จไว้ ดังนี้

1) สถานศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้เตรียมความพร้อมทั้งด้านความรู้ ความสามารถ รวมถึงการปลูกฝังให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้มีมุมมองทัศนคติแรงจูงใจที่จะใฝ่รู้อยู่ตลอดเวลา

2) การศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย รวมถึงหน่วยงานทุกภาคส่วนจะต้องเกื้อกูลกัน ส่งเสริมให้มีแหล่งความรู้ที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ทั้งนี้จะต้องปรับโครงสร้างการบริหารจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับแผนนโยบาย หรือหลักการศึกษาดำเนินชีวิต โดยยึดการบูรณาการความเสมอภาคอันสอดคล้องกับการดำรงชีวิต และที่สำคัญจะต้องนำแนวคิดการศึกษาดำเนินชีวิตพัฒนาไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม และมีแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน

3) หน่วยงานทุกภาคส่วนในสังคมจะต้องมีบทบาทในการจัดการเรียนรู้ ส่งเสริมให้มีแหล่งความรู้ที่หลากหลาย ร่วมมือกันสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ได้อย่างอิสระ

4) หลักสูตรทางการศึกษาต้องมีเนื้อหาครอบคลุมสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของบุคคลในแต่ละช่วงอายุ ตั้งแต่บุคคล สถาบันครอบครัว หน้าที่การงาน รวมถึงพัฒนาให้มีเครื่องมือที่เข้าถึงการเรียนรู้ที่สามารถใช้เป็นแหล่งวิทยาการ และสร้างแรงจูงใจในการใฝ่รู้ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน

5) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างบูรณาการสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่สามารถประยุกต์ใช้ได้จริง มุ่งสร้างเสริมทักษะความรู้ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียน

ขณะที่ จักรวุฒิ ชนะพันธ์; และคนอื่นๆ (2558) ชี้ให้เห็นถึงแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะต้องครอบคลุมในทุกมิติ ตั้งแต่การสร้างวิสัยทัศน์ในการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้ อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย มีกระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีที่หลากหลาย ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยที่ช่วยพัฒนาคุณภาพกระบวนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้และการระดมทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับผู้เรียน ซึ่งได้อธิบายถึงแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนี้

แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต จะต้องสร้างวิสัยทัศน์การเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับผู้เรียน และกำหนดแผนนโยบายการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างชัดเจน โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาทักษะความรู้และสมรรถภาพที่ครอบคลุมในทุกมิติ รวมถึงกำหนดหน่วยงานหรือองค์กรผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน ในการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ผู้เรียนได้ทราบถึงคุณค่าความจำเป็นในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้มีความสำคัญกับการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย อันก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ ปรับทัศนคติของชุมชนให้ยกย่องผู้เรียนที่ใฝ่เรียนรู้ เพื่อให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น ส่งเสริมให้ผู้เรียนเลือกรับความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และนำมาประยุกต์ใช้ได้เหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพของตนเองในทุกช่วงวัย มีการสำรวจ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนสัมผัสประสบการณ์ที่หลากหลาย มีการจัดนิทรรศการให้บริการสื่ออื่น ๆ ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ในสถานที่ทำงาน เพื่อนำไปสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ รวมถึงสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ให้เชื่อมโยงกับสถาบันครอบครัว ชุมชน สังคม และในระดับนานาชาติ มีการประชาสัมพันธ์และกระตุ้นให้บุคคลมีความต้องการในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง ส่งเสริมให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยร่วมมือกับทุกฝ่ายในการจัดการความรู้ และเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาให้เป็นทางเลือกในการเรียนรู้ตลอดชีวิต จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับระดับความพร้อมของผู้เรียน รวมถึงจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปราชญ์ผู้มีความรู้ เช่น ผู้นำเยาวชน ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ เป็นผู้จัดการเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์ต่าง ๆ ทางสังคม มีระบบข้อมูลข่าวสารที่ทุกคนสามารถ

เข้าถึงได้โดยฝึกอบรมทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อช่วยให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต พัฒนาความรู้และทักษะต่าง ๆ ให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมทั้งสร้างมาตรฐานการเรียนรู้ที่ดี เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์โดยตรง และต้องมีหลักเกณฑ์ในการระดมทรัพยากร รวมถึงปรับระบบการสนับสนุนเงินเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามความพร้อมและความเหมาะสม ของทุกเพศทุกวัย ตามทรัพยากรขององค์กรและสถาบันทางสังคม

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า แนวทางในการส่งเสริมการเรียนรู้ต้องกำหนดนโยบายในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรม มีรูปแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการ และความเหมาะสมกับผู้เรียน มีความยืดหยุ่น มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ หน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างรอบด้าน สร้างภาคีเครือข่าย สนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็น จัดสรรงบประมาณสำหรับจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ให้เกิดประสิทธิภาพ โดยมีการสำรวจและพัฒนาแหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

หากมีแนวทางในการส่งเสริมการเรียนรู้ดังกล่าว ย่อมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกเพศ ทุกวัย ได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียม มีสื่อ เทคโนโลยีที่ทันสมัย ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้ด้วยตนเอง โดยพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะการคิด การแก้ไขปัญหาด้วยเหตุและผล ซึ่งแนวทางในการส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาตนเอง ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืนต่อไป

2.2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2555) ได้ศึกษาการพัฒนา รูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิสเพื่อส่งเสริมการพัฒนา มนุษย์และสังคมอย่างยั่งยืน พบว่า การนำแนวคิดนีโอฮิวแมนนิสมาใช้ในการจัดการศึกษา สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยรูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิส ประกอบด้วย เป้าหมาย และหลักการที่คล้ายกัน แต่มีกระบวนการแตกต่างกัน สำหรับแนวทางการนำรูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิสสามารถนำไปปรับใช้ได้ทุกบริบท โดยองค์ความรู้ที่ได้สามารถนำไปกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนา มนุษย์และสังคม และใช้เป็นข้อมูลสำคัญสำหรับผู้สนใจจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย และคนอื่น ๆ (2559) ได้ศึกษาคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชนไทย พบว่า คุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตประกอบด้วยคุณลักษณะ 4 ด้าน ดังนี้

1) คุณลักษณะด้านพฤติกรรม เช่น รักการอ่าน คิดอย่างมีวิจารณญาณ เขียนและบันทึกเรียนรู้ด้วยตนเอง ปรับตัวและมีความยืดหยุ่น สร้างสรรค์และประยุกต์ แสวงหาความรู้ และสะท้อนผลการเรียนรู้

2) คุณลักษณะด้านเจตคติ การเห็นคุณค่าและศักยภาพของตนเอง การมีมุมมองทัศนคติด้านบวก มีแรงจูงใจใฝ่สำเร็จ และตระหนักในคุณค่าของตนเองและผู้อื่น

3) คุณลักษณะด้านทักษะ เช่น ทักษะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง การแสวงหาความรู้การสร้างสรรค์นวัตกรรม ทักษะทางสื่อและเทคโนโลยี

4) คุณลักษณะด้านความรู้ เช่น ความรู้ด้านวิชาการ และความรู้จากประสบการณ์ โดยคุณลักษณะเหล่านี้จัดเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาเยาวชนคนไทยให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

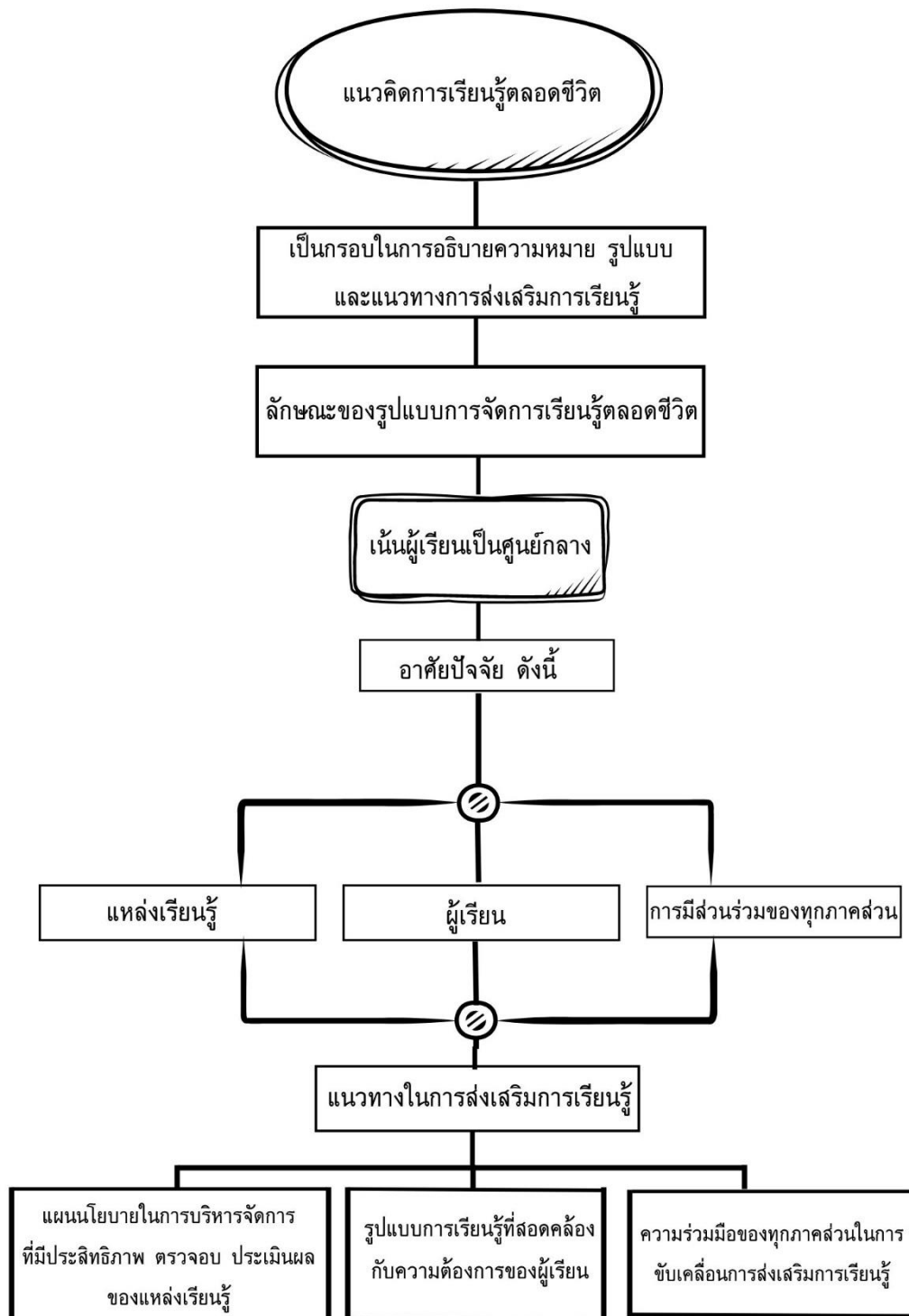
เวหา เกษมสุข และศิริณา จิตต์จรัส (2561) ได้ศึกษาพหุผลพลึง: มุมมองความเข้าใจเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างประชากรและการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุส่งผลกระทบต่อหลายด้าน การเข้าใจผู้สูงอายุ การมีทัศนคติเชิงบวกและการเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุ การเข้าใจผู้สูงอายุอย่างเป็นองค์รวมจึงมีความสำคัญ เนื่องจากการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคม รวมถึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของมนุษย์ในทุกช่วงวัยที่ช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถในการปรับตัวในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อนของสังคม

สมบัติ ฤทธิเดช;ประสพสุข ฤทธิเดช และจีระนันท์ เสนาจักร (2553) ได้ศึกษาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนเพื่อการเสริมสร้างการเรียนรู้แบบทางเลือกของเยาวชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า การสร้างแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่เกิดจากองค์กรเอกชนของตระกูล ฤทธิเดช ก่อตั้งขึ้นเพื่อสืบสานอุดมการณ์ของบรรพบุรุษ โดยต้องการคืนความรู้สู่สังคม และเพื่อให้อนุชนคนรุ่นหลังได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ จึงจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ของชุมชนขึ้น โดยมีชื่อว่า “แหล่งเรียนรู้ของชุมชนบ้านหลังเรียนปู่ทวดครูสิงห์ ฤทธิเดช” เพื่อใช้เป็นพื้นที่ในการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งปัจจัยที่ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เกิดการเรียนรู้แบบทางเลือก ได้แก่

- 1) แหล่งเรียนรู้เป็นพื้นที่ทางสังคม มีความสัมพันธ์ระหว่างเด็ก เยาวชน ผู้ปกครองและครูภูมิปัญญาได้ทำกิจกรรมร่วมกัน
- 2) เด็กและเยาวชนเรียนรู้แบบพึ่งตนเองจากการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่

จัดขึ้นภายในแหล่งเรียนรู้ 3) การเรียนรู้ทักษะด้านอาชีพโดยครูภูมิปัญญา 4) การเรียนรู้จากแนวคิดเด็กนำผู้ใหญ่หนุนเสริมการทำกิจกรรม โดยบุคคลในตระกูลฤทธิเดชและประชาชนได้ประโยชน์ร่วมกันจากแหล่งเรียนรู้ชุมชน ได้สร้างชุมชนให้น่าอยู่ ทุกคนมีพื้นที่ในการทำกิจกรรมร่วมกัน สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยให้เกิดขึ้น และได้แสวงหาการสร้างอนาคตให้กับตนเอง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของการเรียนรู้ อันเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีองค์ความรู้ที่สามารถนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมท่ามกลางพลวัตของสังคมโลก อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้ตลอดชีวิตย่อมต้องอาศัยกลไกความเชื่อมโยงหลายส่วนเข้าด้วยกัน อาทิ แหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ผู้เรียนที่ตระหนักเห็นถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่ร่วมมือกันสนับสนุนกิจกรรมที่นำไปสู่การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ภาพประกอบ 3 แสดงความเชื่อมโยงของแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.3 แนวคิดแหล่งเรียนรู้

2.3.1 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “แหล่งเรียนรู้” หมายถึง สถานที่ บุคคล หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่สามารถให้ความรู้ ประสบการณ์ด้านต่าง ๆ แก่ผู้เรียน (นิภา แย้มวจี, 2552) เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสาร และประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ เกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งประเภทของแหล่งเรียนรู้ ประกอบไปด้วย แหล่งเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ชายหาด และภูเขา แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสืบทอดศิลปวัฒนธรรม เทคโนโลยี และสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น พิพิธภัณฑ์ โบราณสถาน ห้องสมุด แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล และสถาบันทางการศึกษา และประเภทของแหล่งเรียนรู้ที่จัดตามแหล่งที่ตั้งของแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เช่น คุณครู อาจารย์ ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ ห้องสมุด ตลอดจนการใช้อาคาร สถานที่และสิ่งแวดล้อม เช่น ห้องอาหาร สวนสมุนไพร และแหล่งเรียนรู้ในชุมชนทั้งด้านสถานที่และบุคคล

สำหรับบทบาทของแหล่งเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551) อธิบายว่า มีความสำคัญต่อผู้เรียน โดยแหล่งเรียนรู้ต้องตอบสนองต่อการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการ (Process of Learning) และการเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง (Learning by doing) เป็นแหล่งทำกิจกรรม ทักษะ ศึกษารวมถึงเป็นแหล่งประกอบอาชีพที่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง เป็นห้องเรียนทางธรรมชาติ เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าหาความรู้ทั้งงานวิจัยและการฝึกอบรม เป็นองค์กรเปิดที่ผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ เผยแพร่ข้อมูลแก่ผู้เรียนได้ในเชิงรุกเข้าถึงทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง ประหยัด และสะดวก นอกจากนี้ ต้องมีสื่อการเรียนประเภทต่าง ๆ ที่เสริมกิจกรรมการเรียนการสอนและการพัฒนาอาชีพให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง สถานที่ บุคคล กิจกรรมต่าง ๆ หรือแหล่งข้อมูล ข่าวสารและประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนหรือผู้ที่มีความสนใจใฝ่รู้ได้แสวงหาความรู้และเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ แหล่งเรียนรู้จึงมีคุณค่าต่อผู้เรียนในฐานะช่วยส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ช่วยเปิดโลกทัศน์ เปลี่ยนมุมมองทัศนคติ ค่านิยม ให้เกิดการยอมรับสิ่งใหม่ ๆ หรือแนวคิด มุมมองใหม่ ๆ รวมถึงการสร้างปฏิสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียน โดยไม่จำกัดเพศและอายุ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าแหล่งเรียนรู้จะมีความสำคัญต่อผู้เรียน แต่ผู้ที่มีหน้าที่สำคัญหลักในการสนับสนุนการจัดการศึกษาโดยใช้แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน คือหน่วยงานผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ครู อาจารย์ ผู้บริหารสถานศึกษา และชุมชนในท้องถิ่นที่จะประสาน

ความร่วมมือ เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีคุณค่าและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเรียนรู้ของผู้คนในสังคม

2.3.2 แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน

เมื่อสังคมเข้าสู่ยุคศตวรรษที่ 21 เป้าหมายสำคัญในการจัดการเรียนการสอนจึงมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน บทบาทสำคัญของแหล่งเรียนรู้จึงต้องทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะส่งเสริมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อขยายองค์ความรู้และนำไปสู่การพัฒนาแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แหล่งเรียนรู้ (Learning Resource) เป็นองค์ความรู้สำคัญที่ผู้เรียนสามารถเข้าถึงได้ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น สอดคล้องกับคณิต เขียววิชัย และวรรณภา แสงวัฒนะกุล (2558) อธิบายว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง การจัดรวบรวมทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ในรูปแบบของข้อมูลความรู้ วัสดุสิ่งประดิษฐ์คิดค้น หรือมรดกทางปัญญา เพื่อการเผยแพร่โดยการจัดแหล่งข้อมูล จัดสถานที่หรือการจัดแสดง เพื่อการเรียนรู้ตามความต้องการของผู้เรียน เช่น ห้องสมุด หอจดหมายเหตุ พิพิธภัณฑ์ สถาบันวิทยบริการ ศูนย์การเรียนรู้สวนสาธารณะ อุทยานการศึกษา สถานปฏิบัติการ หรือศูนย์กีฬาและนันทนาการ

แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน เป็นแนวคิดที่สนับสนุนให้สถานศึกษาและผู้สอนนำมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากแหล่งเรียนรู้เป็นศูนย์รวมองค์ความรู้ที่ทำให้ผู้เรียนสามารถสืบค้นแสวงหาองค์ความรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ รวมถึงไตร่ตรองแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ โดยราชบัณฑิตยสถาน (2555) ได้นิยามความหมายของการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน หรือ resource-based learning ไว้ว่า เป็นวิธีการที่ผู้เรียนดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือเป็นการเรียนรู้เป็นกลุ่มย่อย โดยใช้ทรัพยากร สื่อหรือแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นฐาน สอดคล้องกับสง่า วงศ์ไชย (2562) อธิบายว่า การเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน เป็นการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยใช้การวิเคราะห์ การสังเคราะห์และการประเมินค่าเพื่อถ่วงน้ำหนักข้อมูล และสรุปเป็นองค์ความรู้ของตนเอง รวมถึงประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์

ขณะที่ผลงานของชลวิทย์ เจียรจิตต์ (2566) ได้เสนอมุมมองเกี่ยวกับชุมชนนวัตกรรมทางการเรียนรู้ โดยได้เสนอว่า การพัฒนาชุมชนเมืองให้กลายเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นโจทย์สำคัญของการดำรงอยู่ของชุมชนเมืองภายใต้สถานการณ์การเพิ่มขึ้นของประชากร ซึ่งคุณสมบัติของชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้องประกอบด้วย 3 ประการ ได้แก่ 1) ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการพัฒนาที่เกิดความยั่งยืน 2) คุณลักษณะ 6

ประการของชุมชนเมืองแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ การส่งเสริมการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน การเรียนรู้ที่เริ่มจากครอบครัวและชุมชน การเรียนรู้ในสถานที่ทำงาน การเรียนรู้ผ่านการส่งเสริมโดยเทคโนโลยี การสร้างคุณภาพและความเป็นเลิศของการเรียนรู้ และการให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ 3) การสร้างชุมชนเมืองแห่งการเรียนรู้ต้องอาศัยความมุ่งมั่น ความเข้มแข็งของผู้นำ และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการสร้างชุมชนเมืองแห่งการเรียนรู้

นอกจากนี้ การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานมีวัตถุประสงค์เพื่อหาทางออก แก้ไขปัญหาในการดำเนินงานภายใต้กฎเกณฑ์ และทรัพยากรของชุมชน ซึ่งจะต้องมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน เรวดี จันทเปรมจิตต์ และคนอื่น ๆ (2559) ได้เสนอหลักการให้ชุมชนเป็นฐานตามแนวคิดชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้ที่พัฒนาโดย Horyna และ Decker โดยอธิบายว่า หลักการให้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้ ประกอบด้วย 9 หลักการ ดังนี้

- 1) ตัดสินใจด้วยตนเอง (self-determination)
- 2) ช่วยเหลือตนเอง (self-help)
- 3) การพัฒนาผู้นำ (leadership development)
- 4) ความเป็นท้องถิ่น (locality)
- 5) บูรณาการ บริการชุมชน (integrated delivery of service)
- 6) การใช้ทรัพยากรได้อย่างสูงสุด (maximum use resource)
- 7) การรวมเป็นหนึ่ง (inclusiveness)
- 8) ความรับผิดชอบ (responsiveness)
- 9) การเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning)

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการเชื่อมโยงเข้ากับแหล่งเรียนรู้ เนื่องจากเป็นศูนย์รวมองค์ความรู้ที่ทำให้ผู้เรียนได้สืบค้นแสวงหาองค์ความรู้ได้หลากหลายตามความเหมาะสมของผู้เรียน มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาให้ผู้เรียนได้รับทั้งความรู้และทักษะที่สำคัญ และร่วมสร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับสังคม อันเป็นกำลังสำคัญสู่การพัฒนาสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืนสืบต่อไป

หากสามารถนำแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานมาใช้เพื่อสร้างกระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในย่านชุมชนย่านกะดีจีนได้ จะช่วยยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านทั้งในมิติการบริหารจัดการ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ รวมถึงการสร้างเครือข่ายความรู้ให้กับชุมชนย่านกะดีจีน และช่วยดึงดูดให้มีผู้เข้ามาเรียนรู้อีกขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยให้แหล่งเรียนรู้

สามารถดำเนินการเป็นไปอย่างสร้างสรรค์และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนหรือผู้ที่สนใจเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความเหมาะสม

2.3.3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการแหล่งเรียนรู้

การใช้แหล่งเรียนรู้มีความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง ตามความสนใจและความพร้อมของแต่ละบุคคล เช่นเดียวกับ ชัยวัฒน์ วรรณพงษ์ (2541) อธิบายว่า หลักการจัดแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้จะต้องจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและมีความหลากหลาย ครอบคลุมถึงความสำเร็จของผู้เรียนเป็นหลัก โดยมีหลักการที่ควรคำนึงในการจัดแหล่งเรียนรู้ ดังนี้

- 1) บรรยากาศในแหล่งเรียนรู้ให้สภาพจริง หรือเสมือนภาพจริง
- 2) จัดทรัพยากรในแหล่งเรียนรู้ให้เพียงพอ
- 3) ปรับสภาพของแหล่งเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง
- 4) จัดบริเวณโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้
- 5) จัดศูนย์วิทยากรให้เป็นแหล่งเรียนรู้
- 6) จัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- 7) มีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการดูแลสภาพแวดล้อมให้เป็นแหล่งเรียนรู้

เช่นเดียวกับบรรพพงศ์ ผูกภู (2563) อธิบายว่า แหล่งเรียนรู้ เป็นแหล่งข้อมูลสารสนเทศทั้งที่อยู่ในตัวบุคคล สถานที่ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา หรือประสบการณ์ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ มีองค์ประกอบที่สำคัญ 7 ด้าน ดังนี้

- 1) ข้อมูลชุดความรู้ มีการนำมาเรียบเรียงอย่างเป็นระบบ สามารถสร้างความรู้ ความเข้าใจ และนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้
- 2) ผู้ให้ข้อมูล/ผู้ถ่ายทอดความรู้ สามารถบอกเล่าหรือถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียนได้อย่างมีความรู้ ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องที่ถ่ายทอดเป็นอย่างดี และสามารถนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างน่าสนใจ
- 3) มีการออกแบบและการจัดลำดับขั้นตอน วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ หรือรูปแบบการเผยแพร่ นำมาถ่ายทอดให้กับผู้เรียนได้อย่างน่าสนใจ เช่น การลำดับเรื่องราว เหตุการณ์ที่นำเสนอ
- 4) มีกิจกรรมและกระบวนการที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ เช่น การจัดกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ หรือการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง

5) มีสื่อการเรียนรู้หลากหลายที่สนับสนุนให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ เช่น ป้ายข้อมูล โมเดลจำลอง วัสดุทัศน เทคโนโลยีสื่อเสมือนจริง เป็นต้น และมีการเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย สร้างความน่าสนใจ และช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น

6) แหล่งเรียนรู้เป็นสถานที่จัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ สามารถสร้างบรรยากาศ และเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้

7) มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ ทั้งการวางแผนการปฏิบัติงาน การบริหารจัดการ คณะทำงานที่ขับเคลื่อนงานของแหล่งเรียนรู้ การจัดการงบประมาณหรือแหล่งที่มาของรายได้ เพื่อให้การจัดการบริหารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่เป้าหมายของแหล่งเรียนรู้

ขณะที่ ประสิทธิ์ พิทักษ์ชวงศ์ (2554) ชี้ให้เห็นถึงมิติในการดำเนินงานเพื่อการจัดการแหล่งเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ โดยอธิบายว่า หลักการจัดการแหล่งเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ ต้องมีการกำหนดแผนนโยบายในการดำเนินงาน มีการติดตามและประเมินผล รวมถึงต้องนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาปรับปรุงแก้ไข มีการวิเคราะห์อย่างรอบด้าน และต้องพร้อมปรับเปลี่ยนตามสภาพสังคม และการเปลี่ยนแปลงของโลก

งานวิจัยฉบับนี้สนใจศึกษาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นที่สำคัญในชุมชนย่านกะดีจีน ศึกษา รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ และเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับชุมชนย่านกะดีจีน เมื่อพิจารณาจากแนวคิดดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่า การจัดการแหล่งเรียนรู้มีบทบาทสำคัญต่อการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ หากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนย่านกะดีจีนมีรูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ที่ดียอมทำให้การยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่อย่างไรก็ตาม การจะสามารถผลักดันให้เกิดการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นภายในชุมชนย่านกะดีจีนได้ จำเป็นต้องอาศัยกลไกการมีส่วนร่วมของคนในสังคมเข้ามาสนับสนุน เนื่องจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนถือเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญร่วมกันของผู้คนในชุมชน การดำเนินงานต่าง ๆ จำเป็นต้องได้รับความเห็นร่วมกันอย่างฉันทามติ รวมถึงการประเมินตรวจสอบข้อมูลอย่างรอบด้าน ซึ่งจะช่วยลดการเกิดความขัดแย้งและปัญหาได้ในอนาคต

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การจัดการแหล่งเรียนรู้ต้องมีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีการวางแผนในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง มีขั้นตอนการติดตามตรวจสอบและประเมินผลอย่างมีแบบแผน นำเอาข้อมูลที่ได้จากการติดตามตรวจสอบไปพัฒนาปรับปรุงแก้ไขและวิเคราะห์อย่างรอบด้าน นอกจากนี้การจัดการแหล่งเรียนรู้จะต้องส่งเสริมการเรียนรู้ที่สร้างเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการ หรือความเหมาะสมของผู้เรียนเป็นหลัก และ

จะต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้ตามสภาพสังคมอย่างเท่าทันและต้องคำนึงถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ดังนี้

1) มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ ทั้งการวางแผนการปฏิบัติงาน การดำเนินงานที่ขับเคลื่อนงานของแหล่งเรียนรู้ รวมถึงการจัดการงบประมาณหรือแหล่งที่มาของรายได้เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการสามารถดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2) บรรยากาศในแหล่งเรียนรู้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ และจัดทรัพยากรในแหล่งเรียนรู้ อย่างเหมาะสม

3) ข้อมูลหรือสิ่งที่ได้จากแหล่งเรียนรู้ มีการนำมาเรียบเรียงอย่างเป็นระบบ เอื้อต่อการทำความเข้าใจ โดยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

4) ผู้ให้ข้อมูลหรือผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้สามารถบอกเล่าหรือถ่ายทอดข้อมูลกับผู้เรียนให้เกิดความเข้าใจ และสร้างประสบการณ์ได้ โดยมีความรู้ ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องที่ถ่ายทอดเป็นอย่างดี

5) มีกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เช่น การจัดกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ

6) มีสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น อุปกรณ์สาธิต บ้ายข้อมูล โมเดลจำลอง เทคโนโลยีสื่อเสมือนจริง เป็นต้น และเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย สามารถสร้างความน่าสนใจ และช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ได้

7) อาศัยกลไกการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน หรือมีเครือข่ายความร่วมมือหลากหลายภาคส่วน เพื่อร่วมมือขับเคลื่อนการพัฒนาจัดการแหล่งเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิภาพและการพัฒนาอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ต้องมีการประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้อย่างแพร่หลาย

2.3.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

บุญรัตน์ แผลงศร และหนึ่งฤทัย เมฆวาทิต (2562) ได้ศึกษากลยุทธ์การส่งเสริมการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบางคล้า พบว่า กลยุทธ์การส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ประกอบด้วย กลยุทธ์ที่ 1 พัฒนากิจกรรมในโรงเรียน เป็นกลยุทธ์ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมการเห็นคุณค่าและการใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ในบริบทของโรงเรียน หรือสถานศึกษา โดยผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้กำหนดนโยบายและบุคลากรเป็นผู้ขับเคลื่อนกลยุทธ์ กลยุทธ์ที่ 2 พัฒนาศูนย์การเรียนรู้ เป็นกลยุทธ์ที่มุ่งเน้นการพัฒนาสถานที่ สื่อการเรียนรู้ บุคลากรในแหล่งเรียนรู้ และการส่งเสริมให้ชุมชนตระหนักในคุณค่าของแหล่งเรียนรู้ กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ให้เข้มแข็ง เป็นกลยุทธ์ที่มุ่งเน้นการรักษาและขยายเครือข่าย เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนมี

ความเข้มแข็งและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง อันมีบทบาทสำคัญที่ทำให้แหล่งเรียนรู้เกิดการพัฒนายั่งยืน และกลยุทธ์ที่ 4 พัฒนาแนวทางการประชาสัมพันธ์ เป็นกลยุทธ์ที่มุ่งเน้นการเผยแพร่จุดเด่นเอกลักษณ์ ความรู้ความเข้าใจ ข่าวสาร และกิจกรรมต่าง ๆ ของแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้คนในชุมชนและบุคคลภายนอกได้รู้จักและเข้ามาใช้บริการแหล่งเรียนรู้มากขึ้น

ประยูร บุญใช้ และภูมิพงศ์ จอมหงษ์พิพัฒน์ (2558) ได้ศึกษาการวิจัยและพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเป็นฐาน สำหรับสถานศึกษาในชุมชนรอบหนองหาร จังหวัดสกลนคร พบว่า รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเป็นฐานประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตร 2) วิเคราะห์แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น 3) กำหนดรูปแบบวิธีการบูรณาการ 4) ออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเป็นฐาน 5) ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ 6) ดำเนินการจัดการเรียนรู้ และ 7) ประเมินผลการเรียนรู้ ผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเป็นฐาน พบว่า ครูผู้เข้ารับการอบรมตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้นจำนวน 12 คนมีความรู้ความเข้าใจในการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเป็นฐาน ผ่านเกณฑ์การประเมิน ร้อยละ 80 ครอบคลุมคน

ปริญญา จันทะคาม และรัชชัย จิตรนันท์ (2563) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 พบว่า องค์ประกอบของแหล่งเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนได้แก่ การสำรวจแหล่งเรียนรู้ การวางแผน การปฏิบัติตาม การส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ การนิเทศติดตาม และประเมินผล การปรับปรุง การมีส่วนร่วมในการวางแผน การได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน และแนวทางในการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย 3 แนวทาง ดังนี้ 1) การดำเนินงานร่วมกับชุมชน 2) การดำเนินงานเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ และ 3) การดำเนินการออกแบบอย่างมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง

เปรมฤดี ปุโรทกานนท์ สุวรรณ และภิเชก จันทรเอี่ยม (2556) ได้ศึกษาการศึกษาการนำแหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนของโรงเรียนในจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า การปฏิบัติกรนำแหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนในจังหวัดสมุทรสงคราม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับดี มีหลักสูตรบูรณาการหลักสูตรให้เป็นหลักสูตรที่ทันสมัย สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน และจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ด้วยตนเองจากกิจกรรมต่าง ๆ

จิรวรรณ ศรีวีระชัย และดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ (2560) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย พบว่า แนวทางการจัดการแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย ได้แก่ ผู้บริหารควรส่งเสริมการจัดทำแผนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมคุณภาพการเรียนรู้ ควรจัดกิจกรรมบูรณาการในการใช้แหล่งเรียนรู้ควบคู่กับการเรียนการสอน โดยผู้บริหารควรนำกระบวนการบริหารคุณภาพตามวงจรเดมมิ่ง (PDCA) มาปรับใช้ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การดำเนินงานตามแผน (Do) การตรวจสอบ (Check) การพัฒนาปรับปรุง (Action) มาใช้ในกระบวนการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในทุก ๆ ด้าน คือ การจัดทำแผนพัฒนา การประชาสัมพันธ์ การมีส่วนร่วม การสร้างเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยีในการบริหาร และการประเมินผลการบริหารจัดการและการดำเนินการ

ศศิพัชร จำปา (2559) ได้ศึกษาการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยใช้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดทางประวัติศาสตร์ พบว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ ในการส่งเสริมกระบวนการคิด มีองค์ประกอบสำคัญ คือ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการ องค์ประกอบเชิงเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ โดยมีกระบวนการจัดการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน คือ การศึกษาข้อมูลท้องถิ่น ในการวิเคราะห์และกำหนดประเด็นคำถามทางประวัติศาสตร์ การสำรวจและรวบรวมข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ และตรวจสอบข้อเท็จจริงจากข้อมูลหลักฐาน การวิเคราะห์ตีความรู้เกี่ยวกับสาเหตุและผลกระทบด้วยบริบทและมุมมองทางประวัติศาสตร์ และการสังเคราะห์และสรุปข้อมูล เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

สุทัศน์ พึ่งประเสริฐกุล และคณะ (2562) ได้ศึกษาบทบาทของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในการพัฒนาสังคม กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ก่อตั้งโดยวัด ชุมชน และเอกชน ในจังหวัดนครปฐม พบว่าพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสามารถตอบสนองการท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ในหลักสูตรท้องถิ่นศึกษา ทำให้องค์กรเอกชน ชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่างกระตือรือร้นในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ การพัฒนาในทางสังคมของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นสถานที่อนุรักษ์ทางมรดกวัฒนธรรม เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต และยังเป็นแหล่งกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น ปัจจุบันภายในที่สนับสนุนการพัฒนาในทางสังคม ได้แก่ ทุนทางสังคม การจัดการเชิงกลยุทธ์ ภาวะผู้นำการเรียนรู้ตลอดชีวิต การมีส่วนร่วม ชุมชนที่เข้มแข็ง ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบายภาครัฐหรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงภาคเอกชน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สังคมแห่งการเรียนรู้เครือข่าย และบทบาทของพิพิธภัณฑ์ ประกอบด้วย บทบาทการเป็นแหล่งอนุรักษ์มรดก

ทางศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น บทบาทการเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต และบทบาทการเป็นแหล่งกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

อนูรัตน์ สงขลา (2559) ได้ศึกษาแนวทางการจัดการแหล่งเรียนรู้ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า แนวทางการจัดการแหล่งเรียนรู้ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอในจังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้

ด้านที่ 1 ด้านการวางแผน ควรแนวทางการดำเนินงานที่สร้างความเข้าใจร่วมกันกับผู้นำในชุมชน เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ กำหนดผู้รับผิดชอบในแต่ละแหล่งเรียนรู้อย่างชัดเจน ดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการแหล่งเรียนรู้ให้ชัดเจน ร่วมกันจัดทำฐานข้อมูลในพื้นที่ให้เป็นระบบ กำหนดวิธีการจัดทำแผนการจัดการแหล่งเรียนรู้ การติดตามตรวจสอบมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ การสรุปและกำหนดข้อเสนอแนะ ในการพัฒนามาตรฐานการดำเนินงาน

ด้านที่ 2 ด้านการจัดการองค์กร แหล่งเรียนรู้จัดทำข้อมูลสารสนเทศ โดยนำข้อมูลพื้นฐานที่ได้จัดเก็บมาดำเนินการอย่างถูกต้อง มีมาตรฐานการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ จัดสรรงบประมาณที่สอดคล้องกับความต้องการของแหล่งเรียนรู้ จัดทำแผนพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยประสานความร่วมมือกับชุมชน รวมถึงกำหนดให้มีการประเมินผลการให้บริการในแหล่งเรียนรู้อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และตั้งคณะกรรมการประเมินผล

ด้านที่ 3 ด้านการนำ/การส่งการ กล่าวคือ การสร้างความเข้าใจร่วมกันกับชุมชนองค์กรท้องถิ่น ในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ โดยจัดตั้งคณะกรรมการแหล่งเรียนรู้ พร้อมทั้งดำเนินการจัดกิจกรรมฝึกอบรมและสัมมนา เพื่อสร้างศักยภาพในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้และใช้เทคโนโลยีเข้ามาบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ รวมถึงการส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรในสถานศึกษาได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ

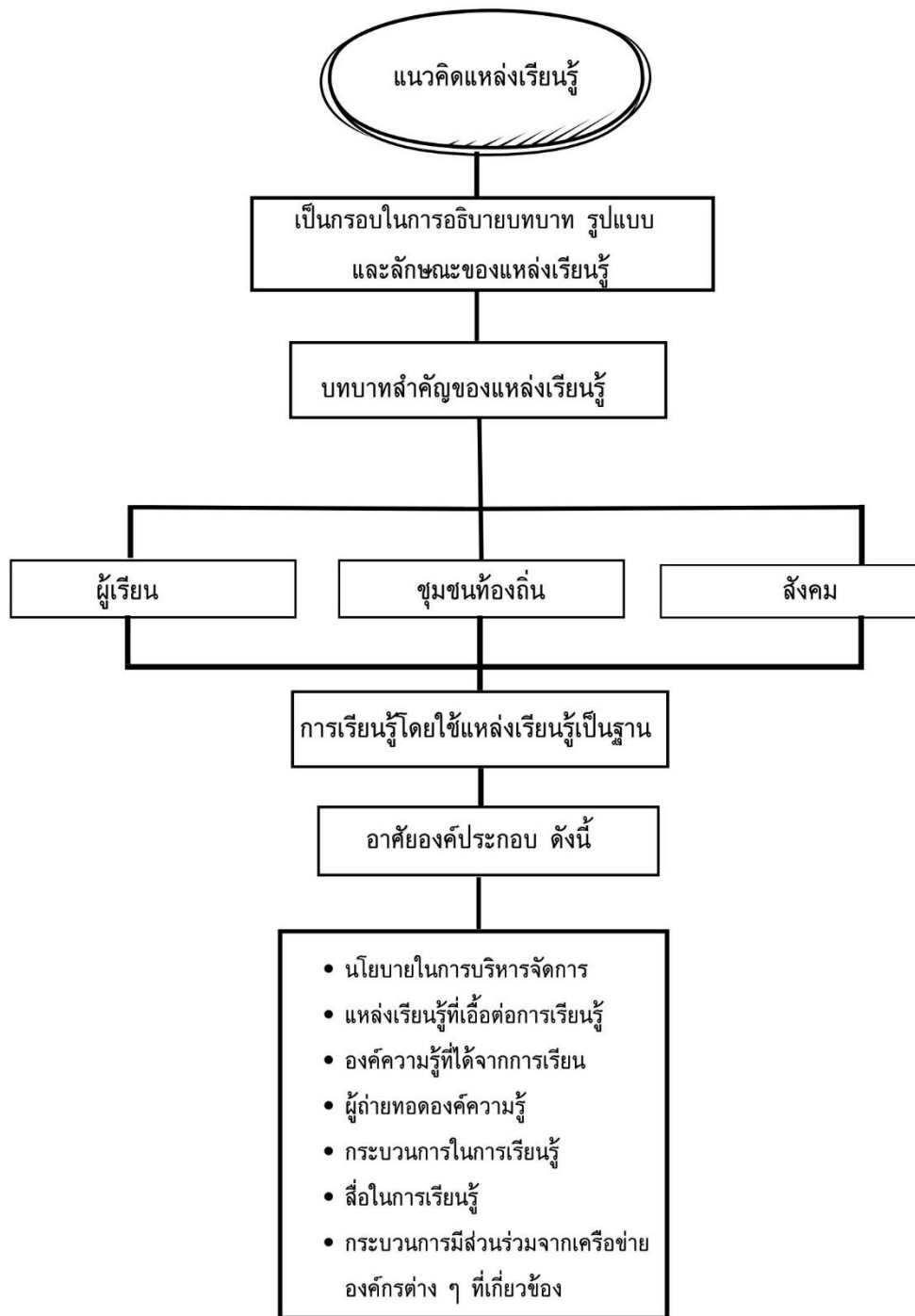
ด้านที่ 4 ด้านการควบคุม ควรดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการแหล่งเรียนรู้ โดยให้ชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานร่วมกับแหล่งเรียนรู้ ร่วมกันประเมินผลให้บริการ และการจัดหางบประมาณต่าง ๆ เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น จะเห็นได้ว่า แหล่งเรียนรู้มีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนการส่งเสริมการเรียนรู้ เป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น เป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ และเป็นแหล่งกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น ถือได้ว่า แหล่งเรียนรู้เป็นสัญลักษณ์อันเป็นรูปธรรมที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ภูมิ

ปัญหาท้องถิ่น หรือองค์ความรู้ต่าง ๆ ภายในชุมชนให้มีความยั่งยืน สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้
สู่รุ่นต่อรุ่นได้อย่างมั่นคง

นอกจากนี้ ยังชี้ให้เห็นถึงกระบวนการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ อันประกอบไปด้วยการ
จัดทำแผนพัฒนา การประชาสัมพันธ์ การมีส่วนร่วม การสร้างเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ การใช้
เทคโนโลยีในการบริหาร และการประเมินผลการบริหารจัดการและการดำเนินการ ซึ่งจะเป็น
กระบวนการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้ยังประโยชน์สูงสุด

ภาพประกอบ 4 แสดงความเชื่อมโยงของแนวคิดแหล่งเรียนรู้

2.4 แนวคิดพิพิธภัณฑ์

แนวคิดเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ เป็นแนวคิดที่อธิบายถึงความหมาย การบริหารจัดการ พิพิธภัณฑ์ ในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้ที่รวบรวมองค์ความรู้ที่มีคุณค่าและสร้างสรรค์สังคมแห่งการเรียนรู้ ที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดทักษะการคิดที่เป็นทักษะสำคัญต่อการดำรงชีวิต และยังบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ทางสังคม โดยงานวิจัยฉบับนี้ มุ่งศึกษาแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน จึงศึกษาแนวคิดดังกล่าว เพื่อสร้างความรู้ และทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ เพื่อนำไปเป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน ต่อไป

2.4.1 ความหมายของพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์มีเป้าหมายในการดำเนินกิจกรรมและแนวทางการบริหารจัดการที่แตกต่างกันออกไปตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงานหรือบุคคลที่จัดตั้งขึ้น โดยส่วนใหญ่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ที่รวบรวมองค์ความรู้ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญทางประวัติศาสตร์

พิพิธภัณฑ์ หรือ Museum เป็นแหล่งสารสนเทศที่รวบรวม เก็บรักษา จัดแสดงศิลปวัตถุ โบราณอันทรงคุณค่าที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ ความเป็นมา และศิลปะของชนชาติ (บุหลัน กุลวิจิตร, 2562) พิพิธภัณฑ์จึงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

Museum มาจากภาษากรีก หมายถึง Temple of the Muses หมายถึง เทวาลัยของเทพธิดา 9 องค์ ที่เกิดจากซุส (Zeus) และเทพีแห่งความทรงจำ (Mnemosyne) Museum เป็นสถานที่รวบรวมความรู้และศิลปะวิทยาการต่าง ๆ และในภาษาไทย พิพิธภัณฑ์ หมายถึง “สถานที่เก็บรวบรวมและแสดงสิ่งต่าง ๆ” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและสร้างความเพลิดเพลินใจ (พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติเฉลิมพระเกียรติ, 2564) ซึ่งในยุคแรก พิพิธภัณฑ์ ถือเป็นคลังสมบัติส่วนตัวของวัด ขุนนาง และกษัตริย์ ไม่อนุญาตให้บุคคลทั่วไปเข้าชมได้ โดยมีไว้เพื่อแสดงความมั่งคั่ง ต่อมาเมื่อสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง จึงเริ่มเปิดให้เข้าชม โดยถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเปิดโอกาสในการเรียนรู้

ผลงานของสายชล ปัญญชิต (2562) ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ในฐานะเป็นเครื่องมือทางศิลปวัฒนธรรม ที่เกิดขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมองค์ความรู้ที่สะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ ความเป็นอยู่ของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ตลอดจนจนถึงเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น สอดคล้องกับงานของญาณินทร์ รักรวงศ์วาน (2554) อธิบายให้เห็นว่าพิพิธภัณฑ์เป็นกลไกในการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรม พัฒนาจากการสะสมวัตถุทาง

วัฒนธรรมสู่รูปแบบการใช้กระบวนการเรียนรู้ในกระบวนการจัดตั้งและการดำเนินงานของ พิพิธภัณฑ์ที่นำไปสู่การเชื่อมโยงกับการพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ

มุมมองของสายนต์ ไพรัชญจักร์ (2547) อธิบายว่า การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีแนวคิดที่มุ่งเน้นให้พิพิธภัณฑ์มีลักษณะเป็นศูนย์รวมของทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน พัฒนาความสามารถของชุมชนในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแบบพึ่งพาตนเอง แต่ในการดำเนินการของพิพิธภัณฑ์ที่ผ่านมามีดำเนินการโดยนักวิชาการหรือผู้ชำนาญการทางวิชาชีพที่เป็นคนนอกชุมชน ทำให้คนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมน้อย ทำให้ขาดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และไม่สามารถเข้าถึงพิพิธภัณฑ์ได้ สอดคล้องกับมุมมองของกฤษฎา ตัสมมา (2557) กล่าวว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต้องให้ความสำคัญกับชุมชน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกัน การออกแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ รวมถึงการจัดการแสดงโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์ เนื่องจากคนที่จะถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชนได้ดีที่สุด คือ คนที่อยู่ในชุมชน และเป็นบุคคลที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ดีที่สุด

ขณะที่ผลงานของปราโมทย์ เหลาลาภา และกาญจนา เส็งผล (2555) เสนอมุมมองเกี่ยวกับการสร้างความคิดที่สร้างสรรค์กับบทบาทของพิพิธภัณฑ์ โดยอธิบายว่า พิพิธภัณฑ์เป็นพื้นที่ของการศึกษาเชิงสร้างสรรค์ เป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดและจินตนาการ ในการพัฒนาองค์ความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ สู่เป้าหมายสำคัญเพื่อความเจริญของงามของบุคคล และสังคม ซึ่งจะต้องบูรณาการกับองค์ความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

นอกจากนี้ พิพิธภัณฑ์ยังมีบทบาทมากกว่าการเป็นสถานที่เก็บของเก่าหรือของสะสม สามารถทำหน้าที่สืบทอด พื้นฟู แสดงความเป็นเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เสมือนเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชุมชน ที่ทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลและจัดการวัฒนธรรม เป็นการสะท้อนภาพความคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน (จันทร์ธิดา สังข์จันทร์, 2552) โดยพิพิธภัณฑ์มีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน เช่น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน หรือ พิพิธภัณฑ์มานุษยวิทยา เป็นต้น

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีประโยชน์ต่อการศึกษาและก่อให้เกิดความเพลิดเพลินใจ โดยเป็นสถานที่เก็บ รวบรวม สงวนรักษาศิลปวัตถุโบราณอันทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สะท้อนให้เห็นถึงขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ความเป็นมาวิถีชีวิต ค่านิยม ตลอดจนถึงเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น

2.4.2 กระบวนการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์

ด้วยความท้าทายที่ว่า พิพิธภัณฑ์จะสามารถเข้าถึงกลุ่มผู้เข้าชมตามบริบทของสังคมได้อย่างไร นำมาสู่กระบวนการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ อันเป็นความพยายามที่จะทำความเข้าใจวิถีชีวิต วัฒนธรรม ค่านิยม รวมถึงเอกลักษณ์ท้องถิ่น ก่อนที่จะดำเนินการเปลี่ยนแปลง โดยกระบวนการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ นับเป็นการดำเนินงานที่มีคุณค่าต่อการเรียนรู้ หรือทำให้คนในท้องถิ่นได้รู้จักวัฒนธรรม ความเป็นมาของสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่

การพัฒนาพิพิธภัณฑ์สู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เพิ่มพูนความรู้ให้กับผู้เรียนหรือผู้ที่สนใจ ย่อมต้องอาศัยกระบวนการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ได้รับการสนับสนุนการดำเนินงาน และเข้าร่วมกิจกรรมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผลงานของศรีหทัย เวลล์ส (2558) ซึ่งให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในการเป็นพื้นที่สร้างรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน โดยเป้าหมายสำคัญของการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น จัดตั้งขึ้นเพื่อรักษาของเก่าไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษาเรื่องราว ประวัติความสำคัญของชุมชน และได้เสนอกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ไว้ ดังนี้ 1) พิพิธภัณฑ์ต้องรวบรวมข้อมูลพิพิธภัณฑ์ทั้งหมด เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน ในการหาแนวทางการแก้ไขและการกำหนดแผนนโยบายในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ 2) สนับสนุนงานวิจัย งานวิชาการที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาการจัดการพิพิธภัณฑ์ ในการสร้างองค์ความรู้ให้กับพิพิธภัณฑ์ 3) สร้างเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 4) สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและพัฒนาให้คนในท้องถิ่นเข้าร่วมกิจกรรมที่ดำเนินการจัดโดยพิพิธภัณฑ์ และ 5) พัฒนากิจกรรมของพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตเพื่อสร้างทัศนคติ และจูงใจให้พิพิธภัณฑ์เป็นคลังความรู้ที่ทรงคุณค่าแก่การเรียนรู้ของคนในชุมชน

การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ตามกรอบแนวคิดของ (Gail Dexter Lord; Kate Markert, 2007) ได้อธิบายถึงกระบวนการวางแผนงานเชิงกลยุทธ์ ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การสำรวจบริบทของพิพิธภัณฑ์ ตั้งแต่การวางแผนนโยบายรัฐที่เกี่ยวข้องและความต้องการของสังคม อันเป็นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาสู่แผนการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ที่เกิดจากความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย 2) การวิพากษ์ประเด็นและแนวทางการดำเนินงานที่ประกอบไปด้วย ตัวแทนคณะกรรมการแต่ละฝ่ายในการบริหารพิพิธภัณฑ์ เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวทางการปฏิบัติ เพื่อใช้กำหนดเป็นวาระและทิศทางการดำเนินงาน 3) การจัดทำคู่มือแผนปฏิบัติงานของพิพิธภัณฑ์และนำไปสู่แผนการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งการประเมินผลการปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย

ผลงานของฐาปกรณ์ ทองคำนุช และคณะ (2564) สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพิพิธภัณฑสถาน เพื่อพัฒนาสู่การเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งเรียนรู้ที่มอบความรู้และความเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้เข้าชมอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 1) การออกแบบกิจกรรมในพิพิธภัณฑสถานที่เน้นการสร้างประสบการณ์ 2) การจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ 3) การออกแบบภูมิทัศน์บริการและการส่งมอบบริการในพิพิธภัณฑสถานสำหรับนักท่องเที่ยว 4) การสร้างอัตลักษณ์และการจัดการวัฒนธรรมให้กับพิพิธภัณฑสถาน และ 5) การส่งมอบประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิต

ขณะที่พระพรหมบัณฑิต (2564) เสนอมุมมองเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า การพัฒนาแบบองค์รวมตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน คือการพัฒนาอย่างเชื่อมโยงกันทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม แต่มักติดกับดัก 2 ประการที่ทำให้ไม่ไปถึงเป้าหมาย คือ ประการที่หนึ่ง การทุจริตคอร์รัปชัน และประการที่สอง คือ การบริหารที่ผิดพลาด หรือ Mismanagement

จะเห็นได้ว่า การบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานล้วนมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาพิพิธภัณฑสถานเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สร้างองค์ความรู้ให้กับบุคคลที่ต้องการเรียนรู้ ท่ามกลางสังคมแห่งพลวัต การปฏิวัติอุตสาหกรรม สื่อ เทคโนโลยีที่ทันสมัย ส่งผลต่อความจำเป็นที่จะต้องปรับบทบาทหน้าที่ และรูปแบบกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑสถาน เพื่อให้สอดคล้องกับสังคม และความเหมาะสมต่อความต้องการของบุคคล

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า กระบวนการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถาน จะต้องมีการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑสถาน เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน ในการกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา และการวางแผนนโยบาย อันเป็นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาสู่แผนการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานที่มีประสิทธิภาพ ต้องจัดทำคู่มือแผนปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑสถาน เพื่อใช้ในการประเมิน ตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน สร้างเครือข่ายในการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย เพื่อแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ และการดำเนินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนหรือบุคคลที่ใฝ่รู้และต้องสนับสนุนการศึกษา ค้นคว้า วิจัย หรืองานวิชาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการพิพิธภัณฑสถานในการสร้างองค์ความรู้ และเป็นพื้นที่ที่สนับสนุนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

2.4.3 ตัวอย่างพิพิธภัณฑสถาน

การศึกษาตัวอย่างพิพิธภัณฑสถานแต่ละแห่ง ล้วนมีรูปแบบการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน แต่เป้าหมายสำคัญในการดำเนินกิจกรรมของพิพิธภัณฑสถานล้วนมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ในการสร้างความรู้ ความเข้าใจของประวัติศาสตร์ความเป็นมาทางสังคม และเพื่อพัฒนาบุคคลให้มี ความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้

พิพิธภัณฑ์เอสโตเนียเฮลธ์แคร์ ประเทศเอสโตเนีย เป็นพิพิธภัณฑ์ที่สื่อสารความรู้ด้วย กลิ่น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการแพทย์และสุขภาพ ออกแบบพื้นที่ให้ผู้เข้าชมมีปฏิสัมพันธ์กับ เนื้อหาในพิพิธภัณฑ์ เช่น ห้องทันตกรรม มีการใช้กลิ่นเพื่อสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ ออกแบบ ห้องด้วยสีสันทึบลายขนม โดยเน้นกลุ่มเด็กเป็นเป้าหมายหลัก ใช้เทคโนโลยีนำเสนอด้วย Infographic ในการอธิบายประโยชน์และโทษของขนมหวาน (นลินณัฐ ดีสวัสดิ์, 2562) นับเป็น พิพิธภัณฑ์ที่เน้นการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าชมและงานออกแบบภายในพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติฟินแลนด์ เป็นพิพิธภัณฑ์ที่เล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของประเทศฟินแลนด์ ภายในพิพิธภัณฑ์มีการจัดแสดง วางวัตถุสิ่งของ ประกอบกับคำอธิบายข้อมูล มีการใช้สื่อมัลติมีเดียแสดงภาพและข้อมูลต่าง ๆ การออกแบบพิพิธภัณฑ์ใช้แนวทางการออกแบบ ด้วย Interactive museum ใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ มอง ฟัง และสัมผัส ซึ่งจะทำให้ผู้เข้าชมรับรู้เนื้อหาผ่านอุปกรณ์นำเสนอ (ดลพร ศรีฟ้า, 2561) นับว่าเป็นพิพิธภัณฑ์ที่รวบรวมองค์ความรู้ที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้สนใจ

พิพิธภัณฑ์แห่งชาติโตเกียว (Tokyo National Museum) เป็นพิพิธภัณฑ์ที่เก่าแก่และใหญ่ที่สุดในโลก เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เก็บรวบรวม บูรณะซ่อมแซมวัตถุโบราณนับแสนชิ้น ซึ่งตั้งอยู่ที่สวนสาธารณะอุเอโนะ (Ueno) เขตไทโตะ กรุงโตเกียว มีอาคารจัดแสดงถึง 6 อาคาร โดยพิพิธภัณฑ์ดังกล่าว มีนโยบายในการหมุนเวียนวัตถุที่จัดแสดงเป็นประจำ และในบางครั้งจะ กำหนดหัวข้อพิเศษเพื่อนำเสนอวัตถุจัดแสดง เช่น ช่วงที่ดอกซากุระบานบานทั่วญี่ปุ่น ทางพิพิธภัณฑ์ก็จะนำเสนอและจัดแสดงเกี่ยวกับดอกซากุระ มีใบงานแจกให้ตามหาวัตถุชิ้นสำคัญและมีกิจกรรมเล่นเกมสตามจุดต่าง ๆ เมื่อทำภารกิจครบสามารถนำมาแลกรับของที่ระลึก (ศุภย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2559) นอกจากนี้ ภายในพิพิธภัณฑ์ยังมีภาควิทยาในการเข้าชมอย่างชัดเจน และมีเงื่อนไขการเปิด - ปิด การแสดงที่แตกต่างกัน

พิพิธภัณฑ์เอโดะ โตเกียว (Edo-Tokyo Museum) เป็นพิพิธภัณฑ์ที่ออกแบบรูปทรงสถาปัตยกรรมภายนอกอาคารเป็นแบบสมัยเก่า ภายในพิพิธภัณฑ์แสดงเรื่องราวเกี่ยวกับอดีตในสมัยเอโดะ ของกรุงโตเกียว โดยรวบรวมงานศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมโบราณอันทรงคุณค่า รวมถึงการจำลองภาพเมืองในอดีต จัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้ขนาดเท่าของจริง ซึ่งผู้เข้าชมสามารถทดลองใช้งานได้ (นิตดาวดี บุญญะเดโช, 2561) นอกจากนี้ การออกแบบพิพิธภัณฑ์ยังมีการแบ่งเขตพื้นที่การจัดแสดงด้วยโทนสีต่าง ๆ เพื่อเอื้อต่อการประมวลข้อมูล และมีการจัดวางสัญลักษณ์ในตำแหน่งสำคัญ เพื่อสร้างจุดเด่นให้ง่ายต่อการจดจำ

พิพิธภัณฑสถานคันทันโน เป็นพิพิธภัณฑสถานที่ตั้งอยู่ในเมืองเล็ก ๆ ของจังหวัดเซินได ประเทศญี่ปุ่น มีประติมากรรมขนาดเล็กจำนวน 9 ชิ้น พิพิธภัณฑสถานคันทันโนอยู่ในรูปแบบของมูลนิธิที่ไม่หวังผลกำไร ตั้งอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งแตกต่างจากพิพิธภัณฑสถานอื่น ๆ ที่จัดตั้งเพื่อการเข้าถึงจากสาธารณะภายในพิพิธภัณฑสถานจัดแสดงประติมากรรม (ชัยยศ อัครวรพันธ์, 2557) พิพิธภัณฑสถานดังกล่าวเปรียบเสมือนพื้นที่กระตุ้นการดำเนินกิจกรรมทางศิลปะให้กับชุมชนโดยรอบ

ทั้งนี้ จากการศึกษาตัวอย่างพิพิธภัณฑสถานจะเห็นได้ว่า พิพิธภัณฑสถานใช้องค์ประกอบด้านการสื่อสารทัศนศิลป์ผ่านมุมมองสัญศาสตร์ และองค์ประกอบที่ใช้ประสาทสัมผัสเป็นแนวทางในการส่งเสริมการเรียนรู้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสามารถสรุปได้ว่า พิพิธภัณฑสถานควรคำนึงถึงองค์ประกอบด้านการสื่อสารด้วยทัศนศิลป์ผ่านแนวคิดสัญศาสตร์ และองค์ประกอบด้านการตลาดที่ใช้ประสาทสัมผัส ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ควรนำกลับมาเป็นแกนกลางในการสื่อสารเพื่อเพิ่มความเป็นรูปธรรม

2.4.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑสถาน

กฤษฎา ตัสมา (2560) ได้ศึกษาการจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นในยุคโลกาภิวัตน์ พบว่า พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นต้องมีการปรับตัวให้ทันยุคสมัย และความต้องการของคนในสังคมตามสถานการณ์ของกระแสโลกาภิวัตน์ ต้องมีการบริหารจัดการที่ดี เปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนา เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพิพิธภัณฑสถานทำให้รู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน

นอกจากนี้ ต้องดึงศักยภาพของคนในชุมชนและทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีสารสนเทศ ผ่านการแนะนำจากผู้มีความเชี่ยวชาญพร้อมที่จะสนับสนุนเพื่อเพิ่มศักยภาพในการดำเนินงานของพิพิธภัณฑสถานให้มีบทบาทต่อการพัฒนาสังคม ทำให้ทุกคนเห็นคุณค่าของพิพิธภัณฑสถาน และเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพิพิธภัณฑสถานเป็นการจัดการพิพิธภัณฑสถานได้อย่างยั่งยืน

ญานิศา ปรักกโมดม (2565) ได้ศึกษาภาพและคำ: รูปแบบคำบรรยายภาพในพิพิธภัณฑสถานศิลปะ พบว่า สามารถแบ่งการเล่าเรื่องในคำบรรยายภาพของโรคมิวเซียมเป็น 4 รูปแบบ และ 2 มุมมองการเล่าเรื่อง ได้แก่ คำบรรยายภาพที่มีรูปแบบให้ข้อมูล มีลักษณะมุมมองแบบภววิสัย ส่วนคำบรรยายภาพที่มีรูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ชม มีลักษณะมุมมองแบบอัตวิสัย มีส่วนช่วยให้ผู้ชมเกิดความเชื่อมโยงกับเนื้อหา และสามารถนำไปเป็นแนวทางในการเขียนคำบรรยายในพิพิธภัณฑสถานศิลปะได้

บุหลัน กุลวิจิตร (2562) ได้ศึกษาการจัดนิทรรศการในยุคดิจิทัลของพิพิธภัณฑสถาน พบว่า พิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ดังนั้น

พิพิธภัณฑ์ควรส่งผ่านความรู้ในแนวทางที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เข้าชมเกิดกระบวนการสร้างความรู้ ซึ่งควรมีการจัดการความรู้ภายในพิพิธภัณฑ์อย่างเหมาะสม เก็บรวบรวม จัดการข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อสะดวกต่อการเข้าถึงข้อมูลได้อย่างกว้างขวาง

พิสิษฐ์ ณีฎประเสริฐ และคนอื่น ๆ (2560) ได้ศึกษาการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า ปัญหาของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ได้แก่ ปัญหาโครงสร้างการบริหารงาน การบริหารจัดการงบประมาณ แผนในการดำเนินกิจกรรม ปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ผู้นำทำกิจกรรมการมีส่วนร่วม เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ การสืบค้นความเป็นมาของท้องถิ่น ปัญหาการนำเสนอข้อมูล การพัฒนาบุคลากร การจัดแสดง การบริการด้านพื้นที่พักผ่อน และการบริการและประชาสัมพันธ์

สำหรับแนวทางการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า แนวทางการบริหารจัดการแบบสมดุล 4 มิติ ในด้านการบริหารจัดการโครงสร้างพิพิธภัณฑ์จะต้องดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน โครงสร้างการบริหาร แผนงานในการดำเนินงานต้องสอดคล้องกับกิจกรรมและการบริการนิทรรศการชั่วคราว ด้านทรัพยากรต้องมีการพัฒนาบุคคลให้มีองค์ความรู้ความสามารถ พิพิธภัณฑ์มีทรัพยากรวัตถุ ในด้านการมีส่วนร่วม พิพิธภัณฑ์ต้องประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อร่วมดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งทุกคนควรมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ด้านการบริการ ระบบการศึกษา ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน นอกจากนี้ ต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึง ซึ่งต้องมีการบริหารจัดการ โดยการวางแผนกิจกรรมเป็นรายเดือน มีปฏิทินกิจกรรมแต่ละเดือน ประสานงานกับวิทยากร และประชาชนชาวบ้าน

ศรีหทัย เวลล์ส (2558) ได้ศึกษาวัดกับการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พบว่าพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นการสร้างรูปแบบการเรียนรู้ของคนในท้องถิ่น โดยร่วมมือกับอนุรักษ์ รวบรวมของเก่าไว้ในอาคารของวัด เพื่อรักษาไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษาเรื่องราว ความเป็นมาของท้องถิ่น โดยการจัดการพิพิธภัณฑ์พบปัญหาในการทำงาน ได้แก่ การขาดเจ้าหน้าที่ประจำพิพิธภัณฑ์ ขาดระบบทะเบียนและฐานข้อมูลทะเบียนวัตถุของพิพิธภัณฑ์ ทำให้ยากต่อการตรวจสอบวัตถุที่มีอยู่ และการจัดแสดงวัตถุที่ไม่เป็นหมวดหมู่ ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เข้าชม และขาดระบบการอนุรักษ์และการสงวนรักษาวัตถุ ซึ่งทำให้วัตถุชำรุดและเสื่อมสภาพได้เร็ว

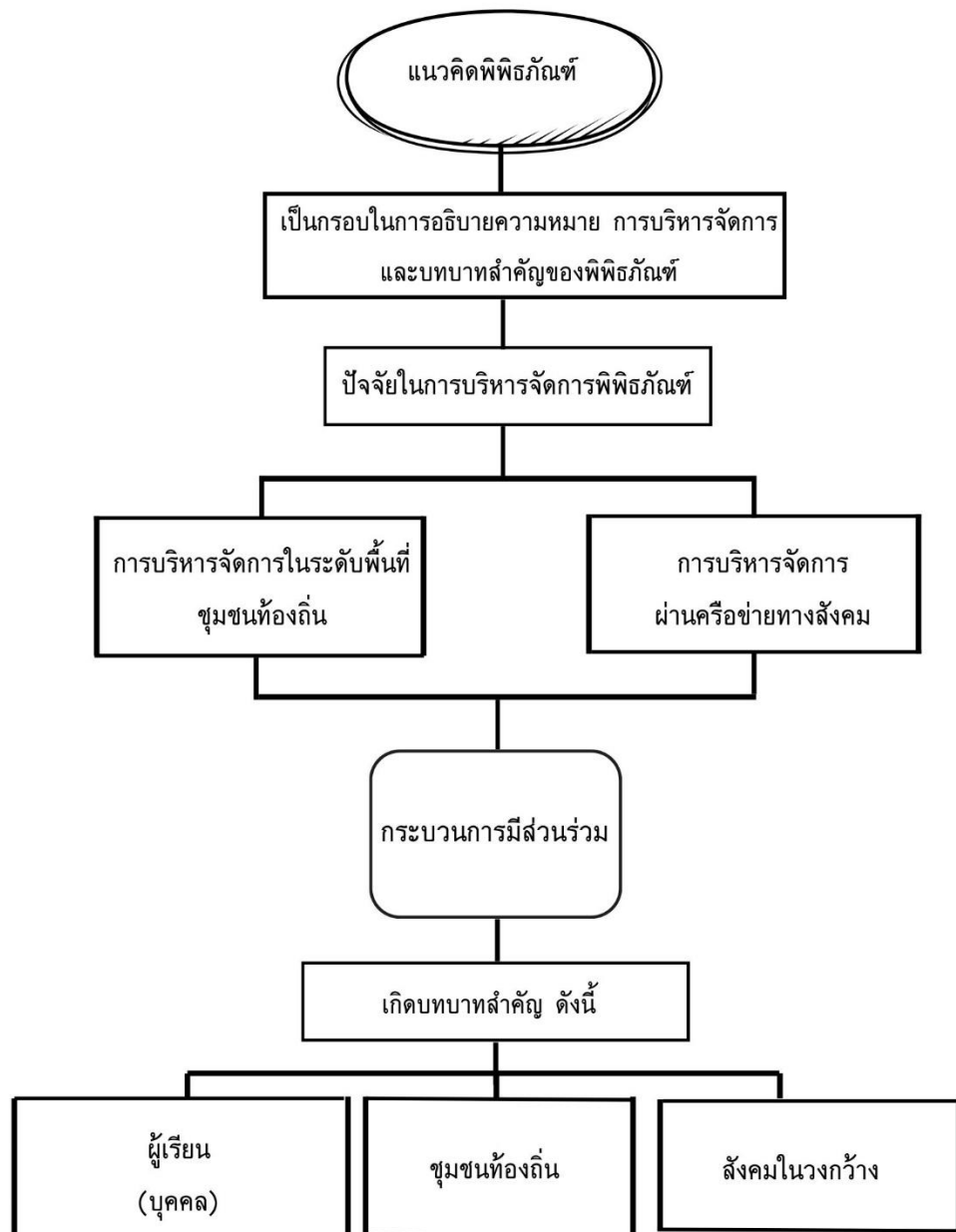
สันทัต ทองรินทร์ และศิริวรรณ อนันต์โท (2561) ได้ศึกษาพิพิธภัณฑ์การ์ตูนกรุงเทพมหานคร พบว่า พิพิธภัณฑ์ควรใช้แนวคิดการดำเนินงานที่เป็นภาคีที่มีนโยบายเพื่อให้ความรู้ ความเพลิดเพลินอันมีบทบาทสำคัญในการให้บริการ การศึกษาค้นคว้า การส่งเสริม

การศึกษาตลอดชีวิต และการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาสู่การเป็นพิพิธภัณฑ์การทูตในระดับชาติ รวมทั้งเป็นสถานที่อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

สาทิศลักษณ์ ชาติเสริมศักดิ์ และคณิต เขียววิชัย (2560) ได้ศึกษาบทบาทพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน พบว่า ภายในพิพิธภัณฑ์มีการจัดรูปแบบห้องจัดแสดงและวัตถุสิ่งของได้อย่างเหมาะสม ผู้ก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ รวมถึงเจ้าหน้าที่ผู้ดูแล มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการดูแลพิพิธภัณฑ์ แต่ขาดงบประมาณการสนับสนุนในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ รวมถึงขาดความร่วมมือในการพัฒนาจากคนในชุมชน และหน่วยงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สำหรับการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์จะต้องทำของที่ระลึกในราคาที่ไม่แพง เพื่อหารายได้ให้กับพิพิธภัณฑ์ ควรมีการประชาสัมพันธ์หลากหลายรูปแบบ และควรสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

อนันต์ มณีรัตน์ และอธิพัฒน์ วรนิธิภาคย์ (2564) ได้ศึกษาบทบาทของภาครัฐและภาคประชาสังคมที่มีต่อการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น กรณีศึกษา ไชน่าทาวน์ ประเทศไทยและไชน่าทาวน์ ประเทศสิงคโปร์ พบว่า พิพิธภัณฑ์ทั้ง 2 แห่ง มีจุดร่วมที่เหมือนกัน คือ เป็นพื้นที่ทางศาสนา แต่มีการจัดแสดงและรูปแบบการนำเสนอข้อมูลที่แตกต่างกัน เป็นพิพิธภัณฑ์ที่เกิดจากภาคประชาสังคม โดยประชาชนเป็นผู้ผลักดันให้เกิดการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ ซึ่งการนำเทคโนโลยีและสื่อที่หลากหลายรูปแบบมาใช้ในการจัดแสดง เพื่อสร้างแรงจูงใจ ความน่าใจ และเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ ร่วมกับการดำเนินกิจกรรมที่เกิดจากการปฏิบัติจริง ควรสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ท้องถิ่นผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ ชี้ให้เห็นว่า ควรเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือการดำเนินกิจกรรม เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนา ประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ โดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ ได้ตระหนักว่าเป็นเจ้าของร่วมกัน นอกจากนี้ ต้องดึงศักยภาพของคนในชุมชน และทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ภายในชุมชนมาประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย ผ่านการแนะนำจากผู้มีความรู้ความสามารถพร้อมที่จะสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ให้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนและสังคมให้มีบทบาทหน้าที่เพื่อการบริการด้านการศึกษา การค้นคว้าวิจัย ตลอดจนจนถึงการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ภาพประกอบ 5 แสดงความเชื่อมโยงของแนวคิดเกี่ยวกับพิพิธภัณฑน์

2.5 แนวคิดทุนทางวัฒนธรรม

2.5.1 แนวคิดทุนทางวัฒนธรรม

แนวคิดทุนทางวัฒนธรรม เป็นการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม รวมถึงมนุษย์กับธรรมชาติ นับเป็นพลังอันสำคัญในการสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นกับชุมชนและสังคม ทำให้เกิดการพัฒนายที่ยั่งยืนและช่วยเสริมสร้างให้ชุมชนและสังคมเกิดความเข้มแข็ง ทุนทางวัฒนธรรมจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญสู่การขับเคลื่อนพัฒนาให้ชุมชนและสังคมไปสู่การเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้

ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส ผู้นำเสนอแนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรมคนแรก ได้ศึกษาสภาพสังคมในประเทศฝรั่งเศส นำเสนอสมโนทัศน์เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เพื่อชี้ให้เห็นถึงเงื่อนไขความไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้น ทุนที่ปีแอร์ บูร์ดิเยอเสนอ ไม่ใช่ทุนในมิติทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่เป็นทุนในมิติที่หลากหลายและมีบทบาทสำคัญต่อการทำความเข้าใจสภาพสังคม

ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) ได้อธิบายความหมายของ “ทุน” ไว้ว่า ทุน คือแรงงานที่ถูกสะสมในรูปแบบที่ถูกทำให้เป็นวัตถุหรือที่ถูกรวมไว้กับปัจเจกชน ทำให้สามารถครอบครองพลังทางสังคมในรูปแบบของแรงงานที่เปลี่ยนสภาพจากนามธรรมให้เป็นรูปธรรม หรืออาจเป็นมรดกที่สืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องสามารถเปลี่ยนแปลงได้ สัมผัสได้และสัมผัสไม่ได้ เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดตำแหน่งทางสังคมของบุคคลซึ่งทุนมีขอบเขตที่กว้างมาก ปีแอร์ บูร์ดิเยอ จึงแบ่งทุนออกเป็น 4 ประเภท (อรรถณัฐ วันทนะสมบัติ, 2565, อ้างถึงใน Pierre Bourdieu, 1993) ได้แก่ 1) ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) เป็นทุนที่เกิดจากการสะสมความมั่งคั่งของรายได้และทรัพย์สิน เช่น เงินทอง อาคารบ้านเรือน ซึ่งทุนทางเศรษฐกิจนี้ สามารถแลกเปลี่ยนเป็นทุนประเภทอื่นได้ตามมูลค่าทางเศรษฐกิจ 2) ทุนทางสังคม (Social Capital) รูปแบบโครงสร้าง สถาบันเครือข่ายและความสัมพันธ์ที่ปัจเจกบุคคลสามารถใช้ในการดำรงรักษาและพัฒนาตนเองเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เปรียบเสมือนทรัพยากรที่สามารถนำไปเอื้อประโยชน์ทางสังคม 3) ทุนทางสัญลักษณ์ (Symbolic Capital) เป็นสถานภาพ การได้รับการยอมรับจากบุคคลที่ทำให้เกิดการได้เปรียบหรือการได้รับผลประโยชน์ และ 4) ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) เป็นทุนที่สะสมอยู่ในตัวตนของแต่ละบุคคล วัตถุสิ่งของ และที่อยู่ในรูปแบบของสถาบัน ซึ่งแต่ละบุคคลได้รับการหล่อหลอมโดยผลผลิตที่ได้จากการสะสมทุนทางวัฒนธรรม คือ ธรรมเนียม ซึ่งจะสร้างความแตกต่างและเป็นเครื่องมือที่ใช้ดำรงรักษาขนานชั้นทางสังคม สามารถแบ่งประเภทของทุนทางวัฒนธรรมได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) ทูนที่เป็นฮาบิตุส เป็นการแสดงออกของร่างกายและจิตใจ มักปรากฏในชีวิตทางวัฒนธรรม ใช้ระยะเวลาในการก่อตัวเป็นรูปเป็นร่าง โดยสามารถเปลี่ยนความมั่งคั่งภายนอกให้เป็นทูนที่อยู่ในตัวคนได้ แต่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ทันทีทันใด ต้องอาศัยระยะเวลา สังคม และชนชั้นทางสังคม ทูนที่เป็นฮาบิตุสเป็นการส่งผ่านทางพันธุกรรมในครอบครัว เป็นมรดกที่คนมักนึกไม่ถึงเช่น ความสวยงาม ผิวพรรณ ดวงตา ฯลฯ ถือเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นของทูนทางวัฒนธรรมอื่น การส่งผ่านทูนที่เป็นฮาบิตุสจะต้องอาศัยระยะเวลา ซึ่งสามารถเชื่อมโยงไปยังทางเศรษฐกิจได้นอกจากนี้ ฮาบิตุสอาจลดลงหรือหายไปได้ด้วยเช่นกัน

2) ทูนที่ถูกทำให้เป็นรูปธรรม (objectified state) ทูนวัฒนธรรมนี้มีคุณสมบัติมากมาย ซึ่งมีความสัมพันธ์กับทูนทางวัฒนธรรมแบบอื่น แสดงออกเชิงวัตถุในรูปของสื่อหรือสิ่งของ เช่น รูปภาพ งานเขียนเครื่องมือ ฯลฯ ความเป็นทูนที่ถูกทำให้เป็นรูปธรรมสามารถส่งผ่านความเป็นวัตถุได้ เช่น ด้วยการสะสมภาพวาด สามารถถูกส่งผ่านได้เหมือนกับทูนทางเศรษฐกิจ แต่สิ่งที่จะสามารถส่งผ่านได้ คือ ความเป็นเจ้าของภาพ คือความเป็นเจ้าของในวิถีการบริโภคภาพเขียน ฉะนั้นสินค้าในเชิงวัฒนธรรมเป็นได้ทั้งสิ่งที่เป็นวัตถุและสัญลักษณ์

3) ทูนที่ถูกทำให้เป็นสถาบัน (institutionalization state) คือทูนที่ทำให้เป็นวัตถุหรือรูปธรรมที่ชัดเจน เป็นการอ้างอิงถึงคุณสมบัติเบื้องต้นของทูนทางวัฒนธรรมในลักษณะการรับประกันโดยแสดงออกในรูปของประกาศนียบัตร เอกสารการรับรอง ทูนทางวัฒนธรรมสามารถเปลี่ยนรูปได้ภายใต้เงื่อนไขเฉพาะ กล่าวคืออาจเปลี่ยนรูปเป็นทูนทางเศรษฐกิจ เช่น เงินเดือน หรือเปลี่ยนรูปกลายเป็นสถาบันในรูปของคุณสมบัติทางการศึกษา

ทูนที่ถูกทำให้เป็นสถาบันสร้างความแตกต่างระหว่างความรู้ที่เป็นทางการที่ได้รับการรับรองความสามารถกับทูนทางวัฒนธรรมแบบธรรมดา ทำให้เกิดการสับเปลี่ยนระหว่างทูนทางวัฒนธรรมกับทูนทางเศรษฐกิจ โดยการรับประกันทูนทางการศึกษาด้วยมูลค่าของเงิน เพราะผลผลิตของการเปลี่ยนทูนทางเศรษฐกิจไปเป็นทูนทางวัฒนธรรม สร้างมูลค่าในรูปของทูนทางวัฒนธรรมให้กับผู้ที่มีคุณสมบัติทางการศึกษาผลกำไรในรูปวัตถุและสัญลักษณ์ที่คุณสมบัติทางการศึกษารับรอง ซึ่งขึ้นอยู่กับความยากของการลงทุนทั้งในแง่ของเวลาและความพยายาม

เดวิด โธรอสบี Throsby (2001) นักเศรษฐศาสตร์ชาวออสเตรเลีย ได้อธิบายทูนทางวัฒนธรรมว่า ทูนทางวัฒนธรรมเป็นทรัพย์สินที่มีคุณค่าในตัวเอง เกิดจากการสั่งสมและการให้คุณค่าความสำคัญ นอกเหนือจากคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจ สามารถแบ่งประเภทของทูนทางวัฒนธรรมได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้ 1) ทูนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Capital) มีลักษณะเป็นรูปธรรม สามารถมองเห็นและสัมผัสได้ เช่น โบราณสถาน สถาปัตยกรรม

ประติมากรรม ศิลปวัตถุ เป็นต้น ทูทางวัฒนธรรมประเภทนี้สามารถเสื่อมสภาพและสูญหายไปตามกาลเวลา หากขาดการดูแลและการอนุรักษ์ หรือการบูรณปฏิสังขรณ์ และ 2) ทูทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Capital) มีลักษณะเป็นนามธรรม ไม่สามารถมองเห็นหรือสัมผัสได้ เช่น พิธีกรรม ประเพณี ความเชื่อ เป็นต้น ทูทางวัฒนธรรมประเภทนี้ ส่งผลให้เกิดคุณค่าด้านจิตใจ หรืออาจส่งผลต่ออิทธิพลทางความคิด ความเชื่อ ค่านิยม หรือวิถีชีวิตในการดำรงชีวิต สามารถสูญหายได้ง่ายกว่าทูทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ หากขาดการสืบทอดของครุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง เนื่องจากเป็นทูทางวัฒนธรรมที่ฝังลึกอยู่ในตัวปัจเจกบุคคล

งานเขียนเรื่องทูวัฒนธรรมไทย สู่การสร้างสรรค์เศรษฐกิจ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (2559) ชี้ให้เห็นถึงความหมายของทูทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดการทำความเข้าใจ โดยอธิบายว่าทูทางวัฒนธรรม เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรม ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ทูทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น โบราณสถาน มรดกทางวัฒนธรรม ผลงานด้านศิลปะในแขนงต่าง ๆ ทั้งภาพวาด ภาพยนตร์ วรรณกรรม หัตถกรรม รวมถึงดนตรี ส่วนทูทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น ความเชื่อ จารีตประเพณี รวมถึงวิถีชีวิต

เช่นเดียวกับชนิดา เสงี่ยมไพศาลสุข (2550) อธิบายว่า ทูวัฒนธรรม เป็นคุณค่าที่บุคคลได้รับจากกระบวนการหล่อหลอมทางสังคม จนกลายเป็นคุณสมบัติติดตัวที่เอื้อให้บุคคลนำไปเพิ่มพูนมูลค่าของตนได้สามารถแบ่งประเภทของทูทางสังคมเป็น 3 ลักษณะ คือ ทูวัฒนธรรมที่แฝงฝังอยู่ในกาย (Embodied Form) ทูวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบของวัตถุ (Objectified Form) และทูที่อาศัยการสถาปนา (Institutionalization State)

ขณะที่ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (2562) แสดงให้เห็นถึงมุมมองของทูทางวัฒนธรรมของไทยครอบคลุมถึงคุณค่าทางความรู้คู่ปัญญา โดยอธิบายว่า ทูทางวัฒนธรรม เป็นแกนกลางของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถแบ่งตามรูปธรรมและนามธรรมได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ ทูทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible) และทูทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible) โดยกรมส่งเสริมกระทรวงวัฒนธรรมได้กำหนดไว้ 6 สาขา ได้แก่ 1) ภาษา และวรรณกรรมพื้นบ้าน 2) ศิลปะการแสดง 3) แนวทางปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล 4) งานช่างฝีมือดั้งเดิม 5) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล และ 6) กีฬาภูมิปัญญาไทย นอกจากนี้ยังมีมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบของโบราณสถาน โบราณวัตถุ และงานศิลปกรรมต่าง ๆ ที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ส่งสมสืบทอดให้แก่อนุชนคนรุ่นหลัง สอดคล้องกับกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2557) ที่อธิบายว่า ทูทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม เป็นการนำเอาความรู้จากตัวบุคคล ปราชญ์ท้องถิ่น ชุมชน จนเกิด

กระบวนการนำไปพัฒนาเป็นจารีตประเพณี ผู้การใช้ประโยชน์และสร้างความภาคภูมิใจ ซึ่งทุนทางภูมิปัญญาและทางวัฒนธรรม ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น โบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมต่าง ๆ รวมถึงระบบคุณค่า เช่น จิตสำนึกสาธารณะ

ทุนทางวัฒนธรรมเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและความสำคัญ สามารถนำไปสู่การสร้างมูลค่าในเชิงเศรษฐกิจได้อย่างมหาศาล สามารถแบ่งทุนทางวัฒนธรรมได้เป็น 2 ประเภท (กษิด์เดช เนื่องจำนงค์, 2560) ได้แก่ ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น โบราณสถาน แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ และทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น พิธีกรรม ความเชื่อ ค่านิยมทางสังคม โดยทั้ง 2 ประเภทนี้ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน สามารถนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มได้ด้วยความคิดที่สร้างสรรค์

นอกจากนี้ วิถีชีวิต ประสานศักดิ์ทิว;จารุวรรณ ขำเพชร และกัมปนาท บริบูรณ์ (2560) แสดงให้เห็นถึงความเป็นพลวัตของทุนทางวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของคนในสังคม โดยอธิบายว่า ทุนทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและให้คุณค่าต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในสังคม แต่ทุนทางวัฒนธรรมมีความเป็นนามธรรมสูง เช่น วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นพลวัต (Dynamic) สามารถเปลี่ยนแปลงและถ่ายทอดข้ามสังคม กลุ่มคน สถานที่ และเวลาได้ตลอด

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ทุนทางวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของทุนทางสังคม มีมูลค่าและให้คุณค่าต่อวิถีการดำรงชีวิต มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างวิถีชีวิตอันดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม ถือเป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม รวมถึงมนุษย์กับธรรมชาติ สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ทางสังคม ซึ่งสามารถแบ่งประเภทของทุนทางวัฒนธรรมได้ 2 ประเภท ดังนี้ 1) ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถมองเห็น หรือสัมผัสได้ มีลักษณะเป็นรูปธรรม เช่น โบราณสถาน ศาสนสถาน แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ศิลปะวัตถุต่าง ๆ เป็นต้น และ 2) ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ไม่สามารถมองเห็น หรือสัมผัสได้ มีลักษณะเป็นนามธรรม เช่น ค่านิยมทางสังคม ประเพณี ความเชื่อ

ทุนทางวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างวิถีชีวิตอันดีงามของคนในชุมชนและสังคม มีอิทธิพลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิต เป็นพลังขับเคลื่อนสังคมสู่เป้าหมายที่ต้องการได้อย่างหลากหลาย สร้างคุณค่าและมูลค่าได้อย่างมหาศาล สามารถใช้เป็นเครื่องมือเข้าถึงความต้องการและความจำเป็นในวิถีชีวิตของบุคคลและสังคม เช่นเดียวกับชุมชนย่านกะดีจีนที่มีทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ทั้งในด้านวัฒนธรรมด้านอาหาร ความหลากหลายทางศาสนาและชาติพันธุ์ หรือที่ถูกขนานนามว่า ชุมชน “3 ศาสนา 4 ความเชื่อ” ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นของชุมชนย่านกะดีจีนที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนย่านกะดีจีน อาจเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างความแตกต่างระหว่างชุมชนย่านกะดีจีนและชุมชนอื่น ๆ ที่สามารถนำไปสู่เป้าหมายสำคัญในการสร้างแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับย่านกะดีจีน หากสามารถนำทุนทางวัฒนธรรมภายในชุมชน ทั้งที่อยู่ในรูปแบบของทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มาศึกษาค้นคว้า วิจัย รวบรวมองค์ความรู้ทั้งในด้านเอกสาร วัตถุสิ่งของ โบราณสถาน ศาสนสถาน รวมถึงภูมิปัญญา ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยมทางสังคม นำมาบูรณาการองค์ความรู้ร่วมกันในการขับเคลื่อนให้เกิดเป็นแนวทางในการส่งเสริมการเรียนรู้ได้ในอนาคต

2.5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรม

กษิต์เดช เนื่องจำนงค์ (2560) ได้ศึกษาคุณค่าและความหมายของผ้าขาวม้า ซึ่งเป็นมรดกภูมิปัญญาและทุนทางวัฒนธรรมที่นำมาสร้างมูลค่าเพิ่ม การประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมที่เป็นกระบวนการหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมพบว่าคุณค่าและความหมายของผ้าขาวม้ามามีลักษณะที่เป็นพลวัต เกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความหมายของผ้าขาวม้าในด้านต่าง ๆ ได้แก่ คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ คุณค่าเชิงวิชาการ คุณค่าเชิงสุนทรียะ และคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ

เรณู เหมือนจันทร์ไชย (2556) ได้ศึกษาทุนวัฒนธรรมไทยทรงดำกับการเปลี่ยนผ่านยุคสมัยของชุมชนพบว่า ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เข้ามาในบริบทชุมชนในยุคสมัยต่าง ๆ เป็นเหตุปัจจัยทำให้ทุนวัฒนธรรมไทยทรงดำในพื้นที่ศึกษาบางส่วนถูกปรับเปลี่ยนเปลี่ยนแปลง เช่น วัฒนธรรมข้าว วัฒนธรรมการบริโภค วัฒนธรรมการอยู่อาศัย วัฒนธรรมการแต่งกาย รวมถึงวัฒนธรรมด้านภาษา ไปเป็นลักษณะเดียวกับวัฒนธรรมไทยโดยทั่วไปเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก เช่น วัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ วัฒนธรรมครอบครัวเครือญาติ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับโลกทัศน์และชีวทัศน์ ยังคงสื่ออัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ได้อย่างโดดเด่นในปัจจุบัน และเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ยังเป็นรากฐานเสริมสร้างคุณค่า พลัง และความเป็นสุข ในการเปลี่ยนผ่านยุคสมัยของชุมชน

วิวิทย์ ประสานศักดิ์ทวี:จารุวรรณ ขำเพชร และกัมปนาท บริบูรณ์ (2560) ได้ศึกษาการจัดการศึกษาตลอดชีวิตโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชนเผ่าญ้อ พบว่า ทุนทางวัฒนธรรมที่ยังคงอยู่ของชาวบ้านญ้อ บ้านวังกำแพง แบ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ คือ ประเพณีแห่หอดอกผึ้งและรำไท่น ส่วนทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ คือ การร้องปี่เรเร ความเชื่อเรื่องผีและการเป่าใบไม้ ส่วนการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ในระบบการศึกษานำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสอนในโรงเรียน โดยจัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียน มีหลักสูตรท้องถิ่น บูรณาการกับกิจกรรมต่าง ๆ

ของทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ สำหรับการศึกษานอกระบบ จัดให้มีวิชาสามัญกร มีแหล่งเรียนรู้จัดนิทรรศการ นำเสนอและเผยแพร่วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมของชาวญ้อกร โดยจัดแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่วัด บ้านผู้ใหญ่ และศาลากลางบ้าน และการศึกษาตามอัธยาศัยมีการจัดให้มีการเรียนรู้วิถีชีวิต ภาษา ประเพณี วัฒนธรรมของชาวญ้อกร โดยบูรณาการเรียนรู้วิถีชีวิตชาวญ้อกรร่วมกับวิถีชีวิตของชาติพันธุ์อื่น ๆ ภายในชุมชน

อนันต์ คติยะจันทร์, พระสมุห์กฤติพิสิฐ จ่าพันธ์ และพระสุวรรณ์ ปูนอ่อน (2564) ได้ศึกษาการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคายพบว่าวิถีชีวิตชุมชนพื้นที่ชายแดนไทยให้ความเคารพผู้อาวุโสภายในชุมชน มีความเกื้อกูลซึ่งกันและกันให้ความสำคัญกับความสามัคคีและทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมร่วมกัน ชุมชนมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับสายน้ำจึงมีการรักษาแหล่งน้ำ มีความรักและหวงแหนภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ความสำคัญต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ ปรับปรุงและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิม มีความผูกพันทางด้านศีลธรรมที่สูงจึงมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงร่วมกันสืบสานประเพณีวัฒนธรรม ชุมชนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์จึงมีเครือข่ายผลิตภัณฑ์พื้นเมือง เครือข่ายสภาองค์กรชุมชนจังหวัดหนองคาย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ชุมชนและคุณค่าทางทุนวัฒนธรรม มีจิตสำนึกของชุมชนร่วมกันและปลูกฝังความเชื่อของชุมชนแก่ชนรุ่นหลัง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรม ชี้ให้เห็นถึงข้อได้เปรียบของทุนทางวัฒนธรรมอันเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างความแตกต่าง เปิดโอกาสในการเข้าถึงการเรียนรู้ที่หลากหลาย จากการมีทุนทางวัฒนธรรมทั้งต้นทุนทางกายภาพและสังคมที่เชื่อมโยงกับมรดกวัฒนธรรมหรือเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ถือเป็นต้นทุนที่สำคัญในการขับเคลื่อนให้ชุมชนเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Ian Falk; Lesley Harrison (1998) ธรรมชาติของการเรียนรู้ส่งผลต่อการเรียนรู้ภายในชุมชน มีบทบาทสำคัญต่อบุคคล และเครือข่ายท้องถิ่น ซึ่งในชุมชนอาจมีศักยภาพมากกว่าในแง่ของทักษะและความเชี่ยวชาญ รวมถึงทรัพยากรภายในชุมชนและสิ่งอำนวยความสะดวกหรือที่เรียกว่า ทุนทางสังคม ซึ่งชุมชนอาจมีศักยภาพ ในแง่ของทักษะและความเชี่ยวชาญของผู้คนและในแง่ของทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวกมากกว่าที่คนส่วนใหญ่รับรู้ได้

ทุนทางสังคมเป็นคำที่ใช้อธิบายการจัดระเบียบทางสังคมและการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสนับสนุนจาก "พลัง" ของชุมชน ด้วยประเพณี บรรทัดฐาน เครือข่ายที่เข้มแข็งและความไว้วางใจเป็นลักษณะของพลังของชุมชน นอกจากลักษณะเหล่านี้แล้ว ยังมีเหตุผลที่เชื่อได้ว่า

เครือข่ายการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการซึ่งไม่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายนักดำเนินการเพื่อให้บรรลุเจตนารมณ์นั้น ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ทุกวัน แต่กิจกรรมเหล่านี้มักไม่ค่อยได้รับการยอมรับอย่างเหมาะสมที่จะใช้คำว่า “การเรียนรู้” เนื่องจากไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อมของแนวทางการเรียนรู้ที่ได้รับการรับรอง

Diah Mutiara; Masyitoh Koesmawan (2020) ได้วิเคราะห์ความสำเร็จของมาตรฐานการบริการที่ศูนย์กิจกรรมการเรียนรู้ชุมชน (PKBM) มีวัตถุประสงค์คือ

1. กลยุทธ์ข้อมูลของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนคืออะไรในการปรับปรุงคุณภาพการบริการ
2. กลยุทธ์การนำแนวคิดเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชนไปปฏิบัติในการปรับปรุงคุณภาพการบริการคืออะไร
3. กลยุทธ์ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในการปรับปรุงคุณภาพการบริการคืออะไร

ในการศึกษานี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวทางเชิงคุณภาพควบคู่กับการออกแบบกรณีศึกษาสำหรับการวิจัยการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดำเนินโดยวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต และใช้เอกสารประกอบวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการลดข้อมูล ตามด้วยการนำเสนอข้อมูล สรุป ผลการวิจัยที่ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน MitraBuruh Nusantara ดำเนินการโดยวิธีเชิงกลยุทธ์ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสามารถปรับปรุงคุณภาพการบริการการเรียนรู้ด้วยการขยายงาน ไม่เพียงแต่กับคนงานหรือพนักงานในโรงงานเท่านั้น แต่ยังรวมถึงนักเรียนในวัยเรียนด้วย

ผลการวิจัยใน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน Negeri 3.5 ได้ผ่านกระบวนการเชิงกลยุทธ์ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน Negeri 3.5 สามารถปรับปรุงคุณภาพการบริการผ่านการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกสนับสนุนที่ยังคงพัฒนา พัฒนาการเรียนรู้ ผนวกกับทักษะเพื่อให้เข้าถึงบริการของ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ได้โดยตรงสองวิธี คือ หน้าที่หลักของศูนย์การเรียนรู้และหน้าที่ของศูนย์การเรียนรู้เพื่อช่วยส่งเสริมให้เกิดพลังในชุมชน

คดีต เขียววิชัย และวรรณภา แสงวัฒนะกุล (2558) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบกิจกรรมนันทนาการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑน์ พบว่า บริบทของชุมชนและกิจกรรมนันทนาการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑน์ ช่วยให้การสร้างรูปแบบมีความสมบูรณ์ส่งเสริมให้กิจกรรมต่าง ๆ เป็นที่น่าสนใจ ซึ่งกิจกรรมนันทนาการที่นำมาใช้ประกอบด้วย กิจกรรมตามประเพณีที่จัดขึ้นตามท้องถิ่น ดนตรีและเพลง การละเล่นพื้นบ้าน นอกจากนี้ การประเมินการใช้ประโยชน์ พบว่า ตัวบ่งชี้ความสำเร็จพิพิธภัณฑน์หรือแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นที่จะนำรูปแบบกิจกรรมนันทนาการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนไปใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ กิจกรรมนันทนาการจะต้องเป็นกิจกรรมที่สร้างสรรค์ มีความหลากหลายสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน เป็นประโยชน์

สร้างความตระหนักรู้และความภาคภูมิใจของคนในชุมชน คนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการทุกขั้นตอนและกิจกรรมต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชน

วสันต์ จันทโรภาส และนิตยา วงศ์ยศ (2562) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลผาป่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า แหล่งเรียนรู้ชุมชนขาดงบประมาณ การดำเนินงานไม่ได้รับการต่อยอดองค์ความรู้ของแต่ละแห่ง ขาดการประชาสัมพันธ์ของแหล่งเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ โดยมีข้อเสนอแนะว่า ควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนแหล่งเรียนรู้ชุมชน จัดฝึกอบรม รวมถึงการศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ที่ประสบความสำเร็จ และควรจัดทำวิดิทัศน์ หรือจัดทำแผ่นซีดีในการเผยแพร่ข้อมูล

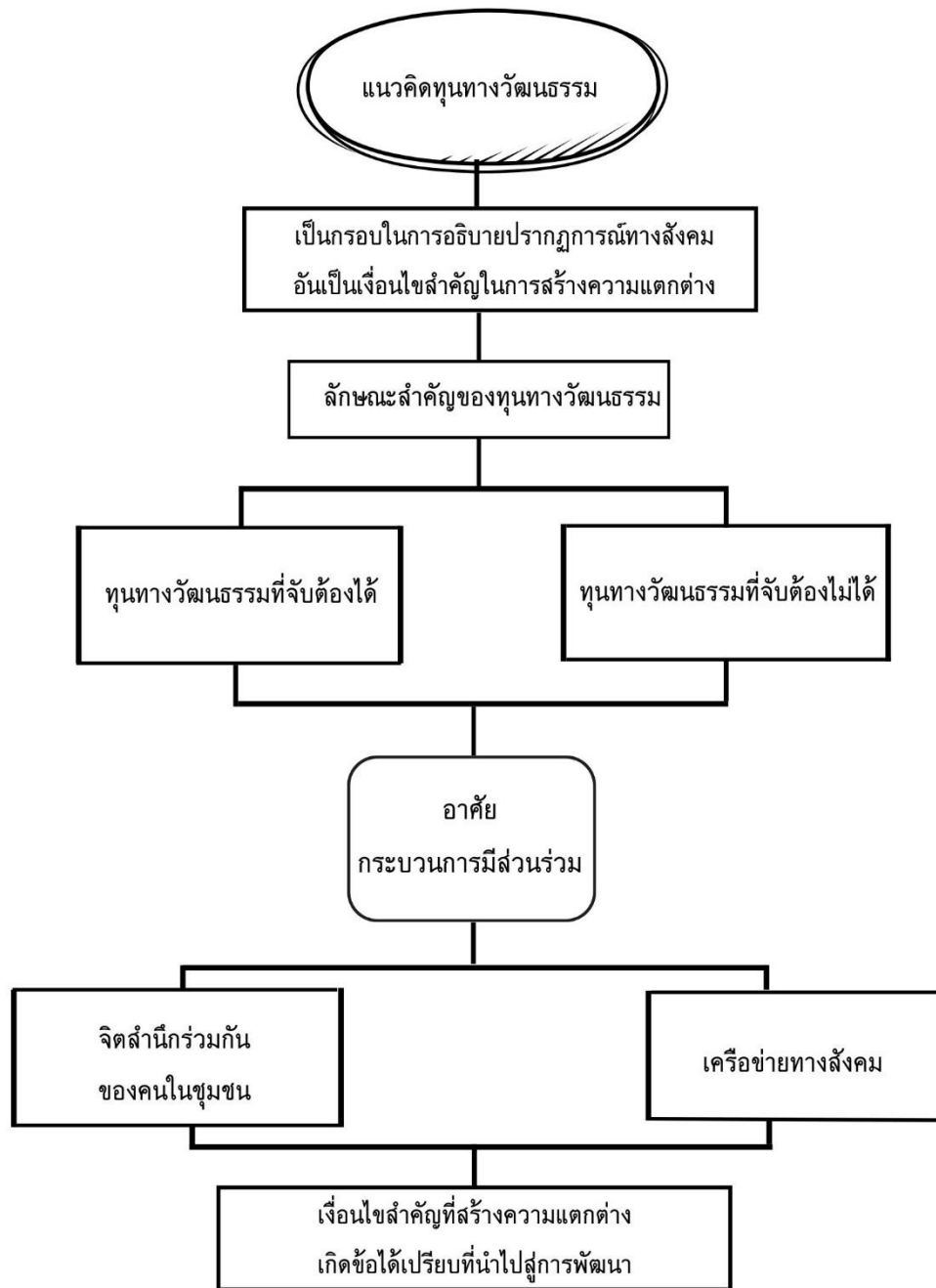
สง่า วงศ์ไชย (2562) ได้ศึกษาการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงในศตวรรษที่ 21 พบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งการเรียนรู้เป็นฐาน เป็นทางเลือกที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยผู้บริหารและผู้สอนในสถานศึกษาต้องจัดหาแหล่งการเรียนรู้ทั้งภายนอกและภายในห้องเรียนมาช่วยประกอบ ซึ่งแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งการเรียนรู้ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนดังนี้ (1) เลือกหัวข้อ (2) วางแผนรวบรวมข้อมูล (3) สืบค้นและรวบรวมข้อมูล (4) วิเคราะห์และไตร่ตรอง และ(5) สรุปผลและนำไปใช้ หากสถานศึกษาปฏิบัติตามแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานตามลำดับขั้นตอนแล้ว จะช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการรวบรวม วิเคราะห์ การสังเคราะห์ การแก้ไขปัญหาการไตร่ตรอง และการสร้างสรรค์องค์ความรู้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สายชล ปัญญาชิต (2562) ได้ศึกษาพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น: บทบาททางศิลปวัฒนธรรมและการพัฒนาสู่ความยั่งยืน วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาให้พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นสะท้อนคุณค่ากับการพัฒนาสังคมผ่านองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ด้าน คือ การพัฒนานวัตกรรมทางศิลปวัฒนธรรม การพัฒนาการวิจัยและการสื่อสารสังคม รวมทั้งการพัฒนาบุคลากร โดยได้เสนอบทบาททางศิลปวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมการพัฒนาความยั่งยืนในสังคมไทย ดังนี้ พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นต้องค้นหาเอกลักษณ์ที่สำคัญของท้องถิ่น อาศัยการทำงานเชิงเครือข่าย ซึ่งจะมีความสำคัญอย่างมากต่อการขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นในระยะยาว เนื่องจากเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนสามารถสนับสนุนช่องทางการหารายได้ การสนับสนุนเชิงงบประมาณ และการดึงดูดผู้เข้ามาเรียนรู้ นอกจากนี้ การร่วมเรียนรู้ ร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานระหว่างองค์กรที่ทำงานด้านพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น ช่วยกระตุ้นให้เกิดการต่อ

ยอดและพัฒนานวัตกรรมทางศิลปวัฒนธรรมใหม่ ๆ ที่จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้ยกระดับการดำเนินงานกิจกรรมอย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ ยังได้สรุปข้อเสนอแนะที่สำคัญไว้สองประการ กล่าวคือ ประการที่หนึ่งเป็นข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ ควรมีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ให้มีการกำหนดทิศทางการดำเนินงานของกลุ่มเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นร่วมกัน อีกทั้งยังควรจัดทำข้อมูลสารสนเทศที่แบ่งประเภทความโดดเด่นของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในแต่ละแห่งเพื่อประชาสัมพันธ์ให้ผู้เข้าใช้บริการมากขึ้น และประการที่สอง เป็นข้อเสนอแนะเชิงวิจัย ควรสนับสนุนให้เกิดการวิจัยรูปแบบการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้เกิดการสร้างกิจกรรมที่สร้างรายได้เพียงพอต่อการบริหารจัดการและการพัฒนาองค์ความรู้ให้กับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

ภาพประกอบ 6 แสดงความเชื่อมโยงของแนวคิดทุนทางวัฒนธรรม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนย่านกะดีจีน มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีน ศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ผ่านการจัดการโดยภาคเอกชน และเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยพื้นที่ชุมชนย่านกะดีจีน เป็นย่านประวัติศาสตร์ริมน้ำที่เก่าแก่ ถือเป็นพื้นที่ต้นแบบที่มีศักยภาพในการฟื้นฟู สามารถปรับเปลี่ยนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ รองรับการพัฒนาในอนาคต มีสถานศึกษากระจายอยู่ในพื้นที่ที่หลากหลาย และเป็นย่านการเรียนรู้ที่มีมรดกทางวัฒนธรรม “3 ศาสนา 4 ความเชื่อ” ประกอบไปด้วยเอกลักษณ์ที่โดดเด่นทั้งในแง่ของวิถีชีวิตความเป็นอยู่และความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมที่ถือเป็นมรดกที่สืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง การวิจัยดังกล่าวเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้การอธิบายวิธีดำเนินการวิจัยมีรูปแบบที่ชัดเจน ผู้วิจัยจึงขอเสนอเป็นหัวข้อ ดังนี้

3.1 ระเบียบวิธีวิจัย

3.1.1 การวิจัยภาคสนาม (Fieldwork Research)

3.1.2 การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Review)

3.2 พื้นที่การวิจัย และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.2.1 การเลือกพื้นที่

3.2.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.3.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

3.3.2 แบบบันทึกข้อมูล

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล (Data analysis)

3.6 การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

3.7 จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

3.7.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

3.7.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนย่านกะดีจีนในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดย แวดาว พรหมแสน (2554) เสนอว่า การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการแสวงหาความจริงในสภาพที่เป็นอยู่โดยธรรมชาติ เป็นการศึกษากาพรวมทุกมิติ (Naturalistic Inquiry) ด้วยตัวผู้วิจัยเอง ให้ ความสำคัญกับข้อมูลที่เป็นความรู้สึกนึกคิด ความหมายที่มนุษย์มีให้ต่อสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ โดย เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยจะมุ่งเน้นการสำรวจมุมมอง ความคิดเห็นเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ใน ชุมชนย่านกะดีจีน รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้โดยภาคเอกชน ตลอดจนจนถึงการเสนอแนว ทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน และนอกจากนี้ ผู้วิจัยจะ ทำการศึกษาเอกสารที่สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับชุมชนย่านกะดีจีน เพื่อให้สามารถเข้าใจ บทบาทศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนย่านกะดีจีนมากยิ่งขึ้น สามารถสรุประเบียบวิธีวิจัยที่ สำคัญได้ดังนี้

3.1.1 การวิจัยภาคสนาม (Fieldwork Research)

(1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) มุ่งเน้นการสัมภาษณ์ผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน บุคลากรทางการศึกษา หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริม การเรียนรู้ และประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

(2) การสังเกตการณ์วิจัย (Observation) มุ่งเน้นการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อบันทึก รายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ โดยเฉพาะการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้โดยภาคเอกชน ของ ชุมชนย่านกะดีจีน ซึ่งการสังเกตการณ์จะช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจบริบทแหล่งเรียนรู้ เป้าหมาย รวมทั้ง การพัฒนาบทบาทเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้

3.1.2 การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Review)

มุ่งเน้นการศึกษาเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Data) ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจ การศึกษาแหล่งเรียนรู้ โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้โดย ภาคเอกชน

3.2 พื้นที่การวิจัย และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเลือกตัวอย่างแบบยัดจุดมุ่งหมายเป็นหลัก (Purposive Sampling) ทั้งนี้ ชาย โพธิ์สีดา (2556) กล่าวว่า การที่ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สามารภให้ข้อมูลที่ประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย จะเรียกกลุ่มตัวอย่างว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยการที่ผู้วิจัยใช้พื้นที่วิจัยหลายแห่งจะเป็นการยืนยันว่าข้อมูลที่ได้นั้นมีความหลากหลายและเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

3.2.1 การเลือกพื้นที่

ทั้งนี้ การเลือกแหล่งเรียนรู้ในชุมชนย่านกะดีจีนเป็นพื้นที่และกลุ่มคนในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พิจารณาเลือกแบบเจาะจง โดยเลือกแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ในรูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ผ่านการจัดการโดยภาคเอกชน ได้แก่ พิพิธภัณฑ์บ้านกุฎีจีน และพิพิธภัณฑ์พระ ประยูรรัตนทาการ วัดประยุรวงศาวาส เขตธนบุรี เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีเหตุผลประกอบในการเลือก ดังนี้

พิพิธภัณฑ์บ้านกุฎีจีน เป็นพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนย่านกะดีจีน ตั้งอยู่บริเวณท้ายซอยหลักของชุมชนกุฎีจีน ก่อตั้งโดยคุณนาวิณี พงศ์ไทย (คุณตอง) ซึ่งสร้างขึ้นด้วยทุนทรัพย์ส่วนตัว ภายในพิพิธภัณฑ์จะบอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์สำคัญของชุมชนกุฎีจีน แบ่งเป็น 3 ชั้น ชั้นล่าง เป็นร้านค้าแฟ ชนม ผลิตภัณฑ์ของชุมชน ประวัติศาสตร์ของชาวโปรตุเกสที่เป็นชนชาติแรกที่เข้ามาประเทศไทย จนถึงอยุธยาล่มสลาย ชั้นสอง เป็นเรื่องราวของพระบาทสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี หรือพระเจ้าตากสินมหาราชที่กู้เอกราช พระราชทานที่ดินให้กับชาวโปรตุเกส ชั้นที่สาม เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวกุฎีจีน ชาวโปรตุเกส และชาวไทย มีการจำลองห้องนอน ห้องครัว รวมถึงอาหารของชาวโปรตุเกส และชั้นดาดฟ้า เป็นสถานที่ชมทัศนียภาพ 360 องศา (มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2564) พิพิธภัณฑ์ดังกล่าว เป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษา ศาสนา และรากเหง้าของชาวชุมชนกุฎีจีน เปิดให้เข้าชมฟรี ไม่เสียค่าใช้จ่าย สามารถเข้าชมได้ทุกวันอังคารถึงวันอาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 09:30 -18:00 น.

พิพิธภัณฑ์พระ ประยูรรัตนทาการ เป็นพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนย่านกะดีจีน ตั้งอยู่ภายในวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร เดิมเป็นหอพระินทรปริยัติธรรมศาลาก่อสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2428 เป็นสถานที่ศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณร ต่อมาในปี พ.ศ. 2459 กระทรวงธรรมการ ได้ใช้หอพระินทรปริยัติธรรมเป็นห้องสมุดประชาชนแห่งแรกในประเทศไทย และในปี พ.ศ. 2550 มีการค้นพบพระบรมสารีริกธาตุองค์เดิมและวัตถุโบราณ จึงได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุของประเทศศรีลังกามาประดิษฐานไว้พร้อมกับพระพุทธรูปและพระเครื่องในกรุที่ค้นพบ จึงจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ชื่อว่า พิพิธภัณฑ์พระประยูร

ภัณฑาคาร (มิวเซียมไทยแลนด์, 2561) ซึ่งเปิดให้เข้าชมทุกวัน ตั้งแต่เวลา 08:00-18:00 น. โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

3.2.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง โดยพิจารณาจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินงานในการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีนโดยตรง จึงเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

3.2.2.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย ผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน บุคลากรทางการศึกษา หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้และประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร จำนวน 25 คน

3.2.2.2 วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant)

การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยใช้การเลือกโดยไม่มีโครงสร้างทางเลือกที่เคร่งครัด มีขั้นตอนและวิธีดำเนินการที่ไม่ซับซ้อน โดยมีจุดมุ่งหมายหลักของการเลือกเพื่อให้ได้ตัวอย่างที่เหมาะสมที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ สำหรับแนวคิด และวัตถุประสงค์ของการวิจัย (ชาย โปธิสิตา, 2556) โดยกลุ่มตัวอย่างมีลักษณะเป็น Information-rich case คือ เป็นกลุ่มตัวอย่างที่สามารถให้ข้อมูลในระดับลึกและตรงกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีกระบวนการในการเลือกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

1) สัมภาษณ์จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนย่านกะดีจีน ถึงรายละเอียด ลักษณะของผู้ให้ข้อมูลหลักที่ควรเลือก และความรู้ ความเชี่ยวชาญในการให้ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อค้นหาผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3) เป็นผู้ที่สามารถตอบคำสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของวิจัย ทราบข้อมูลที่ชัดเจน ตลอดจนสามารถอธิบายได้ถึงวิธีการต่าง ๆ ตามคำสัมภาษณ์ เมื่อตอบคำถามสามารถให้คำตอบที่ครอบคลุมถึงแนวทางในการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีนทั้งหมดอย่างครบถ้วน ซึ่งในการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล มีเหตุผลในการคัดเลือก ดังต่อไปนี้

3.1) ผู้นำทางศาสนา เป็นบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน หรือเป็นบุคคลที่ให้การสนับสนุน หรือประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนกับศาสนา

3.2) ผู้นำชุมชน เป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบภายในชุมชน มีความสำคัญในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีส่วนสำคัญในการวิจัย เนื่องจากเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนย่านกะดีจีนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังสามารถสร้างและสานต่อให้เกิดเครือข่ายชุมชนได้หลากหลายลักษณะ

3.3) บุคลากรทางการศึกษา เป็นผู้สนับสนุนการศึกษา ทำหน้าที่ให้บริการหรือปฏิบัติงานเกี่ยวเนื่องกับการจัดกระบวนการเรียนการสอน และปฏิบัติงานอื่นในหน่วยงานการศึกษา ถือได้ว่าเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีส่วนสำคัญในการวิจัยโดยตรงเกี่ยวกับแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน

3.4) หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้ เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนย่านกะดีจีน ที่เป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินกิจกรรม หรือติดต่อประสานงาน ให้การสนับสนุน เพื่อหาแนวทางในการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับชุมชนย่านกะดีจีน

3.5) ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรีกรุงเทพมหานคร เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นเวลานาน มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชน ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถร่วมหาแนวทางในการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจึงกำหนดให้มีเครื่องมือที่ใช้เก็บและรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ โดยสามารถแบ่งเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้ 2 ประเภท ดังนี้

3.3.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

เพื่อรวบรวมข้อมูลความคิดเห็น มุมมองของผู้นำทางศาสนาผู้นำชุมชน บุคลากรทางการศึกษาหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้ และประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนย่านกะดีจีนที่มีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน โดยมีประเด็นสัมภาษณ์เชิงลึก ดังนี้

- (1) บทบาทของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนย่านกะดีจีนที่มีต่อชุมชนย่านกะดีจีน
- (2) บทบาทของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนย่านกะดีจีนที่มีต่อเครือข่ายภายนอก
- (3) บทบาทของเครือข่ายองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนย่านกะดีจีนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และผลักดันให้เกิดการส่งเสริมการเรียนรู้
- (4) แผนนโยบายในการบริหารจัดการที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน และเกิดการพัฒนาแหล่งเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ
- (5) รูปแบบการเรียนรู้ที่มีผลต่อการส่งเสริมการเรียนรู้

(6) ทูตทางวัฒนธรรมของชุมชนย่านกะดีจีนที่มีผลต่อการเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้

3.3.2 แบบบันทึกข้อมูล

แบบบันทึกข้อมูลจะมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการจัดบันทึกการศึกษาวิจัยในภาคสนามที่มีพื้นที่การศึกษาหลากหลาย เนื่องจากจะสามารถช่วยให้ข้อมูลการวิจัยถูกแบ่งแยกและมีรายละเอียดที่ครบถ้วน เมื่อผู้วิจัยต้องวิเคราะห์ข้อมูลจะสามารถเรียบเรียงผลการวิจัยได้อย่างมีคุณภาพและเกิดประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง (สุภางค์ จันทวานิช, 2552) โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง และใช้เครื่องบันทึกเสียงขณะทำการสัมภาษณ์เพื่อช่วยในการเก็บข้อมูล โดยขออนุญาตจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญก่อนทุกครั้ง

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยแบ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารรวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Document Data) และการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Data) ดังนี้

3.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Document Data)

3.4.1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ศึกษาวิธีการสร้างรูปแบบคำถามในการสัมภาษณ์จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อกำหนดขอบเขตและเนื้อหาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

3.4.1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ทบทวนเอกสารจากบทความทางวิชาการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดขอบเขตของการทำวิจัย และสร้างเครื่องมือให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

3.4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Data)

3.4.2.1 ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) และการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) โดยผู้วิจัยมีบทบาทเป็นคนนอก ไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อกำจัดความลำเอียงและอคติของข้อมูล โดยจะสอบถามถึงแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีน รูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ผ่านการจัดการโดยภาคเอกชน และแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน ซึ่งลักษณะการสัมภาษณ์ใช้แนวคำถามในการวิจัยในลักษณะคำถามปลายเปิด

3.4.2.2 ขณะที่ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการบันทึกเสียง เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล และเลือกใช้เทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการบันทึกการบรรยายอย่างอิสระ (Free-listing)

3.4.2.3 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ถือว่าเป็นข้อมูลดิบหรือข้อมูลที่ต้องนำมาวิเคราะห์เพื่อนำไปศึกษาเพิ่มเติมในการสัมภาษณ์ในครั้งต่อไป

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล (Data analysis)

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิควิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ และการตีความโดยยึดทัศนะคนใน (Emic) มีขั้นตอนการดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

3.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น ผู้วิจัยจะกระทำภายหลังการสัมภาษณ์ เพื่อจะได้ปรับปรุงประเด็นข้อคำถามในครั้งถัดไป โดยดำเนินการ ดังต่อไปนี้

3.5.1.1 ดำเนินการถอดเทปบันทึกเสียงจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งเป็นบทสนทนา ระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูล และเก็บข้อมูลในรูปเอกสาร

3.5.1.2 นำข้อมูลที่เก็บในรูปเอกสารมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความพรรณนา และนำมาสร้างข้อสรุปเบื้องต้น เพื่อนำมาอธิบายความสัมพันธ์ของกลุ่มข้อมูลต่าง ๆ และคัดแยกข้อมูลที่ไม่ต้องการออกเป็นระยะ ๆ

3.5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตีความ ผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดที่จัดหมวดหมู่ไว้นำมาพิจารณา เชื่อมโยงกันแล้วทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล สรุปเป็นข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ ท้องถิ่นที่สำคัญ รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ พร้อมนำเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน

3.5.3 การตรวจสอบคุณภาพของข้อมูล (Quality of data) การวิจัยเชิงคุณภาพมีความยืดหยุ่นสูง ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญกับเครื่องมือเป็นหลักสำคัญ เนื่องจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจะต้องเป็นข้อมูลที่น่าเชื่อถือ เที่ยงตรง และมีความถูกต้อง จึงจะเกิดงานวิจัยที่มีคุณภาพ ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์ ได้แก่การตรวจสอบสามเส้า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งจะนำบทสัมภาษณ์ทำการวิเคราะห์ข้อมูลว่าข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลมีความสอดคล้องหรือขัดแย้งกันหรือไม่ หากข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลมีความคล้ายคลึงหรือสอดคล้องกันจะนำข้อมูลที่ได้มาทำการสรุปผล โดยจะเป็นข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือและถูกต้องมากที่สุด เนื่องจากข้อมูลมีความคิดเห็นที่คล้ายคลึงกันหรือสอดคล้องกันไปในทิศทางเดียวกัน การตรวจสอบข้อมูลในชั้นปฐมภูมิ เป็นการนำเอาข้อมูลที่ได้จากเอกสารงานวิจัย ที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนำมาใช้ในการวิเคราะห์ โดยจะนำเอาข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยเท่านั้น เพื่อสร้างความเที่ยงตรง ความน่าเชื่อถือ และความถูกต้องให้กับงานวิจัย และการตรวจสอบข้อมูลใน

ชั้นปฐมภูมิ ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เมื่อนำข้อมูลจากทั้ง 2 ส่วนมาวิเคราะห์ร่วมกัน จะทำให้งานวิจัยได้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือและมีความถูกต้องมากยิ่งขึ้น

3.6 การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ก่อนการเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการชี้แจงวัตถุประสงค์ในการทำวิจัย พร้อมทั้งชี้แจงให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทราบถึงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย โดยข้อมูลที่ได้จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นเพียงข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเท่านั้น จะไม่สร้างผลกระทบหรือความเสียหายต่อผู้ให้ข้อมูลทั้งส่วนบุคคลและการดำเนินธุรกิจ จากนั้นจึงดำเนินการสัมภาษณ์ พร้อมกับทำการบันทึกเสียง และกล่าวขอบคุณเมื่อทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสิ้นสุดลง

3.7 จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

การดำเนินการตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ถือเป็นจรรยาบรรณสำคัญที่ผู้วิจัยจำเป็นต้องดำเนินการตามขั้นตอนตามบัณฑิตวิทยาลัย และสถาบันยุทธศาสตร์ทางปัญญาและวิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้กำหนดให้บัณฑิตที่ดำเนินการพัฒนาสารนิพนธ์ต้องดำเนินการขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้ดำเนินการขอจริยธรรมการวิจัยในคนจากคณะกรรมการจริยธรรม สำหรับการพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการตามเอกสารรหัสโครงการวิจัย SWUEC-G-201/2565E ซึ่งได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการศึกษาวิจัยภาคสนามเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนปฏิบัติที่สำคัญสำหรับการศึกษาวิจัยให้สอดคล้องกับการดำเนินการตามจรรยาบรรณการวิจัย ดังนี้

3.7.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการขอความร่วมมือจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการรักษาความลับและป้องกันไม่ให้ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยส่งผลกระทบต่อกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ดำเนินการในสองส่วนคือ **ส่วนที่หนึ่ง** การขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญว่าจะดำเนินการบันทึกเสียงและถอดข้อความการบันทึกเสียง เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการวิจัย สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งก่อนการสัมภาษณ์จะมีการแจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัย และขอใช้นามสมมติเพื่อเก็บความลับของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และ **ส่วนที่สอง** การป้องกันผลกระทบต่อกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยจะมีการนำเสนอข้อมูลเฉพาะที่ไม่สร้างผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล และเน้นการเก็บข้อมูลที่ไม่สอบถามเรื่องส่วนตัวที่อาจกระทบต่อประเด็นภูมิหลังหรือความเปราะบางทางวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.7.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการที่หลากหลายในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนั้น ข้อมูลที่นำเสนอต้องไม่สามารถเชื่อมโยงไปถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยตรง เพราะการรักษาความลับให้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ถือเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องตระหนักต่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนย่านกะดีจีน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีน ศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ผ่านการจัดการโดยภาคเอกชน และเพื่อเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารรวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Document Data) และการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Data) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย ผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน บุคลากรทางการศึกษา หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้ และประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร จำนวน 25 คน โดยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

4.1 การศึกษาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีน

4.1.1 พิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีน

- 1) ประวัติความเป็นมาของพิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีน
- 2) กิจกรรมการเรียนรู้
- 3) บทบาทของพิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีน
- 4) ปัจจัยที่สนับสนุนการส่งเสริมการเรียนรู้

4.1.2 พิพิธภัณฑสถานพระ ประยูรรัตนโกเศศ

- 1) ประวัติความเป็นมาของพิพิธภัณฑสถานพระ ประยูรรัตนโกเศศ
- 2) กิจกรรมการเรียนรู้
- 3) บทบาทของพิพิธภัณฑสถานพระ ประยูรรัตนโกเศศ
- 4) ปัจจัยที่สนับสนุนการส่งเสริมการเรียนรู้

4.2 การศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ผ่านการจัดการโดยภาคเอกชน

4.2.1 พิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีน

- 1) ด้านการวางแผนนโยบาย
- 2) ด้านงบประมาณ
- 3) ด้านการดูแลทรัพยากรภายในพิพิธภัณฑสถาน
- 4) ด้านการบริการและการนำเสนอข้อมูล
- 5) ด้านการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร

6) ด้านกระบวนการมีส่วนร่วม

4.2.2 พิพิธภัณฑทร์ พระ ประยูรภัณฑศาตคาร

1) ด้านการวางแผนนโยบาย

2) ด้านงบประมาณ

3) ด้านการดูแลทรัพยากรภายในพิพิธภัณฑทร์

4) ด้านการบริการและการนำเสนอข้อมูล

5) ด้านการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร

6) ด้านกระบวนการมีส่วนร่วม

4.3 การเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนย่านกะดีจีน

4.1 การศึกษาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีน

การศึกษาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีน ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาเฉพาะพิพิธภัณฑทร์ บ้านกุฎีจีน และพิพิธภัณฑทร์ พระ ประยูรภัณฑศาตคาร วัดประยูรวงศาวาส เนื่องจากเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนย่านกะดีจีน สามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

4.1.1 พิพิธภัณฑทร์บ้านกุฎีจีน

1) ประวัติความเป็นมาของพิพิธภัณฑทร์บ้านกุฎีจีน

พิพิธภัณฑทร์บ้านกุฎีจีน สร้างขึ้นในปีพ.ศ. 2560 โดยคุณฉัตรชัย คุณนาวิณี พงศ์ไทย และครอบครัว โดยได้สร้างและดำเนินการจากทุนส่วนตัว โดยไม่ได้รับทุนสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรใด วัดอุประสงคิในการสร้างพิพิธภัณฑทร์บ้านกุฎีจีน คือ ใช้เป็นสถานที่รวบรวมข้อมูลชุมชนชาวโปรตุเกส ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี จนถึงปัจจุบัน และเป็นแหล่งเรียนรู้ของเยาวชนในชุมชนกุฎีจีน และผู้ที่มีความสนใจเรียนรู้ประวัติความเป็นมา รากเหง้าของศาสนาวัฒนธรรม ภาษา รวมถึงอาหารการกินของชาวโปรตุเกสในสยาม

ปัจจุบันพิพิธภัณฑทร์บ้านกุฎีจีนตั้งอยู่ที่ 271 ซอยเทศบาล 1 ถนนวัดกัลยาณัม แขวงวัดกัลยาณัม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ภายในพิพิธภัณฑทร์แบ่งออกเป็น 3 ชั้น ชั้นที่ 1 เป็นร้านกาแฟและร้านขายของที่ระลึก ชั้นที่ 2 จัดแสดงนิทรรศการ “กำเนิดสยามโปรตุเกส” บอกเล่าประวัติศาสตร์ของชาวโปรตุเกสตั้งแต่เข้ามาสยามครั้งแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยาผ่านแผนที่เส้นทางเดินเรือ กว่า 500 ปี โดยชาวโปรตุเกสเป็นชาวตะวันตกชาติแรกที่เข้ามาค้าขายและเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับชาติสยาม ร่วมรบในกองทัพสยาม จนได้รับพระราชทานที่ดินให้ตั้งชุมชนชาวโปรตุเกส และโบสถ์คริสต์ศาสนาขึ้นที่อยุธยา ต่อเนื่องถึงธนบุรี โดยสืบเชื้อสายชาวสยามโปรตุเกสมาเป็นชุมชนกุฎีจีนในปัจจุบัน ชั้น 3 สามารถแบ่งเป็น 2 โซน โซนแรก “กำเนิดกุฎีจีน” เล่าเรื่องราว

ประวัติศาสตร์เมื่อครั้งสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ตั้งเมืองธนบุรีโปรดให้ฝรั่งเชื้อสายโปรตุเกสที่เคยร่วมรบในสงครามกู้เอกราช รวมพลตั้งบ้านเรือนอยู่ริมน้ำใต้คลองกุฎีจีน และพระราชทานที่ดินให้ตั้งเป็นชุมชนโปรตุเกส ภายในตู้มีการจัดคัมภีร์โบราณ อาวุธปืนที่ใช้ในสมัยก่อน และหนังสือตำราสวดภาวนา สำหรับโซนที่สอง จัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ อาทิ มุมเตียงนอนในสมัยก่อน มุมแสดงผืนผ้าสามวัฒนธรรมหรือที่เรียกว่า “ผ้าคลุมร่วมมิสซา” ทำจากผ้าจีน โดยมีวิธีการพับจับจีบและอบร่ำแบบไทย ซึ่งสตรีคริสตังดั้งเดิมจะนำติดตัวเมื่อไปยังศาสนสถาน หรือเข้าร่วมพิธีมิสซา

นอกจากนี้ ภายในพิพิธภัณฑสถานยังมีชั้นดาดฟ้า ซึ่งผู้เข้าชมทุกท่านสามารถขึ้นไปชมทิวทัศน์อันงดงาม เช่น ชมวิวแม่น้ำเจ้าพระยา โบสถ์วัดช่างตากุ้งี่ วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร ศาลเจ้าเกียนอันเกง วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร สามารถเข้าชมได้ทุกวันอังคาร-วันอาทิตย์ เวลา 09.30-18.00 น. โดยไม่เสียค่าเข้าชม

2) กิจกรรมการเรียนรู้

พิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีนเป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัย ก่อตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการผูกโยงเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับประวัติความสำคัญของชุมชนท้องถิ่นเข้ากับวัตถุสิ่งของภายในพิพิธภัณฑสถาน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และจินตนาการเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ รอบตัวด้วยตนเอง ผ่านการจัดนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑสถาน จากการศึกษาพบว่า พิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีนยังไม่มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดึงดูดความสนใจและเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนมากนัก และยังไม่มีการเรียนรู้ที่เสริมสร้างประสบการณ์และการเชื่อมโยงองค์ความรู้อย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ ภายในพิพิธภัณฑสถานมีเพียงกิจกรรมการเข้าชมนิทรรศการ โดยการนำเสนอที่อิงบรรยายภาคใต้แบบสมจริงผ่านห้องจัดแสดงนิทรรศการในแต่ละห้อง เนื้อหาในการจัดแสดงเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิต วัตถุข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ เน้นองค์ความรู้ที่สะท้อนความสำคัญของชุมชน รวมถึงการนำเสนอข้อมูลความรู้จากเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลพิพิธภัณฑสถานให้คำแนะนำ ตอบข้อสงสัยจากผู้เข้าชม ทว่ามีองค์กรหรือหน่วยงานภายนอกต้องการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับพิพิธภัณฑสถานสามารถติดต่อประสานงาน เพื่อออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ได้ตามต้องการ

3) บทบาทของพิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีน

พิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีนเป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัย ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองแก่ผู้เรียนที่ใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต ก่อตั้งโดยคนในท้องถิ่นที่มีความภาคภูมิใจในทุนทางสังคมและวัฒนธรรมภายในชุมชน จึงนำทุนทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ชุมชนที่มีอยู่มาบริหารจัดการ ก่อตั้งให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่มีเป้าหมายสำคัญในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม

ในสิ่งที่บรรพบุรุษถือปฏิบัติมา เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับชนรุ่นหลัง อันสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ความเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถือเป็นมรดกวัฒนธรรมของชุมชนกุฎีจีน

จากการศึกษา พบว่า ภายในพิพิธภัณฑสถานที่มีการจัดนิทรรศการการกำเนิดสยามโปรตุเกสที่บอกเล่าประวัติศาสตร์ของชาวโปรตุเกส ตั้งแต่เข้ามายังสยามครั้งแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยาผ่านแผนที่เส้นทางเดินเรือ กว่า 500 ปี จัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ วิธีการดำเนินชีวิต และเอกลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ ทำให้พิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีนมีบทบาทสำคัญ ดังนี้ (1) เป็นแหล่งอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ที่รวบรวมข้อมูลความรู้ เอกลักษณ์ทางมรดกวัฒนธรรม ภูมิปัญญาอันโดดเด่นของชุมชน (2) เป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชนและบุคคลทั่วไป โดยเป็นสถานที่ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ อันเป็นเครื่องมือสำคัญที่เสริมสร้างองค์ความรู้ให้กับผู้เรียน (3) เป็นสถานที่สร้างปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคม ด้วยการเป็นสถานที่ทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน และบุคคลทั่วไป ซึ่งสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ การพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนคติมุมมองร่วมกันผ่านการเข้าชมพิพิธภัณฑสถาน และ (4) เป็นแหล่งกระจายรายได้สู่ชุมชน ด้วยพิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีนตั้งอยู่ในชุมชนกุฎีจีน แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร มีผู้คนหลากหลายวัยที่มีความใฝ่เรียนรู้เดินทางเข้ามาชมชุมชนกุฎีจีนอย่างต่อเนื่องทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ส่งผลให้คนในชุมชนสามารถประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเองได้อย่างหลากหลาย

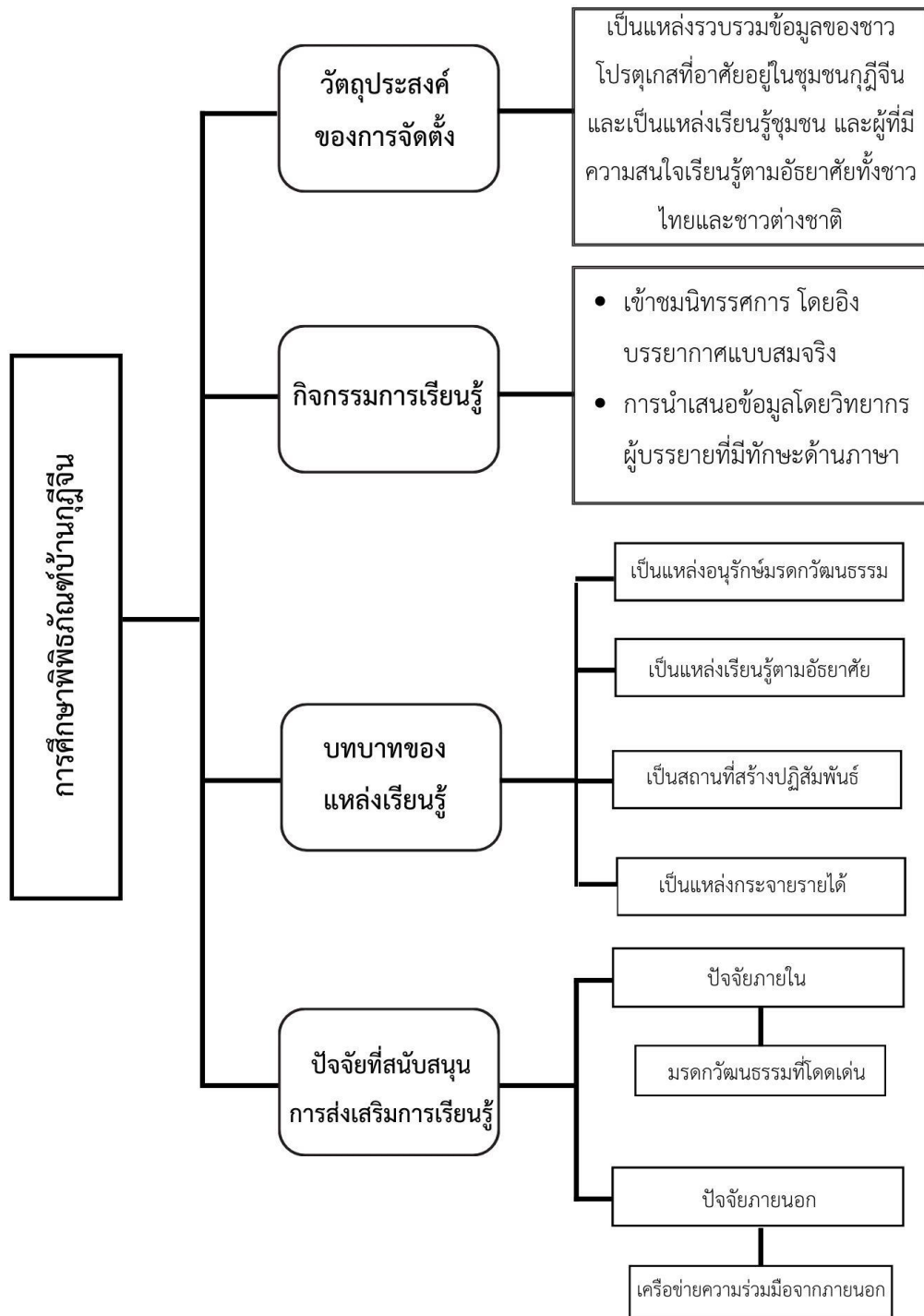
4) ปัจจัยที่สนับสนุนการส่งเสริมการเรียนรู้

จากการศึกษาพิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีน สามารถแบ่งปัจจัยที่สนับสนุนต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ได้ 2 ประการ ดังนี้ ประการที่หนึ่ง ได้แก่ ปัจจัยภายใน กล่าวคือ ทูทางสังคมและมรดกวัฒนธรรมอันมีประวัติศาสตร์และความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่โดดเด่นของพิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีน มีการจัดนิทรรศการที่สัมพันธ์กับเนื้อหาด้านประวัติศาสตร์ทางสังคม วัฒนธรรม และวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น และความเข้มแข็งของผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชนที่ร่วมปรึกษาหารือกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนร่วมกันอย่างต่อเนื่อง รวมถึงมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันอยู่ตลอด ถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น

และประการที่สอง ปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบายภาครัฐหรือองค์การเครือข่ายความร่วมมือที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีนที่ให้การสนับสนุนส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของพิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีนทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะความร่วมมือจากศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง (UddC) ที่ให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมศิลป์ในซอย: แสง-สี-ศิลป์ เชื่อมย่าน เชื่อมการเรียนรู้ เชื่อมเศรษฐกิจชุมชน ถือเป็นตัวเชื่อมโยงประสานความร่วมมือที่ส่งผลทำให้การ

ดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์บ้านกุฎีจีนสามารถดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย พัฒนาได้อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมากขึ้น ปัจจัยทั้งสองประการที่กล่าวมา เป็นกลไกสำคัญที่ส่งผลต่อการสนับสนุนให้พิพิธภัณฑ์บ้านกุฎีจีนสามารถขับเคลื่อนพัฒนาแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ และเป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น

ภาพประกอบ 7 แสดงผลการศึกษาพิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีน

ที่มา: การสังเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัย

4.1.2 พิพิธภัณฑสถานพระ ประยูรภักดีศาสดา

1) ประวัติความเป็นมาของพิพิธภัณฑสถานพระ ประยูรภักดีศาสดา

พรินทรปริยัติธรรมศาลา หรือ พิพิธภัณฑสถานพระ “ประยูรภักดีศาสดา” ตั้งอยู่บริเวณมุขหน้า พระบรมธาตุมหาเจดีย์ วัดประยูรวงศาวาส ตั้งอยู่ที่ ๒๔ ถนนประชาธิปไตย แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร เป็นอาคารชั้นเดียว สร้างขึ้นด้วยสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก เนื้อขอบหน้าต่างประดับด้วยกระจกสีมีความงดงามตามยุคสมัย ซึ่งในพุทธศักราช 2428 เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) มีจิตศรัทธาบูรณปฏิสังขรณ์กำแพงแก้วและซุ้มสีมารอบพระอุโบสถ โดยได้สร้างศาลาใหญ่ 1 หลัง และต่อมุขพระบรมธาตุมหาเจดีย์ขึ้น เพื่อให้เป็นสถานที่ศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณร โดยได้ขนานนามว่า “โรงเรียนไทยประยูรวงศ์” และ “โรงเรียนพระปริยัติธรรมศาลา” เพื่ออุทิศแด่สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) ผู้เป็นบิดาและท่านลูกศิษย์ ผู้เป็นมารดา ได้ตั้งชื่อศาลาว่า “พรินทรปริยัติธรรมศาลา” ได้จารึกเป็นภาษาบาลีอักษรโรมันว่า Barindrpariyattidharmasala มีคำประพันธ์เป็นบทโคลงจารึกในแผ่นศิลา 2 ข้างประตู ซึ่งเป็นโคลง 4 บท โดยโคลงบทแรกบ่งบอกถึงจุดมุ่งหมายของการสร้างศาลา ความว่า

“พรินทรต้นต่อสร้อย	สมญา
ปริยัติธรรมศาลา	เพิ่มพรั่ง
คือเป็นที่ศึกษา	ส่วนพุทธ พจน์แฮ
ภิกษุสามเณรชรัอง	ทั่วหน้ามาเรียน”

ในพุทธศักราช 2459 กระทรวงธรรมการ (ปัจจุบันคือกระทรวงศึกษาธิการ) ได้ปรับปรุงพรินทรปริยัติธรรมศาลา เป็นห้องอ่านหนังสือสำหรับประชาชนในวัดเป็นครั้งแรก มีหนังสือจำพวกตำรากฎหมาย พระราชบัญญัติ ประกาศต่าง ๆ สัญญาทางพระราชไมตรี ตำนานพงศาวดาร เป็นต้น เปิดให้บริการทุกวัน ไม่เว้นวันหยุดราชการ แต่ต้องหยุดทำการไป เนื่องจากได้รับความเสียหายจากสงครามโลกครั้งที่ 2

ต่อมา ในปีพุทธศักราช 2550 พระเดชพระคุณพระพรหมบัณฑิต เจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสรูปปัจจุบัน ได้ดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์พรินทรปริยัติธรรมศาลาครั้งใหญ่ เมื่อแล้วเสร็จได้พัฒนาให้เป็น พิพิธภัณฑสถานพระ ประยูรภักดีศาสดา โดยได้จัดแสดงพระพุทธรูปและพระเครื่องที่ค้นพบจากกรุภายในองค์พระบรมธาตุมหาเจดีย์ จำนวน 2 ครั้ง ดังนี้

ครั้งแรก เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2550 ค้นพบกรุที่หนึ่ง ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและพระพุทธรูปบูชากว่าสามร้อยองค์ และครั้งที่สอง เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2550 ค้นพบกรุที่ 2 ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และพระพิมพ์หรือพระเครื่องนับพันองค์ ซึ่ง สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระมหากรุณาธิคุณเสด็จพระราช

ดำเนินมาทรงเปิดป้ายพิพิธภัณฑพระ ประยูรภัณฑาคาร เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พุทธศักราช 2551 เนื่องในโอกาสสมโภช 180 ปี วัดประยุรวงศาวาส (สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, 2556) ทางวัดได้ขอให้สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากรช่วยจัดทำทะเบียนโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุเหล่านั้น การจัดทำทะเบียนของกรมศิลปากรได้ยืนยันว่า พระพุทธรูปและพระเครื่องที่ค้นพบเป็นของโบราณที่หาค่ามิได้ เช่น พระพุทธรูปและพระพิมพ์ศิลปะหริภุญชัย ล่าพูน ศิลปะลพบุรี ศิลปะสุโขทัย ศิลปะอยุธยา ศิลปะรัตนโกสินทร์ตอนต้น นอกจากนี้ พิพิธภัณฑยังมี พระพุทธรูปทองคำ 3 องค์ สร้างขึ้นในสมัยศรีวิชัย อายุกว่าหนึ่งพันปี มีน้ำหนักทองคำรวมกันได้ 1.2 กิโลกรัม (วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, ม.ป.ป)

ปัจจุบัน พิพิธภัณฑพระ ประยูรภัณฑาคาร เปิดให้บริการทุกวัน เวลา 08.30 – 19.00 น. โดยไม่เสียค่าเข้าชม พิพิธภัณฑดังกล่าว เป็นแหล่งรวบรวมความรู้ในพุทธศึกษา พุทธศิลป์รูปแบบใหม่ ที่ไม่ได้จำกัดประโยชน์ที่จะได้รับแต่พระภิกษุสามเณรเท่านั้น กลับก่อประโยชน์ในการศึกษารูปแบบของพิพิธภัณฑที่ให้ความรู้ต่อบรรดาผู้มีความใฝ่เรียนรู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมอย่างต่อเนื่องทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

2) กิจกรรมการเรียนรู้

พิพิธภัณฑพระ ประยูรภัณฑาคาร เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกเพศทุกวัย ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้เรียนรู้ตามอัธยาศัย จากการศึกษาพบว่า พิพิธภัณฑพระ ประยูรภัณฑาคาร ยังไม่มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมสร้างประสบการณ์และการเชื่อมโยงองค์ความรู้อย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ ภายในพิพิธภัณฑมีการจัดแสดงเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูป วัตถุโบราณที่ค้นพบจากกรุภายในองค์พระบรมธาตุมหาเจดีย์ มีการใช้สื่อเทคโนโลยีประกอบการบรรยายเนื้อหาภายในพิพิธภัณฑ สามารถช่วยดึงดูดความสนใจและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาได้ มีป้ายประจำวัตถุเป็นข้อความบรรยายเฉพาะวัตถุทั้งข้อความที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อสร้างการรับรู้สารสนเทศภายในพิพิธภัณฑของผู้เข้าชมหลากหลายเชื้อชาติ และมีเจ้าหน้าที่บรรยายให้ความรู้ ให้คำแนะนำ และตอบข้อสงสัย ทว่ามีหน่วยงานและองค์กรภายนอกต้องการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับพิพิธภัณฑพระ ประยูรภัณฑาคาร สามารถติดต่อประสานงานกับพิพิธภัณฑเพื่อร่วมกันออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้

3) บทบาทของพิพิธภัณฑพระ ประยูรภัณฑาคาร

พิพิธภัณฑพระ ประยูรภัณฑาคารเป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่เปิดโอกาสให้ทุกเพศทุกวัยทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ได้เข้ามาเรียนรู้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เดิมเป็นหอพระนทปริยัติธรรมศาลา ถูกสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2428 เพื่อเป็นที่ศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณร ต่อมาใน

ปี พ.ศ. 2459 กระทรวงธรรมการ ได้ใช้หอพระนิพนธ์ปริยัติธรรมเป็นห้องสมุดประชาชนแห่งแรกในประเทศไทย หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2550 มีการค้นพบพระบรมสารีริกธาตุองค์เดิมและวัตถุโบราณ จึงได้เชิญเชิญพระบรมสารีริกธาตุของประเทศศรีลังกามาประดิษฐานไว้ภายในหอพระนิพนธ์ปริยัติธรรมศาลา พร้อมกับพระพุทธรูปและพระเครื่องที่ค้นพบ จึงได้จัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ขึ้น โดยใช้ชื่อว่า พิพิธภัณฑ์พระ ประยูรรัตนทาการ เป้าหมายสำคัญในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์เพื่ออนุรักษ์โบราณวัตถุต่าง ๆ ที่ค้นพบ ซึ่งเป็นวัตถุสิ่งของที่หายากและประเมินค่ามิได้

จากการศึกษาพิพิธภัณฑ์พระ ประยูรรัตนทาการ สามารถสรุปบทบาทสำคัญของพิพิธภัณฑ์พระ ประยูรรัตนทาการ ได้ดังนี้ (1) เป็นแหล่งอนุรักษ์โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ หรือสิ่งของมีค่าในอดีตที่ได้เก็บรวบรวมไว้ เพื่อจัดแสดงให้อนุชนคนรุ่นหลังได้เรียนรู้ ถือเป็นพื้นที่ถ่ายทอดเรื่องราวในอดีตผ่านวัตถุสิ่งของที่ได้เก็บสะสมไว้ภายในพิพิธภัณฑ์ (2) เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งบุคคลสามารถเรียนรู้ได้ตามความสนใจ ตามศักยภาพ โอกาส และความสามารถ โดยจะเรียนรู้ได้อย่างไม่เป็นทางการ (3) เป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ตั้งอยู่ภายในวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นศาสนสถานที่สำคัญของชุมชนย่านกะดีจีน และภายในพิพิธภัณฑ์ประกอบไปด้วยพระพุทธรูปโบราณวัตถุ และสิ่งของอันมีค่า ทำให้พุทธศาสนิกชนหลายท่านเลื่อมใสศรัทธา เข้ามาเรียนรู้พุทธศาสตร์ผ่านพุทธศิลป์ และ (4) เป็นแหล่งกระจายรายได้สู่ชุมชน เนื่องจากพิพิธภัณฑ์พระ ประยูรรัตนทาการตั้งอยู่ภายในวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ซึ่งเป็นศาสนสถานที่มีความสำคัญ ได้รับความนิยมนำมาเที่ยวชมทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ทำให้ประชาชนผู้อาศัยอยู่ภายในชุมชนย่านกะดีจีนสามารถสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ เพื่อหารายได้และยังประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต นับว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีส่วนเชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับสังคมในการเป็นแหล่งกระจายรายได้ที่สำคัญของชุมชนย่านกะดีจีน

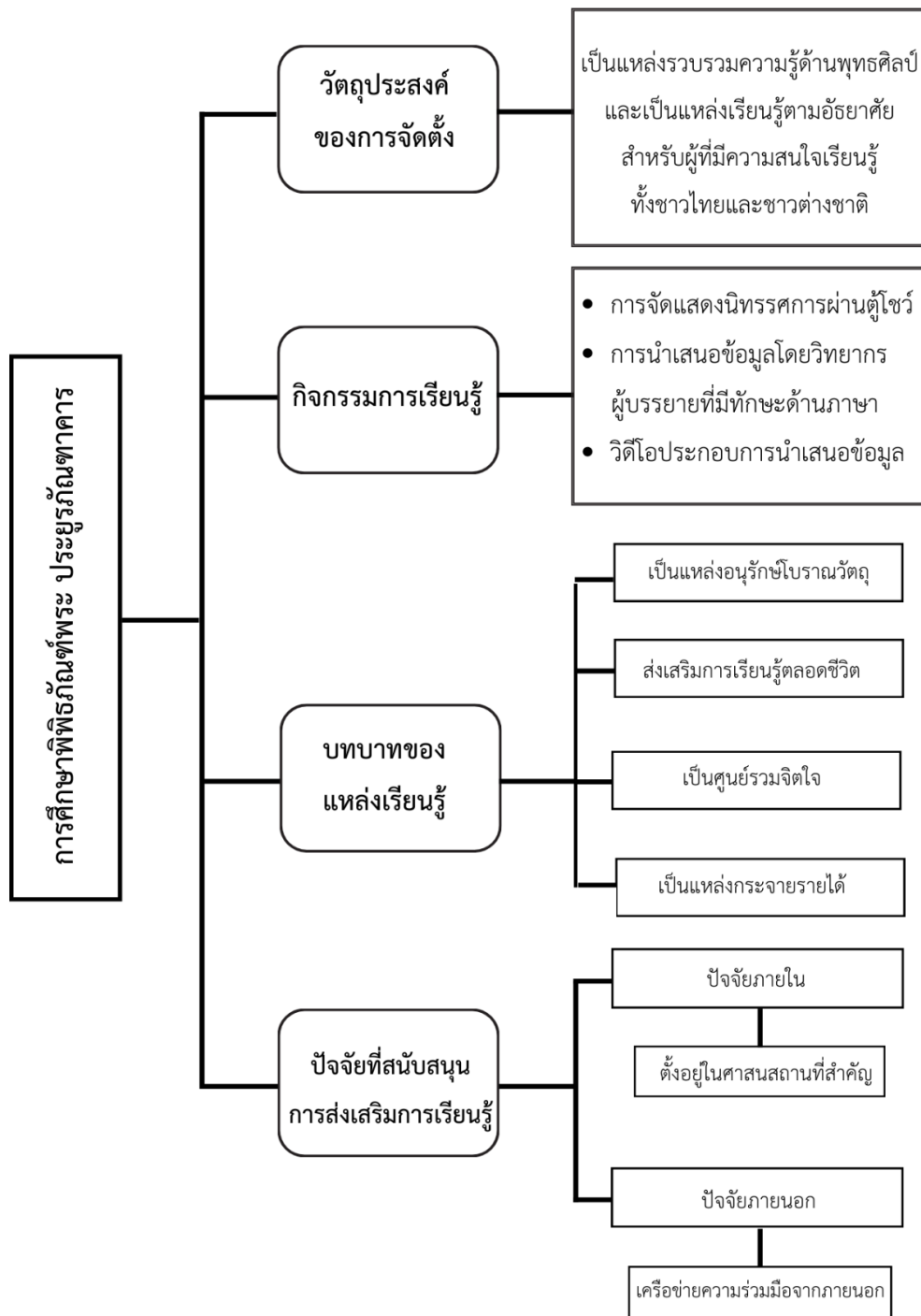
4) ปัจจัยที่สนับสนุนต่อการส่งเสริมการเรียนรู้

จากการศึกษาสามารถสรุปปัจจัยที่สนับสนุนการส่งเสริมการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์พระ ประยูรรัตนทาการ ได้ 2 ประการ ดังนี้ ประการที่หนึ่ง ได้แก่ ปัจจัยภายใน เป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่ภายในพิพิธภัณฑ์พระ ประยูรรัตนทาการ ด้วยพิพิธภัณฑ์ดังกล่าว ตั้งอยู่ภายในวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร อันเป็นศาสนสถานที่มีประวัติความเป็นมาที่สำคัญของสังคมไทยได้รับการยกย่องให้รับรางวัลยอดเยี่ยมอันดับ 1 หรือ Award of Excellence จากองค์การยูเนสโก (UNESCO) ด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม จากโครงการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์ และพระนิพนธ์ปริยัติธรรมศาลา ทำให้พิพิธภัณฑ์ดังกล่าวเปรียบเสมือนเป็นทั้งสถานที่รวบรวม

องค์ความรู้ที่มีการจัดแสดงวัตถุโบราณ และเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ และด้วยความร่วมมือ ความเข้มแข็งของเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลพิพิธภัณฑสถาน รวมถึงผู้นำชุมชน หรือสมาชิกภายในชุมชนที่ให้การสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ทำให้พิพิธภัณฑสถานดังกล่าว สามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

และประการที่สอง ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ และเครือข่ายความร่วมมือที่ให้การสนับสนุนส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของพิพิธภัณฑสถานพระประยูรรัตนโกศาทร ทั้งทางตรงและทางอ้อม อาทิ ความร่วมมือจากบริษัท ไทยเบฟเวอเรจ จำกัด ที่ให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมในเทศกาลสำคัญ เช่น เทศกาลลอยกระทง ในกิจกรรมไทยเบฟสืบสานเทศกาลสายน้ำแห่งวัฒนธรรมไทย “Bangkok River Festival” เป็นกิจกรรมลอยกระทงชมการแสดงทางวัฒนธรรมและดนตรีหลากหลายรูปแบบ เชื่อมโยงสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ซึ่งพิพิธภัณฑสถานพระประยูรรัตนโกศาทร เป็นหนึ่งในสถานที่ร่วมจัดกิจกรรม มีเยาวชนเจ้าบ้าน สืบสานวัฒนธรรมคอยอธิบายให้ความรู้ภายในพิพิธภัณฑสถานพระประยูรรัตนโกศาทร ซึ่งกิจกรรมดังกล่าว ช่วยเสริมสร้างทักษะความรู้เรื่องชุมชนให้กับเยาวชน และฝึกฝนการเป็นเจ้าบ้านที่ดีพร้อมเป็นผู้สืบสานวัฒนธรรมอันดีงามของไทยไปสู่สากล พร้อมทั้งเผยแพร่เรื่องราว บอกเล่าประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตของชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ

นอกจากนี้ ยังมีสถาบันทางการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และเอกชนเข้ามาช่วยพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ให้พิพิธภัณฑสถานเป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น และสามารถประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว ถือได้ว่า เป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับผู้เข้ามาเรียนรู้ในพิพิธภัณฑสถานพระประยูรรัตนโกศาทร

ภาพประกอบ 8 แสดงผลการศึกษาศึกษาพิพิธภัณฑศาสตร์ ประยูรภัณฑาคาร

ที่มา: การสังเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัย

4.2 การศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ผ่านการจัดการโดยภาคเอกชน

การศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ผ่านการจัดการโดยภาคเอกชน ผู้วิจัยแบ่งการสรุปผลการศึกษาออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีนและพิพิธภัณฑสถานพระประยูรรัตนโกเศศ ดังนี้

4.2.1 พิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีน

1) ด้านการวางแผนนโยบาย

การศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ผ่านการจัดการโดยภาคเอกชน ด้านนโยบาย พบว่า พิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีนมีรูปแบบการบริหารจัดการตามวัตถุประสงค์ของผู้ก่อตั้ง ไม่มีแผนนโยบายในการบริหารจัดการที่ชัดเจน หากมีการจัดกิจกรรมหรือต้องร่วมงานกับเครือข่ายภายนอก จะมีการประชุมวางแผนการดำเนินงานเฉพาะกาล โดยมีการพัฒนาปรับปรุง เรียบเรียงข้อมูลเนื้อหา และการจัดวางนิทรรศการเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง “พิพิธภัณฑสถานของเราเป็นพิพิธภัณฑสถานเด็ก ๆ เราพยายามทำให้ดีที่สุด ทำให้มีความน่าสนใจ และมีข้อมูลที่ถูกต้องมากที่สุด ซึ่งเราพยายามเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อเติมเต็มให้สมบูรณ์ทุกครั้งที่เรามีโอกาส” เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลพิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีน กล่าว

2) ด้านงบประมาณ

จากการศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ผ่านการจัดการโดยภาคเอกชน ด้านงบประมาณ พบว่า รายได้ส่วนใหญ่เกิดจากการขายเครื่องดื่มและของที่ระลึก ซึ่งพิพิธภัณฑสถานจะนำรายได้ที่ได้ใช้เป็นค่าใช้จ่าย สำหรับค่าน้ำ ค่าไฟ และสาธารณูปโภคต่าง ๆ ภายในพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลพิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีน กล่าวว่า “พิพิธภัณฑสถานของเราเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ไม่แสวงหาผลกำไร เราไม่เก็บค่าเข้าชม รายได้ส่วนใหญ่มาจากการขายกาแฟ เครื่องดื่มต่าง ๆ เรายำเงินที่ได้ใช้จ่ายภายในพิพิธภัณฑสถานรวมถึงสาธารณูปโภคต่าง ๆ เราก็ทบกันไปในแต่ละเดือน รายได้กับรายจ่ายก็สมดุลกันนะ ไม่ได้มีปัญหาอะไร”

3) ด้านการดูแลทรัพยากรวัตถุภายในพิพิธภัณฑสถาน

จากการศึกษาด้านการดูแลทรัพยากรวัตถุภายในพิพิธภัณฑสถาน พบว่า การดูแลทรัพยากรวัตถุภายในพิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีนมีการตรวจสอบบัญชีวัตถุสิ่งของภายในพิพิธภัณฑสถานเป็นประจำ ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลคุ้นชินกับตำแหน่งการจัดวางวัตถุสิ่งของภายในพิพิธภัณฑสถานได้เป็นอย่างดี และมีเจ้าหน้าที่ดูแลความสะอาดและความเรียบร้อยอย่าง “เราดูแลพิพิธภัณฑสถานให้สะอาดสะอาดอยู่เสมอ เราทำบัญชีวัตถุสิ่งของไว้ หากมีวัตถุสิ่งของที่สูญหาย หรือวางไม่ถูกตำแหน่ง เราจะทราบว่ามันหายไป แต่ภายในพิพิธภัณฑสถานเรามีของไม่เยอะ เราจำของเราได้ว่าอยู่ตรงไหนบ้าง” เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลพิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีน กล่าว

4) ด้านการบริการและการนำเสนอข้อมูล

จากการศึกษาการบริการและการนำเสนอข้อมูล พบว่า ภายในพิพิธภัณฑ์มีนิทรรศการ การจัดแสดงวัตถุสิ่งของ ข้าวของเครื่องใช้ มีป้ายคำอธิบายข้อมูลทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีวิทยากรผู้บรรยายให้ความรู้คอยให้บริการนำชมและชี้แนะแก่ผู้เข้าชม โดยวิทยากรผู้บรรยายมีทักษะการสื่อสารด้านภาษาอังกฤษ ซึ่งสามารถบรรยายให้ความรู้แก่ชาวต่างชาติที่เข้ามาเที่ยวชม ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ

นอกจากนี้ ยังเน้นให้ความสำคัญต่อการบริการโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน สถาบันทางการศึกษา รวมถึงเครือข่ายภายนอกทุกภาคส่วนที่เข้ามามีส่วนร่วมกับทางพิพิธภัณฑ์ ซึ่งหากสถาบันทางการศึกษา หรือองค์กรหน่วยงานใดประสงค์เข้าชมพิพิธภัณฑ์ สามารถติดต่อประสานงานกับทางพิพิธภัณฑ์ก่อนล่วงหน้า เพื่อให้ทางพิพิธภัณฑ์ได้เตรียมการต้อนรับและอำนวยความสะดวก “เราให้ความร่วมมือทุกอย่าง ใครอยากให้เราเป็นวิทยากร หรือให้ไปเผยแพร่ความรู้ที่ไหน เรายินดีให้ความร่วมมือช่วยเหลือเท่าที่เราสามารถทำได้” เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ บ้านกุฎีจีน กล่าว

5) ด้านการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร

พิพิธภัณฑ์บ้านกุฎีจีนอาศัยช่องทางสื่อโซเชียลมีเดียในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร อาทิ Facebook รายการโทรทัศน์จากองค์กรต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ที่สังเกตเห็นถึงความสำคัญของเอกลักษณ์ทางเนื้อหาสาระที่มีอยู่ภายในพิพิธภัณฑ์ และการโพสต์ข้อมูลเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ผ่านรูปภาพ การเช็คอิน จากผู้เข้าชมเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้พิพิธภัณฑ์บ้านกุฎีจีนเป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น ทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ บ้านกุฎีจีน กล่าวว่า “ส่วนมากเราจะใช้ Facebook แต่สำหรับการประชาสัมพันธ์เราแทบไม่ต้องทำเอง เพราะคนที่เขาเข้ามาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์ของเรา เขาก็ถ่ายรูป เช็คอินให้เราเรียบร้อยแล้ว ในยุคนี้เรารู้สึกโซเชียลอย่างหนึ่งเราไม่ต้องเสียค่าโฆษณา คนที่เขาเข้ามาเที่ยว ถ้าเขาชอบ เขาก็จะถ่ายรูปส่งให้เพื่อน โพสต์ลงโซเชียลให้เรา แล้วตอนนี้ก็มีรายการอะไรต่ออะไรเข้ามาถ่ายทำ พวกต่างประเทศ สถานทูตโปรตุเกสเขาก็เข้ามาถ่ายทำ ญี่ปุ่นก็มา มีทั้งนิตยสาร ที่ทำเป็นข้อมูลเล็ก ๆ ก็มี”

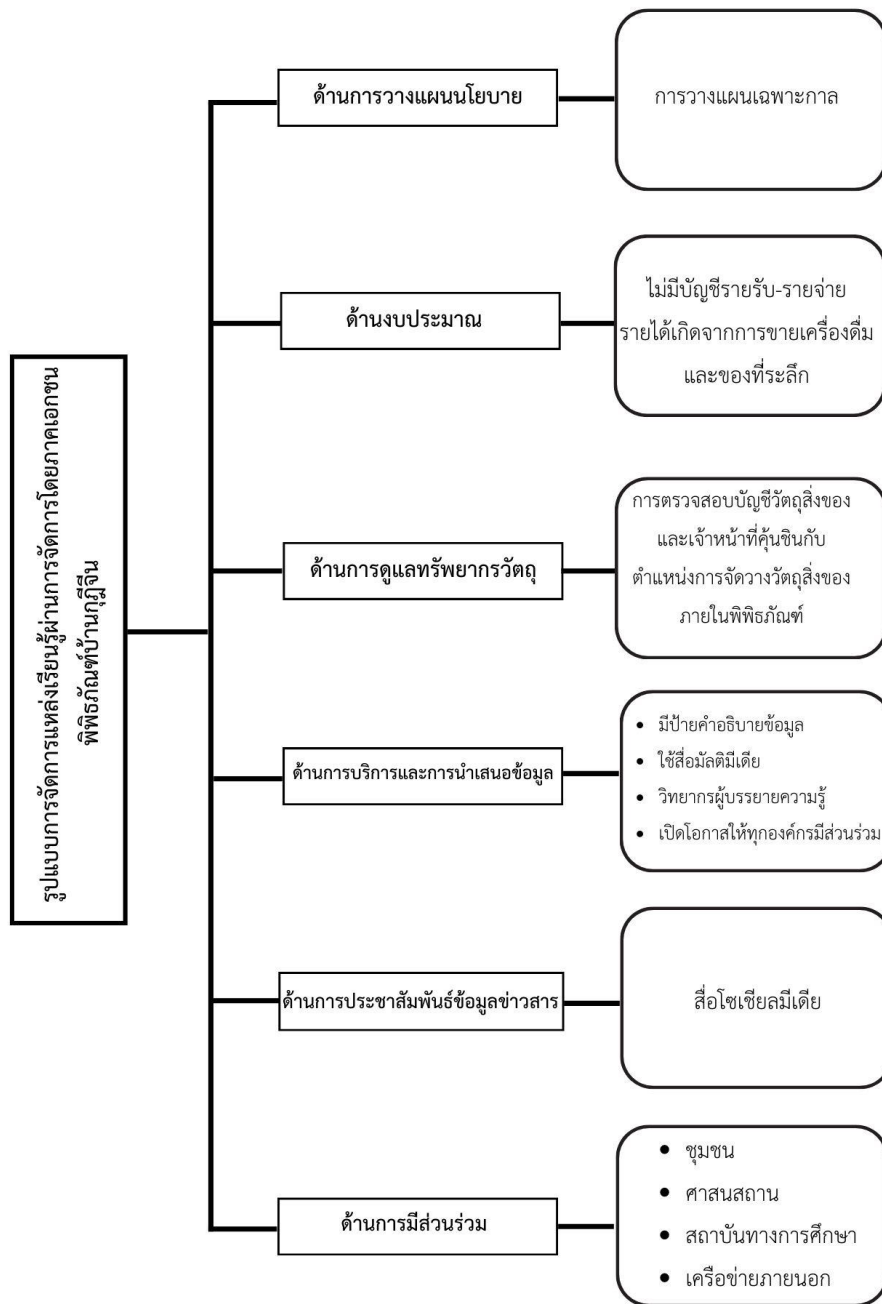
6) ด้านกระบวนการมีส่วนร่วม

จากการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของพิพิธภัณฑ์บ้านกุฎีจีน พบว่า พิพิธภัณฑ์บ้านกุฎีจีนคำนึงถึงกระบวนการมีส่วนร่วมกับทุกฝ่าย ทั้งชุมชน สถาบันทางการศึกษา และเครือข่ายภายนอก ซึ่งในส่วนของกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชน พิพิธภัณฑ์ให้ความร่วมมือในการเป็นพื้นที่ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน โดยเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ กล่าวว่า “เราให้ความ

ร่วมมือทุกอย่างที่เกี่ยวกับกิจกรรมของชุมชน ไม่ว่าจะมานั่งพูดคุยปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ เราต้อนรับแขกที่มาเยือนชุมชนเราทุกคน ใช้งบส่วนตัวบ้าง งบของชุมชนบ้าง ก็ช่วยเหลือเท่าที่เราจะทำได้”

นอกจากนี้ ยังให้ความร่วมมือกับสถาบันทางการศึกษา อันเป็นสถาบันที่มีความสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับทุกคนในสังคม โดยเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ กล่าวว่า “สำหรับภาคการศึกษา หลายสถาบันทางการศึกษามีนโยบายที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชน เพราะฉะนั้นทางเราก็ยินดีให้ความร่วมมือ ทั้งในการให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ที่สำคัญเรายินดีให้เป็นสถานที่ฝึกงานให้กับน้อง ๆ ซึ่งเราเคยมีน้อง ๆ จากราชภัฏธนบุรีมาฝึกงานเป็นมัคคุเทศก์ หรือหากทางสถาบันทางการศึกษาใด ต้องการเข้ามาจัดกิจกรรมทางเราก็ยินดีให้ความร่วมมือ หากเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้”

และในส่วนของกระบวนการมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่ายภายนอก ทางพิพิธภัณฑ์ก็ให้ความสำคัญในการให้ความร่วมมือกับเครือข่ายภายนอกอย่างต่อเนื่อง ทั้งในการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ หรือการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยจากหน่วยงานเครือข่ายภายนอก อาทิ ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ “ตอนนี้เรามีเครือข่ายความร่วมมือกับทางพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เราเคยไปอบรมกับเขา ทุกครั้งที่เขาจัดกิจกรรม เขาก็จะเชิญเราเข้าร่วม ทั้งในกิจกรรมนิทรรศการต่าง ๆ เราก็จะให้ความร่วมมือกันตลอด” เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ กล่าว

ภาพประกอบ 9 แสดงผลการศึกษารูปแบบการจัดการของพิพิธภัณฑ์บ้านกุฎีจีน

ที่มา: การสังเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัย

4.2.2 พิพิธภัณฑ์พระ ประยูรภัณฑาคาร

1) ด้านการวางแผนนโยบาย

จากการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการด้านการวางแผนนโยบายในการบริหารจัดการ พิพิธภัณฑ์ พบว่า พิพิธภัณฑ์พระ ประยูรภัณฑาคารไม่มีแผนนโยบายในการบริหารจัดการ หรือ โครงสร้างการบริหารงานที่ชัดเจน หากต้องจัดกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ หรือเครือข่าย องค์กรภายนอก จะกำหนดแผนนโยบายในการบริหารจัดการชั่วคราว ในการบริหารงานพิพิธภัณฑ์ มีการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ด้วยการบริหารแบบบูรณาการที่เน้นให้ความสำคัญกับความร่วมมือกับ ทุกภาคส่วน ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์พระ ประยูรภัณฑาคาร กล่าวว่า “การบริหารจัดการ เรา เน้นหลักกรรมมาภิบาล 6 ข้อ ที่ท่านพระพรหมบัณฑิต เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาส ท่านให้ถือ ปฏิบัติมา คือ การมีส่วนร่วม โปร่งใส ตรวจสอบได้ หลักนิติธรรม มีระบบที่เน้นคุณธรรม มีความ รับผิดชอบ และสุดท้ายคือ การมีประสิทธิภาพ ในส่วนของโครงสร้าง เราจะมีพระเถรานุเถระ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสที่คอยให้คำแนะนำ ถือได้ว่าทุกท่านเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์ร่วมกัน ในส่วนของการ ประชุมเราจะมีการประชุมที่ไม่เป็นทางการมากกว่า บางทีหลวงพ่อบ้านมีพระเถระ หรือญาติโยม ท่านก็จะให้เกียรติให้พาไปเที่ยวชมภายในพิพิธภัณฑ์ เราเป็นพระเจ้าหน้าที่ผู้ดูแล หากท่านสั่งการ มา เราก็จะต้อนรับ หากเราต้องการขอคำแนะนำเราก็จะเรียนถามท่าน มันไม่เชิงเป็นการประชุม อย่างเป็นทางการ”

2) ด้านงบประมาณ

การศึกษารูปแบบการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์พระ ประยูรภัณฑาคาร ในด้านงบประมาณ พบว่า พิพิธภัณฑ์พระ ประยูรภัณฑาคารเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย เปิด โอกาสให้ทุกท่านที่ประสงค์เข้าเที่ยวชมได้เรียนรู้ และใช้สถานที่ในการค้นคว้าหาความรู้ทาง พระพุทธศาสนา เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ไม่แสวงหาผลกำไร โดยไม่เก็บค่าเข้าชมภายในพิพิธภัณฑ์ ซึ่ง รายได้ส่วนใหญ่มาจากการได้รับบริจาคเงินจากผู้มีจิตศรัทธาที่ประสงค์ช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่าย ภายในพิพิธภัณฑ์ เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ กล่าวว่า “พิพิธภัณฑ์ของเราเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ไม่ แสวงหาผลกำไร เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้เข้ามาเรียนรู้ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการให้ ญาติโยมได้สัมผัสทางพระพุทธศาสนา เราจึงไม่มีการเก็บค่าเข้าชม งบประมาณรายได้ส่วนใหญ่ เราได้มาจากภาคเอกชน ญาติโยมที่ร่วมบริจาค อย่างเช่น นักท่องเที่ยวที่ปั่นจักรยานมาเที่ยวชม เป็นประจำ เขาก็ช่วยเหลือค่าใช้จ่ายปีละเป็นหมื่นก็มี ค่าใช้จ่ายกับรายได้ก็ทบกันไป ในส่วนของ ค่าใช้จ่าย เราก็จะมีค่าใช้จ่ายในเรื่องของความปลอดภัย เจ้าหน้าที่ทำความสะอาด แล้วก็ค่าน้ำ ค่าไฟ เราก็พอเลี้ยงตัวได้ในแต่ละเดือนนะ แต่บางเดือนอาจจะมีขาดทุนบ้าง แต่เราก็มีรายรับจาก ส่วนอื่นเข้ามาช่วยถ่วงเฉลี่ย ไม่ได้มีปัญหาอะไร”

3) ด้านการดูแลทรัพยากรวัตถุภายในพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์พระ ประยูรภานุศาสดาการ มีการดูแลทรัพยากรวัตถุภายในพิพิธภัณฑ์ ด้วยการตรวจสอบบัญชีวัตถุสิ่งของภายในพิพิธภัณฑ์เป็นประจำทุกเดือน มีเจ้าหน้าที่ทำความสะอาดทุกวัน เน้นให้ความสำคัญกับการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย เนื่องจากภายในพิพิธภัณฑ์เก็บรวบรวมสิ่งมีค่าเอาไว้มากมาย โดยเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์กล่าวว่า “เราพยายามดูแลพิพิธภัณฑ์ทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นความสะอาด ความปลอดภัย โดยเฉพาะระบบไฟฟ้า ระบบกล้องวงจรปิด สัญญาณกันขโมย เครื่องปรับอากาศ ไฟส่องสว่างวัตถุโบราณต่าง ๆ เมื่อมีอุปกรณ์ตรงไหนเสียเราก็ต้องซ่อมเปลี่ยนให้ทันการณ์ ที่สำคัญเราจะเน้นเรื่องการให้บริการและการรักษาความปลอดภัยเป็นหลัก เนื่องจากในพิพิธภัณฑ์มีวัตถุสิ่งของที่มีค่ามากมาย เราจึงต้องมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลความปลอดภัยตลอด 24 ชั่วโมง”

4) ด้านการบริการและการนำเสนอข้อมูล

จากการศึกษาการบริการและการนำเสนอข้อมูลของพิพิธภัณฑ์พระ ประยูรภานุศาสดาการ พบว่า ภายในพิพิธภัณฑ์มีการจัดแสดงโบราณวัตถุ มีการนำเสนอเรื่องราวประวัติศาสตร์ค้นพบพระพุทธรูป โบราณวัตถุต่าง ๆ ที่ค้นพบภายในกรุพระบรมธาตุมหาเจดีย์ โดยมีป้ายคำอธิบายข้อมูลทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และในการนำเสนอข้อมูลเรื่องราวต่าง ๆ ภายในพิพิธภัณฑ์ใช้สื่อเทคโนโลยีในการประกอบการนำเสนอข้อมูล มีการติดตั้งสื่อมัลติมีเดีย โดยฉายผ่านจอโทรทัศน์ ดำเนินข้อมูลซ้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยดึงดูดความสนใจและง่ายต่อการเรียนรู้ และการสร้างความเข้าใจ นอกจากนี้ ยังมีวิทยากรผู้บรรยายให้ความรู้คอยให้บริการนำชมและให้การชี้แนะแก่ผู้เข้าชม โดยเป็นวิทยากรผู้มีทักษะการสื่อสารด้านภาษาอังกฤษที่สามารถบรรยายให้ความรู้แก่ชาวต่างชาติที่เข้ามาเที่ยวชม ทำให้ง่ายต่อการนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ของพิพิธภัณฑ์ และเกิดความรู้ ความเข้าใจได้ดี

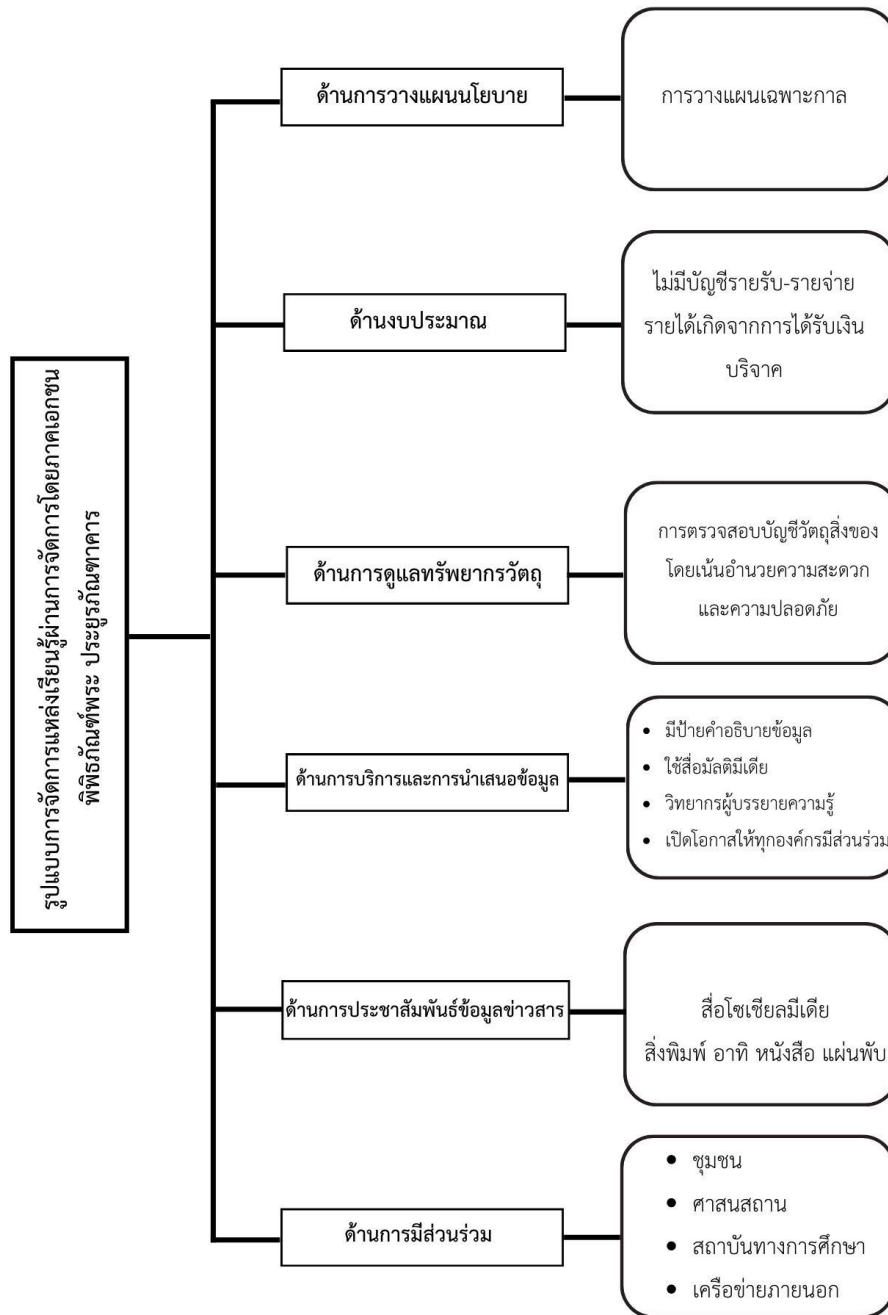
5) ด้านการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร

จากการศึกษาการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร พบว่า พิพิธภัณฑ์พระ ประยูรภานุศาสดาการ อาศัยช่องทางสื่อสังคมออนไลน์เป็นหลักในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร อาทิ Facebook, Website, YouTube หรือจากรายการโทรทัศน์สารคดีต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เข้ามาถ่ายทำภายในพิพิธภัณฑ์ โดยการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อออนไลน์ทำให้ทุกคนสามารถรับรู้ข่าวสาร การประชาสัมพันธ์ได้อย่างรวดเร็ว สามารถเข้าถึงทุกกลุ่มเป้าหมาย สะดวกและรวดเร็ว เป็นอีกหนึ่งช่องทางในการประชาสัมพันธ์ที่ช่วยให้พิพิธภัณฑ์เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น ทั้งไทยและต่างชาติ “การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ ส่วนใหญ่เราอาศัยช่องทางสื่อออนไลน์เป็นหลัก เรามีเว็บไซต์ ช่องทางสื่อออนไลน์ต่าง ๆ ในการประชาสัมพันธ์ หรือบางทีคน

ที่เข้ามาชมพิพิธภัณฑ์เขาก็ถ่ายรูปแชร์ลงใน Facebook หรือถ่ายลงใน YouTube บ้าง และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง กระแสจากภาพยนตร์เรื่องบุพเพสันนิวาส 2 ช่วยเผยแพร่ประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์ของเราได้เยอะมาก คนที่ไม่เคยมาเที่ยวชมก็มาตามรอยภาพยนตร์บุพเพสันนิวาส เนื่องจากภาพยนตร์ดังกล่าวได้ถ่ายทำบริเวณพิพิธภัณฑ์ ซึ่งทุกคนต้องเดินผ่านเข้าไปในพิพิธภัณฑ์ นับว่าสื่อออนไลน์ต่าง ๆ สามารถช่วยประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์ได้เป็นอย่างดี” เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ กล่าว นอกจากนี้ ยังมีการประชุมสัมมนาข้อมูลเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ด้วยสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีข้อมูลการบรรยายทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ อาทิ หนังสือ แผ่นพับ โดยมีบริการแจกให้กับผู้ที่เข้ามาเที่ยวชมภายในพิพิธภัณฑ์

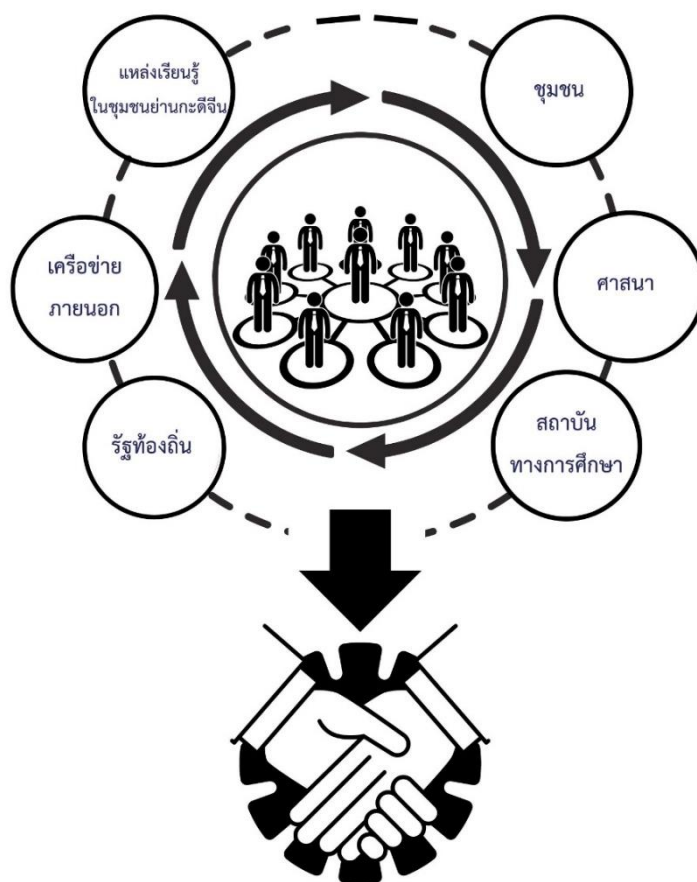
6) ด้านกระบวนการมีส่วนร่วม

พิพิธภัณฑ์พระ ประยูรรัตนทาตากร เน้นให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมกับคนในชุมชน สถาบันทางการศึกษา เครือข่ายภายในและภายนอกอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจในการสนับสนุน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์ และเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ กล่าวว่า “พิพิธภัณฑ์ของเราก็มีส่วนร่วมกับชุมชน สถาบันทางการศึกษา และเครือข่ายองค์กรต่างๆ ในการเปิดโอกาสให้เข้ามาใช้สถานที่ เข้ามาทัศนศึกษา ค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นนักเรียน นักศึกษาที่เข้ามาเยี่ยมชมวัด ประยูร เราก็จะนำเสนอพิพิธภัณฑ์ของเราด้วยเพราะเป็นแหล่งรวบรวมพระพุทธรูป พระเครื่อง หรือวัตถุโบราณต่าง ๆ ที่เราค้นพบจากพระบรมธาตุมหาเจดีย์ และจากญาติโยมนำมาถวาย ในส่วนของการมีส่วนร่วมเราก็มีส่วนร่วมทุกหน่วยงานนะ แต่ถ้าหากเป็นหน่วยงานภาคเอกชนหลัก ๆ เลยเราจะมีบริษัท ไทยเบฟที่ให้การสนับสนุนงบประมาณ การจัดกิจกรรม การแสดงศิลปะของ Bangkok Art Biennale ซึ่งจัดบริเวณพิพิธภัณฑ์ของเราด้วย หากมีคนมาเที่ยวชมงานศิลปะนี้ก็ต้องผ่านพิพิธภัณฑ์ด้วยนอกจากนี้ เรายังมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเยาวชนเจ้าบ้าน ซึ่งจัดโดยบริษัท ไทยเบฟเหมือนกันเป็นภาคเอกชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบรรยายให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว มีปฏิสัมพันธ์ นำพาญาติโยมที่มาชมพิพิธภัณฑ์ ในช่วงเทศกาล ไม่ว่าจะเป็นเทศกาลสายน้ำ วิถีน้ำ วิถีไทย ในช่วงสงกรานต์ วันลอยกระทง หรือสมโภชพระอาราม ก็จะมีเยาวชนเจ้าบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการพานักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ”

ภาพประกอบ 10 แสดงผลการศึกษา รูปแบบการจัดการของพีพีอีพีพีระ ประยูรภัณฑาคาร

ที่มา: การสังเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัย

ภาพประกอบ 11 แสดงรูปแบบการบริหารจัดการเชิงเครือข่าย

ที่มา: การสังเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัย

จากการศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ผ่านการจัดการโดยภาคเอกชนของแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีน ผลการศึกษา พบว่า แหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีนมีรูปแบบการบริหารจัดการเชิงเครือข่าย กล่าวคือ แหล่งเรียนรู้อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมจากชุมชนทั้ง ๖ ชุมชน องค์กรทางศาสนา สถาบันทางการศึกษา รัฐท้องถิ่น และเครือข่ายภายนอกที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ในการส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินกิจกรรม ภายใต้เป้าหมายและวิธีการดำเนินงานร่วมกันสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคม อันเป็นทุนทางสังคมของชุมชนย่านกะดีจีนที่ทำให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของแหล่งเรียนรู้มีการเชื่อมโยงประสานความร่วมมือ และสามารถดึงศักยภาพของแต่ละองค์กรมาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายและเกิดประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ

4.3 การเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน

ผู้วิจัยได้สรุปการเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน ตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

ตาราง 1 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้นำทางศาสนา

ลำดับ	ชื่อ (นามสมมติ)	ระยะเวลาในการอยู่อาศัย ในชุมชนย่านกะดีจีน (ปี)	ชุมชน
1	พระสมใจ	29	วัดประยูร
2	พระสมทรง	18	วัดกัลยาณัม
3	คุณสมจิตร	7	กุฎีขาว
4	คุณสมสมัย	4	กุฎีจีน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้นำทางศาสนา เกี่ยวกับประเด็นการเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ ในการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีนควรได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน หรือหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมที่สร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชนและผู้ที่มีสนใจเข้ามาเรียนรู้ “หน่วยงานภาครัฐ รวมถึงเครือข่ายองค์กรต่าง ๆ ควรเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมการเรียนรู้ อาจสนับสนุนงบประมาณหรือดำเนินการจัดกิจกรรมที่สอดแทรกการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับผู้เข้าร่วมกิจกรรม เคยเห็นการจัดกิจกรรมในเทศกาลลอยกระทง เห็นมีเด็ก ๆ คอยบรรยายให้ความรู้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมตามสถานที่สำคัญภายในชุมชน เห็นแล้วมองว่าเป็นกิจกรรมที่ดี ได้ประโยชน์ทั้งคนในและคนนอก” คุณสมจิตร กล่าว

นอกจากนี้ ควรขยายเครือข่ายความร่วมมือระหว่างแหล่งเรียนรู้ ชุมชน ศาสนสถาน และหน่วยงานราชการให้กว้างขวางมากขึ้น เพื่อร่วมมือขับเคลื่อนการพัฒนาแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันให้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ “การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชนทุกหน่วยงานต้องร่วมมือกัน ไม่ว่าจะเป็นวัด ศาสนสถาน หน่วยงานราชการ มันต้องทำงานร่วมกัน ผู้ใหญ่ตั้ง ผู้น้อยดัน คนเสมอกันระดับประคอง มันถึงจะประสบผลสำเร็จ” พระสมใจ กล่าว

รูปแบบการเรียนรู้เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความสนใจให้เกิดการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ควรกำหนดรูปแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับผู้เรียน ยังประโยชน์สูงสุดต่อการ

นำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งอาจจะสอดคล้องกับองค์ความรู้ผ่านการท่องเที่ยว วิถีชุมชน หรือรวมถึงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมที่หลากหลายภายในชุมชน “พระอาจารย์เห็นโยม หลายกลุ่มเข้ามาเที่ยว มาเรียนรู้ในชุมชนย่านกะดีจีน มีทั้งชาวไทย ชาวต่างชาติ พวกกันมาปั่น จักรยาน พระอาจารย์มองว่าหากจะยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้เราควรกำหนดรูปแบบ กระบวนการเรียนรู้ที่มันสร้างสรรค์ที่ได้ทั้งความรู้ ได้ทั้งความสุข สัมผัสมิติทางศาสนา ไปโบสถ์ คริสต์ มีสยิดอิสลาม เข้ากันได้ เชิญชมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกัน มันน่าจะคุ้มกว่าการปั่นจักรยาน กินลมชมวิวเฉย ๆ” พระสมทรง กล่าว

ตาราง 2 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้นำชุมชน

ลำดับ	ชื่อ (นามสมมติ)	ประสบการณ์ในการเป็น ผู้นำชุมชนย่านกะดีจีน (ปี)	ศาสนา
1	คุณแดง	9	พุทธ
2	คุณน้ำเงิน	10	อิสลาม
3	คุณส้ม	8	คริสต์
4	คุณชมพู	14	พุทธ
5	คุณม่วง	7	พุทธ
6	คุณดำ	10	พุทธ

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้นำชุมชน เกี่ยวกับประเด็นการเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ แนวทางในการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีนต้องสร้างความตระหนักรู้ให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ท้องถิ่นภายในชุมชน ย่านกะดีจีนก่อน ปลูกฝังให้คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในความเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่น “เราต้องทำให้คนในชุมชนย่านกะดีจีนเห็นความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนก่อน ให้เขาได้รู้สึกภูมิใจในสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน อยากเรียนรู้และอยากเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อสืบทอดองค์ความรู้ให้แก่คนรุ่นหลัง ซึ่งปัจจุบันนี้ยังมีบางกลุ่มที่ไม่อยากให้คนนอกเข้ามาในชุมชนมากนัก เพราะเขารู้สึกไม่ปลอดภัยเมื่อมีคนนอกเข้ามาเรียนรู้ภายในชุมชน” คุณน้ำเงิน กล่าว

ความร่วมมือระหว่างแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนและเครือข่ายภายนอกเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และยังประโยชน์ให้แก่ผู้เรียนที่มีความสนใจ

เรียนรู้ตามอัธยาศัย “การสนับสนุนจากเครือข่ายหรือองค์กรภายนอกเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นภายในชุมชน จากประสบการณ์ของการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน ไม่ว่าจะ เป็นของศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง หรือบริษัทไทยเบฟเวอเรจ จำกัด เป็นการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ดีทีเดียว โดยเฉพาะโครงการเยาวชนเจ้าบ้านสืบสานวัฒนธรรมของบริษัทไทยเบฟ เด็ก ๆ ในชุมชนจะได้ฝึกอบรมการเป็นมัคคุเทศก์น้อย ได้เรียนรู้แหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน และเมื่อถึงเทศกาลสำคัญ เด็ก ๆ เหล่านี้จะรับหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ในการบรรยายให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเรียนรู้ภายในชุมชน และที่สำคัญเด็ก ๆ จะได้รับค่าตอบแทน เพื่อใช้เป็นทุนในการศึกษาอีกด้วย” คุณชมพู่ กล่าว

นอกจากนี้ จะต้องอาศัยความร่วมมือจากสถาบันทางการศึกษา เนื่องจากสถาบันทางการศึกษามีองค์ความรู้ที่หลากหลาย สามารถเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ให้การชี้แนะแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ หรือการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นภายในชุมชนย่านกะดีจีน “สถาบันทางการศึกษา โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยควรเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงซึ่งอาจทำการศึกษางานวิจัย หรือให้การชี้แนะแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เพื่อกำหนดแนวทางในการส่งเสริมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน” คุณแดง กล่าว

กรุงเทพมหานคร หรือหน่วยงานบริหารส่วนท้องถิ่น รวมถึงหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนย่านกะดีจีน ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ให้กับแหล่งเรียนรู้ อาทิ การทำแผ่นพับ ใบปลิว หรือเอกสารประกอบการเรียนรู้ที่น่าสนใจ และการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมของแหล่งเรียนรู้ผ่านช่องทางออนไลน์ที่หลากหลาย เพื่อเป็นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและสร้างการรับรู้ของบุคคลภายนอกให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น “กรุงเทพมหานครหรือหน่วยงานต่าง ๆ ควรเข้ามาช่วยออกแบบพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ให้กับแหล่งเรียนรู้ เช่น การออกแบบแผ่นพับ ใบปลิว หรือการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารผ่านช่องทางออนไลน์ เพื่อแจกให้คนที่เข้ามาเรียนรู้ได้กลับไปอ่าน ซึ่งอาจช่วยเผยแพร่แหล่งเรียนรู้ของเราให้เป็นที่รู้จักก็ได้” คุณม่วง กล่าว

ตาราง 3 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นบุคลากรทางการศึกษา

ลำดับ	ชื่อ (นามสมมติ)	ประสบการณ์ในการเป็นบุคลากรทางการศึกษา (ปี)	สังกัด
1	คุณครูเอ	16	สพฐ. (ประถมศึกษา)
2	อาจารย์บี	18	อาชีวศึกษา (มหาวิทยาลัย)
3	คุณครูซี	15	กทม. (ประถมศึกษา)
4	คุณครูดี	13	เอกชน (มัธยมศึกษา)
5	คุณครูอี	10	เอกชน (ประถมศึกษา)

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นบุคลากรทางการศึกษาในชุมชนย่านกะดีจีนเกี่ยวกับประเด็นการเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน พบว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ ในการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนย่านกะดีจีน ควรกำหนดนโยบายในการบริหารจัดการในระยะสั้น หรือระยะยาวที่ชัดเจนอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงต้องมีการติดตามประเมินผลการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ให้เป็นสถานที่รวบรวมองค์ความรู้ที่เหมาะสม และสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ประยุกต์ใช้ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด “การส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชนย่านกะดีจีน แหล่งเรียนรู้ควรกำหนดแผนนโยบายในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ และติดตามประเมินผลการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ และสามารถสร้างความสนใจให้กับผู้เรียนได้อย่างมีคุณภาพ” คุณครูดี กล่าว

แหล่งเรียนรู้ในชุมชนควรร่วมมือกับสถาบันทางการศึกษา ในการกำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ หรือกำหนดหลักสูตรการเรียนรู้ที่ยังประโยชน์สูงสุดให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ซึ่งจะเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ “แหล่งเรียนรู้ในชุมชนย่านกะดีจีนหลายแหล่งสามารถเคลื่อนย้ายได้ ครุมองว่า แหล่งเรียนรู้ควรเข้ามาติดต่อประสานความร่วมมือกับทางสถาบันทางการศึกษา เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ให้กับเด็ก ๆ แล้วโรงเรียนก็จะมีกรอบในการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งปัจจุบันนี้ทางโรงเรียนมีหลักสูตรสาระท้องถิ่น เราพาเด็ก ๆ ไปเรียนรู้การทำขนมฝรั่ง

กุฎิเงิน เรียนรู้การทำหมุกระดาศ โดยที่เด็ก ๆ ได้ลงมือปฏิบัติจริง และเมื่อเรานำเด็กกลับมาแล้ว เราก็จะให้เด็ก ๆ ได้พัฒนาต่อยอดองค์ความรู้นั้น” คุณครูเอ กล่าว อีกประการหนึ่ง สถาบันทางการศึกษาควรเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ หรือชี้แนะแนวทางในการบริหารจัดการให้กับแหล่งเรียนรู้ โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษาที่มีองค์ความรู้ที่หลากหลาย โดยเฉพาะด้านการศึกษาค้นคว้า วิจัย รวมถึงเทคโนโลยีที่ทันสมัย

นอกจากนี้ การสนับสนุนด้านงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน รวมถึงเครือข่ายภายนอกที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนย่านกะดีจีน เป็นอีกหนึ่งบทบาทที่มีความสำคัญ เนื่องจากการสนับสนุนด้านงบประมาณ จะช่วยเป็นกลไกในการขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น เป็นการหนุนเสริมเติมเต็มเพื่อให้แหล่งเรียนรู้เกิดการพัฒนาย่างมีคุณภาพ เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่รุ่นต่อรุ่นอย่างไม่มีที่สิ้นสุด “การจัดตั้งกองทุนการอนุรักษ์ซ่อมแซมแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนย่านกะดีจีนก็เป็นสิ่งสำคัญที่ชุมชนย่านกะดีจีนควรมี เนื่องจากเจ้าของแหล่งเรียนรู้เองจะได้มีงบประมาณในการบริหารจัดการ ใช้ซ่อมแซม หรือพัฒนาปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ เราจะได้มีแหล่งเรียนรู้ให้รุ่นลูกรุ่นหลานได้เรียนรู้ไปนาน ๆ” อาจารย์บี กล่าว

ตาราง 4 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นหน่วยงานภาครัฐ เอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ

ลำดับ	ชื่อ (นามสมมติ)	ประสบการณ์ในการทำงาน	หน่วยงาน ในชุมชนย่านกะดีจีน (ปี)
1	คุณเอก	60	ภาคเอกชน
2	คุณโท	43	ภาครัฐ
3	คุณตรี	4	ภาคเอกชน
4	คุณจัตวา	6	ภาคเอกชน
5	คุณสามัญ	13	ภาครัฐ

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นหน่วยงานภาครัฐ เอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชนย่านกะดีจีน เกี่ยวกับประเด็นการเสนอแนวทางการยกระดับการ ส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความคิดเห็นที่สอดคล้อง กันทั้ง 5 ท่าน กล่าวคือ ในการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน แหล่งเรียนรู้ จะต้อง มีแผนนโยบายในการบริหารจัดการที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ มีรูปแบบกิจกรรมการ

เรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน “การส่งเสริมการเรียนรู้ควรผ่านกระบวนการสอบถามความคิดเห็น ทำการศึกษาวิจัยก่อนว่าผู้เรียนต้องการเรียนรู้แบบไหน มีลักษณะอย่างไร จากประสบการณ์ในการทำงานหลายครั้ง พบว่า คนในชุมชนย่านกะดีจีนให้ความสนใจกับการเรียนรู้ แต่ต้องสอดคล้องกับเรื่องความเป็นอยู่ เรื่องปากท้อง หรือเศรษฐกิจเป็นหลัก เราเลยคิดว่า อาจจะต้องมีกระบวนการมีส่วนร่วม การระดมความคิดเห็น เพื่อกำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ ร่วมกันก่อน แล้วค่อยขยายให้เป็นวงกว้าง หรือทำที่สุดแล้วเรื่องการเรียนรู้ของชุมชน ย่านกะดีจีนอาจจะต้องผูกติดกับเรื่องสัมมาชีพ ซึ่งอาจเป็นประโยชน์สูงสุดต่อคนในชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามาเรียนรู้” คุณตรี จากหน่วยงานภาคเอกชน กล่าว

การส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีนอาศัยเครือข่ายความร่วมมือจากสถาบันทางการศึกษา เนื่องจากชุมชนย่านกะดีจีนมีสถาบันทางการศึกษาหลายระดับ ซึ่งสถาบันทางการศึกษาย่อมมีองค์ความรู้ที่หลากหลาย “ชุมชนย่านกะดีจีนมีต้นทุนทางสังคมที่หลากหลาย มีสถาบันทางการศึกษาหลายระดับ ทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา หรือแม้กระทั่งในระดับอุดมศึกษา ในการส่งเสริมการเรียนรู้ย่อมต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย โดยเฉพาะหน่วยงานทางการศึกษามีบทบาทสำคัญ ในการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกันกับแหล่งเรียนรู้เนื่องจากสถาบันทางการศึกษามีความรู้ความเชี่ยวชาญในแขนงต่าง ๆ ที่หลากหลาย หากร่วมมือกันระหว่างสถาบันทางการศึกษา แหล่งเรียนรู้ รวมถึงคนในชุมชน ย่อมทำให้เกิดการส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ” คุณเอก จากหน่วยงานภาคเอกชน กล่าว

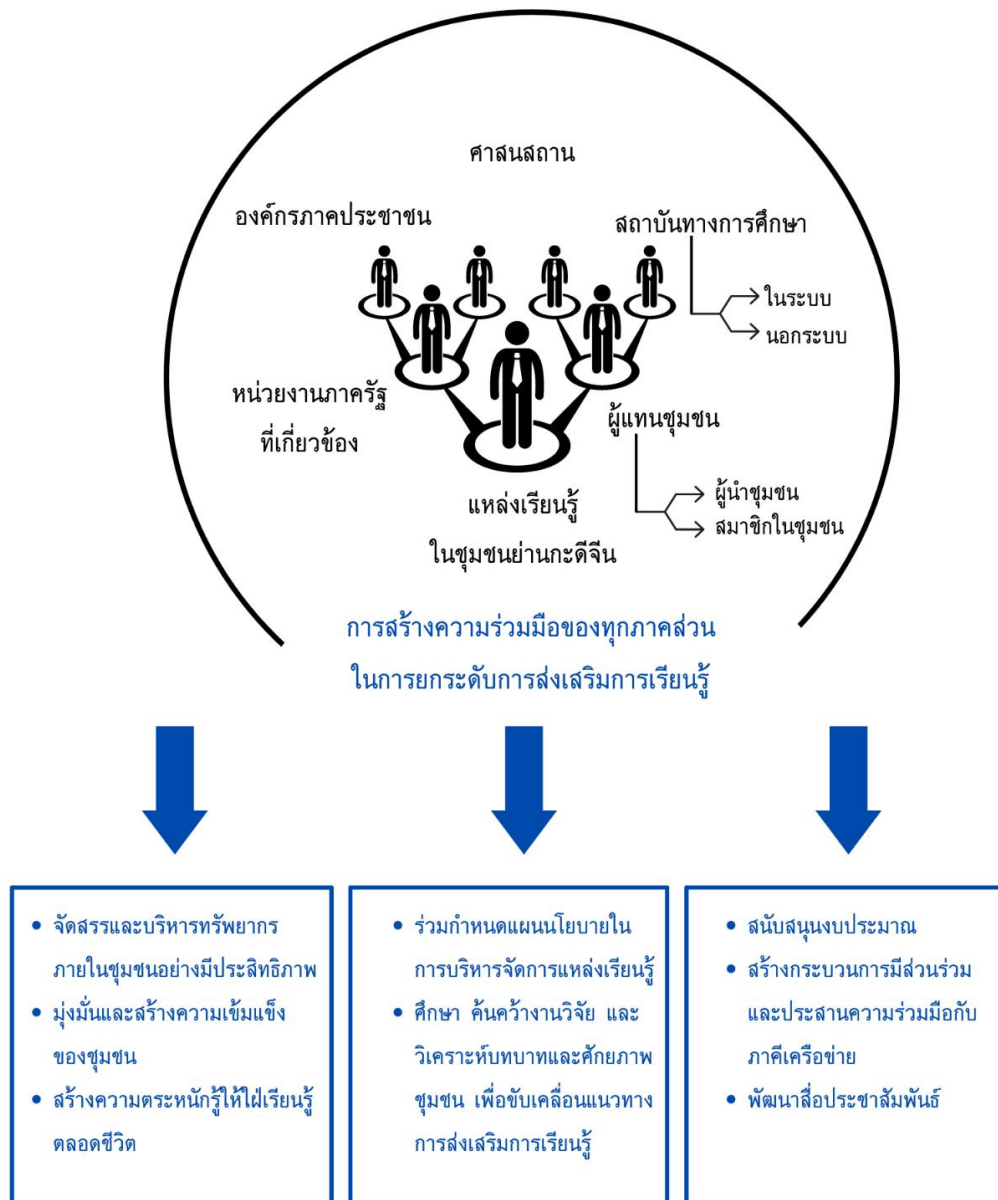
นอกจากนี้ การส่งเสริมการเรียนรู้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ อาทิ กรุงเทพมหานคร หรือหน่วยงานผู้มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบชุมชนย่านกะดีจีน ทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการประสานความร่วมมือกับเครือข่ายภายนอก สนับสนุนเรื่องงบประมาณในการดำเนินการจัดกิจกรรม และประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร กิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้อย่างกว้างขวาง

ตาราง 5 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนย่านกะดีจีน

ลำดับ	ชื่อ (นามสมมติ)	ระยะเวลาในการอยู่อาศัย ในชุมชนย่านกะดีจีน (ปี)	ชุมชน
1	คุณหนึ่ง	54	กุฎีจีน
2	คุณสอง	47	กุฎีขาว
3	คุณสาม	14	วัดกัลยาณ
4	คุณสี่	63	วัดประยูร
5	คุณห้า	52	บุปผาราม

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนย่านกะดีจีนเกี่ยวกับประเด็นการเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน พบว่ากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนย่านกะดีจีนมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันทั้ง 5 ท่าน กล่าวคือ ในการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน ควรสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างแหล่งเรียนรู้ในชุมชนกับสถาบันทางการศึกษา เนื่องจากสถาบันทางการศึกษามีองค์ความรู้ที่หลากหลาย สามารถเป็นผู้นำทางความคิดในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ควรเข้ามาสนับสนุนงบประมาณเพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ เนื่องจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนมีเครือข่ายที่หลากหลาย

นอกจากนี้ แหล่งเรียนรู้ในชุมชนย่านกะดีจีนจะต้องกำหนดแนวทางการบริหารจัดการที่ชัดเจน มีประสิทธิภาพ สร้างแรงจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ “แหล่งเรียนรู้จะต้องมีแผนนโยบายบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ ซึ่งสิ่งที่ได้เรียนรู้ นั้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ไม่ใช่เรียนเพื่อเรียน แต่ควรเรียนเพื่อนำไปใช้” คุณสาม จากชุมชนวัดกัลยาณ กล่าว อีกประการหนึ่ง หน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนย่านกะดีจีน ควรเข้ามาดูแลเรื่องทางเท้าสำหรับทุกคน ควรมีการออกแบบทางเท้าสำหรับผู้พิการ เนื่องจากปัจจุบันมีผู้สนใจเข้ามาเรียนรู้ภายในชุมชนย่านกะดีจีนเป็นจำนวนมาก แต่เส้นทางในการเดินทางไม่เอื้ออำนวย ทำให้ขาดการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ “กรุงเทพมหานคร และหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนย่านกะดีจีน ควรเข้ามาพัฒนาหรือออกแบบทางเท้าภายในชุมชนเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้พิการ เพื่อไม่เป็นการตัดโอกาสในการเข้าถึงการเรียนรู้” คุณหนึ่ง จากชุมชนกุฎีจีน กล่าว

ภาพประกอบ 12 แสดงการเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ที่มา: การสังเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัย

จากภาพประกอบที่ 10 แสดงการเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและการศึกษาเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ประกอบไปด้วย ผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน บุคลากรทางการศึกษา หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้ และประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรีกรุงเทพมหานคร จำนวน 25 คน สามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

- (1) แหล่งเรียนรู้ควรจัดสรรและบริหารทรัพยากรภายในชุมชนให้มีประสิทธิภาพ
- (2) แหล่งเรียนรู้ควรมุ่งมั่นและสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
- (3) สมาชิกในชุมชนควรสร้างความตระหนักรู้ให้เป็นบุคคลผู้ใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต
- (4) แหล่งเรียนรู้และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมกันกำหนดแผนนโยบายในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้
- (5) หน่วยงานภาครัฐและเอกชน หรือสถาบันทางการศึกษาควรศึกษา ค้นคว้างานวิจัย และวิเคราะห์บทบาทและศักยภาพของชุมชน เพื่อขับเคลื่อนแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้
- (6) หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนงบประมาณให้กับแหล่งเรียนรู้
- (7) ควรสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย
- (8) แหล่งเรียนรู้และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกันพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อให้แหล่งเรียนรู้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง

แนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนย่านกะดีจีน เห็นได้ชัดเจนว่า แหล่งเรียนรู้ในชุมชนย่านกะดีจีนต้องอาศัยความร่วมมือกับเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งศาสนสถาน ผู้นำชุมชน ทั้ง 6 ชุมชน สมาชิกในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคประชาชนรวมถึงสถาบันทางการศึกษา ในการขับเคลื่อนให้เกิดการส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนจะเป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันให้แหล่งเรียนรู้สามารถยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ทำให้ผู้เรียนได้เห็นผลลัพธ์ของการเรียนรู้ เกิดความสนใจ อยากเรียนรู้และอยากติดตามกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จัดหาพื้นที่การทำกิจกรรม และพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ มีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ และทรัพยากรที่จำเป็น อย่างไรก็ตาม รูปแบบของกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้ควรเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของทุกคน และกำหนดการวัดผลจากการดำเนินกิจกรรม เพื่อประเมินว่า ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจมากน้อยเพียงใด และสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้หรือไม่ ซึ่งหากผู้เรียนสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันก็จะนำไปสู่การเรียนรู้ที่ยั่งยืน นอกจากนี้ ยังต้องอาศัยสถาบันทางการศึกษาเข้ามาสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ที่แนะแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ รวมถึงการศึกษาค้นคว้างานวิจัย หรือผลิตผลงานด้านวิชาการเพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา นำมาพัฒนาแหล่งเรียนรู้สู่การยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนย่านกะดีจีน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีน ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีน และ พิพิธภัณฑสถานพระ ประยูรรัตนทาตาร ศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ผ่านการจัดการโดยภาคเอกชน และเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน โดยงานวิจัยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และและการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลซึ่งประกอบไปด้วย ผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน บุคลากรทางการศึกษา หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้ และประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร จำนวน 25 คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling technique) ผู้วิจัยเลือกใช้เทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการบันทึกรายการอย่างอิสระ (Free-listing) ควบคู่กับการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้การวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น หลังจากได้ผลการวิจัยแล้ว สามารถสรุปผลการวิจัย โดยแบ่งหัวข้อในการสรุปผลได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 การศึกษาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีน

5.1.2 การศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ผ่านการจัดการโดยภาคเอกชน

5.1.3 การเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.2.1 อภิปรายผลการศึกษาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีน

5.2.2 อภิปรายผลการศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ผ่านการจัดการโดยภาคเอกชน

5.2.3 อภิปรายผลการเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์

5.3.2 ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

5.1.1 การศึกษาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีน

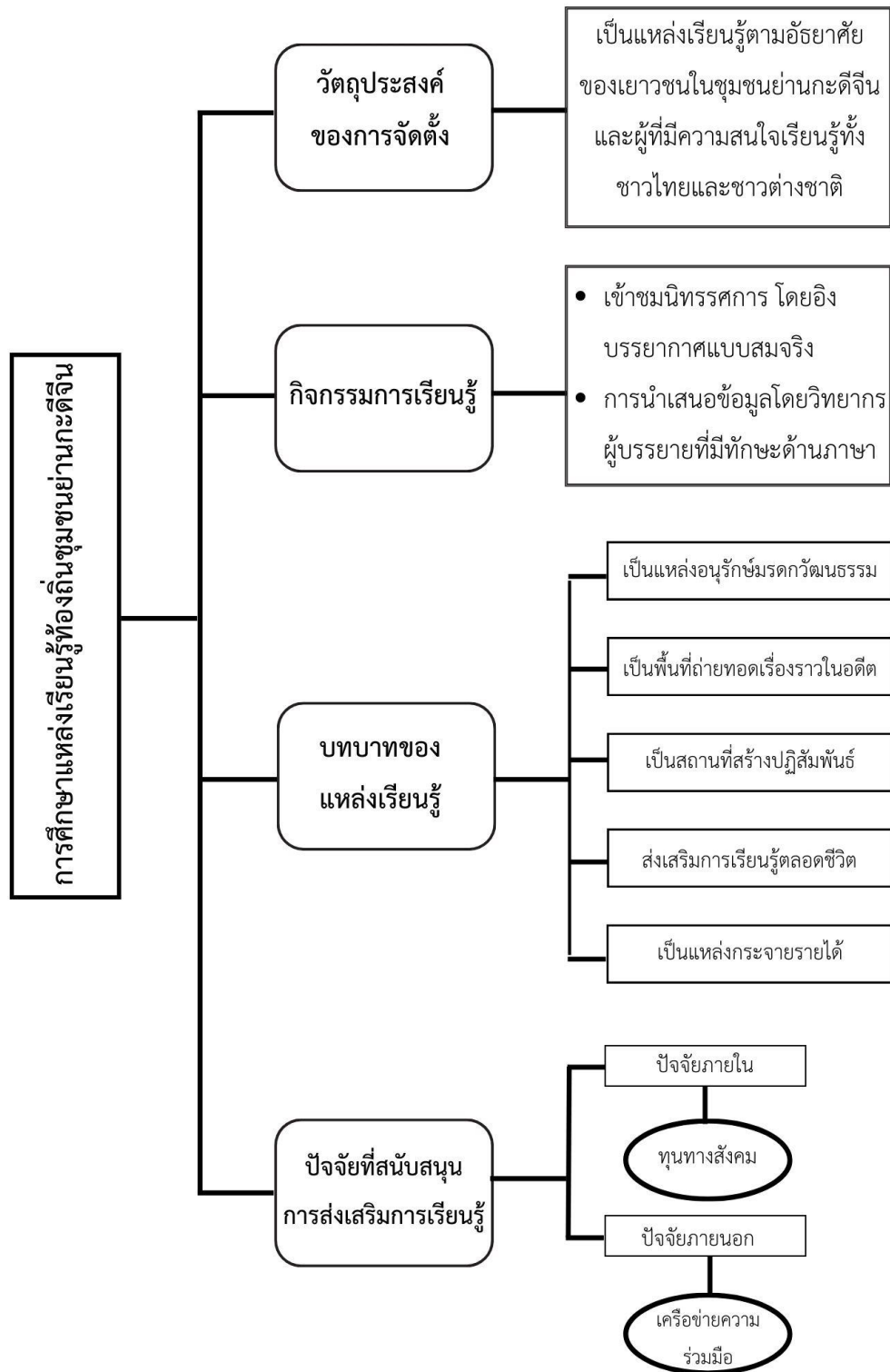
การศึกษาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีน ผลจากการศึกษาพบว่า แหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีน เป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่ไม่มีรูปแบบตายตัว หรือไม่มีหลักสูตร และระยะเวลาในการเรียนรู้ที่แน่นอน มีวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ ของชุมชนย่านกะดีจีน รวมถึงบุคคลภายนอกที่มีความสนใจใฝ่เรียนรู้ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ภายในแหล่งเรียนรู้มีกิจกรรมการเข้าชมนิทรรศการ โดยการอิงบรรยายภาคแบบสมจริงผ่านการจัดแสดงนิทรรศการ มีการใช้สื่อเทคโนโลยีประกอบการบรรยายเนื้อหาภายในพิพิธภัณฑ์ และมีวิทยากรผู้บรรยายที่มีทักษะทางด้านภาษา คอยอำนวยความสะดวก ให้คำแนะนำแก่ผู้เข้าชมภายในพิพิธภัณฑ์

แหล่งเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีนมีบทบาทสำคัญ ดังนี้ 1) เป็นแหล่งอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมที่รวมบรวมข้อมูลองค์ความรู้ อันเป็นเอกลักษณ์ทางมรดกวัฒนธรรมที่โดดเด่นของชุมชนย่านกะดีจีน 2) เป็นพื้นที่ถ่ายทอดเรื่องราวในอดีต ทำให้อนุชนคนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่เคยเกิดขึ้น 3) เป็นสถานที่สร้างปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคม ด้วยแหล่งเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน ตั้งอยู่ภายในชุมชนโดยเป็นสถานที่ร่วมกันของคนในชุมชนและบุคคลทั่วไปสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม พูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนคติมุมมองร่วมกันผ่านการเข้าชมภายในแหล่งเรียนรู้ 4) เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเป็นสถานที่ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ อันเป็นเครื่องมือสำคัญที่สร้างเสริมองค์ความรู้ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน และ 5) เป็นแหล่งกระจายรายได้สู่ชุมชน เนื่องจากแหล่งเรียนรู้ตั้งอยู่ในชุมชนย่านกะดีจีน ทำให้ประชาชนผู้อาศัยอยู่ภายในชุมชน สามารถสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ เพื่อหารายได้และยังประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต

นอกจากนี้ จากการศึกษาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน พบว่า มีปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับชุมชนย่านกะดีจีน ประกอบไปด้วย 2 ปัจจัย ดังนี้ 1) ปัจจัยภายใน อันได้แก่ ทุนทางสังคมของชุมชนย่านกะดีจีน เป็นทุนทางสังคมที่เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ชุมชนย่านกะดีจีนเกิดข้อได้เปรียบต่อการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ เมื่อพิจารณาถึงศักยภาพของพื้นที่ จะเห็นได้ว่าพื้นที่ชุมชนย่านกะดีจีนมีสาธารณูปการด้านการศึกษาหลายระดับ อาทิ โรงเรียน มหาวิทยาลัย และสถานศึกษาสายอาชีพ นอกจากนี้ ยังมีสถานที่สำหรับจัดกิจกรรมการเรียนรู้ นอกห้องเรียนที่หลากหลายที่เอื้อต่อการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ และมีทุนทางมรดกวัฒนธรรม อันมีประวัติศาสตร์และความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่โดดเด่น หรือที่เรียกว่า 3

ศาสนา 4 ความเชื่อ 6 ชุมชน และ 2) ปัจจัยภายนอก อันได้แก่ นโยบายหรือแนวทางในการพัฒนาของเครือข่ายภายนอกจากภาครัฐและเอกชน ที่ให้การสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ของแหล่งเรียนรู้ที่ถือเป็นตัวเชื่อมโยงการประสานความร่วมมือที่ทำให้การดำเนินกิจกรรมของแหล่งเรียนรู้สามารถดำเนินไปได้ด้วยความเรียบร้อย และบรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยปัจจัยทั้งสองประการดังกล่าว ถือเป็นกลไกสำคัญที่ส่งผลต่อการสนับสนุนให้แหล่งเรียนรู้สามารถขับเคลื่อนพัฒนาแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับชุมชนย่านกะดีจีน

ภาพประกอบ 13 แสดงสรุปผลการศึกษาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นของชุมชนย่านกะดีจีน

ที่มา: การสังเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัย

5.1.2 การศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ผ่านการจัดการโดยภาคเอกชน

จากการศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ผ่านการจัดการโดยภาคเอกชนของแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีน สามารถสรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีนมีรูปแบบการบริหารจัดการเชิงเครือข่าย กล่าวคือ อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมจากชุมชน องค์กรทางศาสนา สถาบันทางการศึกษา และเครือข่ายภายนอก ทั้งภาครัฐและเอกชน ในการส่งเสริมการดำเนินกิจกรรม บนพื้นฐานศักยภาพของแต่ละองค์กร และความรับผิดชอบของแหล่งเรียนรู้

สำหรับการวางแผนนโยบายในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ยังไม่มีรูปแบบการบริหารจัดการที่ชัดเจน และเกิดประโยชน์ต่อการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้อย่างยั่งยืน รวมถึงการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้เท่าที่ควร ซึ่งหากต้องจัดกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ หรือเครือข่ายภายนอกแหล่งเรียนรู้จะกำหนดแผนนโยบายในการดำเนินงานโดยประชุมวางแผนการดำเนินงานเฉพาะกาลร่วมกับเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง แต่เมื่อพิจารณาถึงศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ หากมีการกำหนดนโยบายในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ พัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้เอื้อต่อการสร้างองค์ความรู้ให้แก่ผู้เรียนด้วยตนเองอย่างมีคุณภาพ ย่อมทำให้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนย่านกะดีจีนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมการเรียนรู้

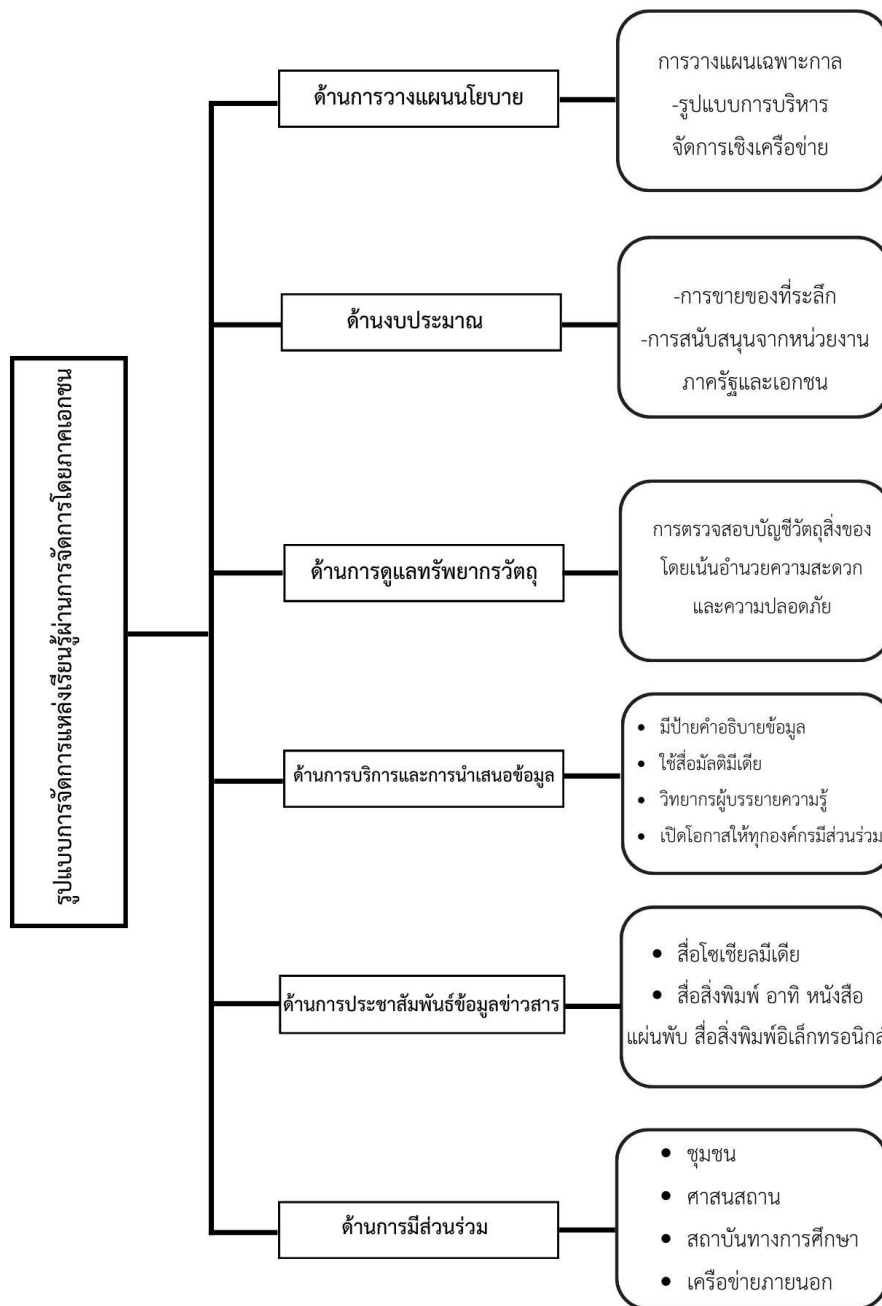
แหล่งเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีนไม่มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่ชัดเจน หากเครือข่ายภายนอกต้องการเข้ามาเรียนรู้ภายในแหล่งเรียนรู้สามารถประสานงานกับเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้หรือหากต้องการวิทยากรเพื่อบรรยายให้ความรู้ต้องการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สามารถแจ้งเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ก่อนล่วงหน้า เพื่อกำหนดรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกัน สำหรับการบริหารด้านงบประมาณ พบว่า การจัดการแหล่งเรียนรู้ผ่านการจัดการโดยภาคเอกชนไม่ได้กำหนดแผนการบริหารด้านงบประมาณที่ชัดเจน และด้วยแหล่งเรียนรู้เป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร จึงไม่เก็บค่าบริการในการเข้าชมแหล่งเรียนรู้ รายได้ส่วนใหญ่มาจากการขายเครื่องดื่ม ของที่ระลึก และเงินบริจาคจากผู้เข้าชมภายในแหล่งเรียนรู้ โดยรายได้ดังกล่าวจะนำไปใช้เป็นค่าสาธารณูปโภคต่าง ๆ ภายในแหล่งเรียนรู้

ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรวัสดุภายในแหล่งเรียนรู้มีการจัดทำทะเบียนประวัติวัสดุ มีการตรวจสอบบัญชีวัสดุสิ่งของที่จัดแสดงภายในแหล่งเรียนรู้เป็นประจำทุกเดือน มีเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวก ซึ่งจะเน้นให้ความสำคัญกับการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยเป็นหลัก เนื่องจากภายในแหล่งเรียนรู้เก็บรวบรวมสิ่งของมีค่าเอาไว้มากมาย นอกจากนี้ ภายในแหล่งเรียนรู้ยังมีป้ายคำอธิบายข้อมูลทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และมีการนำเสนอข้อมูลเรื่องราว

ต่าง ๆ ภายในแหล่งเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีในการประกอบการนำเสนอข้อมูล มีการติดตั้งสื่อมัลติมีเดีย โดยฉายผ่านจอโทรทัศน์ ดำเนินข้อมูลซ้ำ เพื่อเป็นการบริการและการนำเสนอข้อมูล

ด้านกระบวนการมีส่วนร่วม แหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนย่านกะดีจีนตระหนักถึงการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายองค์กรต่าง ๆ เป็นอย่างมาก ทั้งในส่วนของชุมชน ศาสนสถาน สถาบันทางการศึกษา รวมถึงเครือข่ายภายนอก โดยยินดีที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับทุกองค์กร หากมีความประสงค์เข้ามาเรียนรู้ภายในแหล่งเรียนรู้ และพร้อมให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งจากการศึกษาพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของแหล่งเรียนรู้มีเครือข่ายความร่วมมือที่หลากหลาย และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกับภาคีเครือข่ายที่เป็นรูปธรรมหลายกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง อาทิ กระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชน มีกระทรวงวัฒนธรรมเป็นผู้ประสานงานหลัก โดยได้จัดกิจกรรมเที่ยวงานวัด ท่องวิถีชุมชน ภายใต้งาน ได้ร่วมพระบารมี 240 ปี กรุงรัตนโกสินทร์ The 240th Anniversary of the Foundation of Rattanakosin ความร่วมมือระหว่างบริษัท ไทยเบฟเวอเรจจำกัด ในการจัดกิจกรรมเทศกาลสายน้ำแห่งวัฒนธรรม (Bangkok River Festival) โดยจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมศิลป์ในซอย แสง-สี-ศิลป์ เชื่อมย่าน เชื่อมการเรียนรู้ เชื่อมเศรษฐกิจชุมชนและหลักสูตรมหาลัยในย่านกะดีจีน-คลองสาน โดยมีศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง และเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินกิจกรรม และในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ พบว่า แหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนย่านกะดีจีนอาศัยช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ อาทิ Facebook, Website, YouTube หรือจากรายการโทรทัศน์ สารคดีต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เข้ามาถ่ายทำภายในแหล่งเรียนรู้ นอกจากนี้ ยังใช้สื่อสิ่งพิมพ์ อาทิ หนังสือ แผ่นพับ รวมถึงสื่อสิ่งพิมพ์รูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ ในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร

ท้ายที่สุดจะเห็นได้ว่า การจัดการแหล่งเรียนรู้ผ่านการจัดการโดยภาคเอกชนยังพบข้อบกพร่องในการบริหารจัดการหลายประการ ซึ่งอาจเป็นปัจจัยที่ทำให้การยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีนยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร แต่อย่างไรก็ตามด้วยความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน ผู้นำทางศาสนา และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง หากร่วมมือกันสร้างมาตรฐานในการเรียนรู้ อาศัยหน่วยงานภาครัฐเป็นตัวกลางในการสนับสนุนงบประมาณร่วมผลักดันให้เกิดการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีคุณภาพยังประโยชน์สูงสุดให้กับผู้เรียน สอดคล้องกับความต้องการ และร่วมสร้างมาตรฐานทางการเรียนรู้ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย และสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น ย่อมทำให้เกิดการส่งเสริมการเรียนรู้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

ภาพประกอบ 14 แสดงสรุปผลการศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้

ที่มา: การสังเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัย

5.1.3 การเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน

จากการศึกษาสามารถสรุปผลการเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน ได้ดังนี้

(1) สมาชิกในชุมชนย่านกะดีจีนต้องตระหนักเห็นถึงคุณค่าของแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนก่อน ตระหนักว่าแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ภายในชุมชนเป็นสถานที่รวบรวมองค์ความรู้ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวันอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

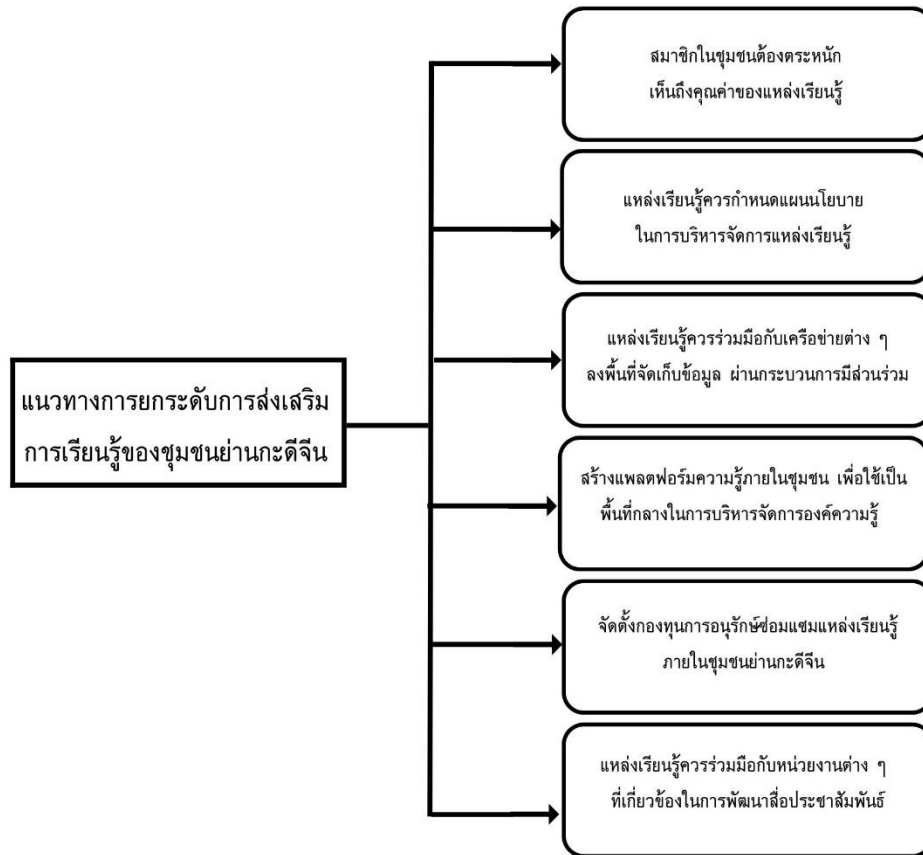
(2) แหล่งเรียนรู้ควรกำหนดแผนนโยบายในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในระยะสั้นหรือระยะยาวอย่างมีประสิทธิภาพ อาทิ การวางแผนกิจกรรมรายเดือน หรือกำหนดปฏิทินกิจกรรมในแต่ละเดือนที่เชื่อมโยงกับองค์ความรู้ที่มีอยู่ รวมถึงกำหนดตัวชี้วัดและประเมินผลการดำเนินกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ และควรให้ความสำคัญในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อคนทั้งมวลอย่างเหมาะสม

(3) แหล่งเรียนรู้ควรร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูล หรือจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการด้านการออกแบบการเรียนรู้ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย เพื่อกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนที่สามารถนำไปสู่การประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

(4) สร้างแพลตฟอร์มความรู้ภายในชุมชนย่านกะดีจีน เพื่อเป็นพื้นที่กลางในการบริหารจัดการองค์ความรู้ รวบรวมความรู้ที่อยู่ในบุคคล องค์กร หรือกลุ่มเครือข่ายให้มารวมอยู่ในพื้นที่กลางที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย เชื่อมประโยชน์ต่อสาธารณะ และมีการอัปเดตข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ

(5) จัดตั้งกองทุนการอนุรักษ์ซ่อมแซมแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนย่านกะดีจีน เพื่ออนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ให้เป็นสถานที่ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่รุ่นต่อ ๆ ไป

(6) แหล่งเรียนรู้ควรร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อขยายเครือข่ายความร่วมมือและทำให้แหล่งเรียนรู้เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น

ภาพประกอบ 15 แสดงสรุปผลการเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนย่านกะดีจีน ซึ่งให้เห็นถึงศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนย่านกะดีจีน อันเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เพื่อยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ และช่องโหว่ของการบริหารจัดการที่ยังขาดรูปแบบการบริหารจัดการที่ยังประโยชน์สูงสุดให้แก่ผู้เรียนเท่าที่ควร ซึ่งจากการศึกษาสามารถอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้ดังนี้

5.2.1 อภิปรายผลการศึกษาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีน

แหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีน เป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่ไม่มีรูปแบบตายตัว หรือไม่มีหลักสูตรและระยะเวลาในการเรียนรู้ที่แน่นอน มีวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน รวมถึงบุคคลภายนอกที่มีความสนใจใฝ่เรียนรู้ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ภายในแหล่งเรียนรู้มีกิจกรรมการเข้ามนิทรรศการ โดยการอิงบรรยากาศแบบสมจริง ผ่านการจัดแสดงนิทรรศการ มีการใช้สื่อเทคโนโลยีประกอบการบรรยายเนื้อหาภายในพิพิธภัณฑ์ และมีวิทยากรผู้บรรยายที่มีทักษะทางด้านภาษา คอยอำนวยความสะดวก ให้คำแนะนำแก่ผู้เข้าชมภายในพิพิธภัณฑ์

จากผลการศึกษาแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นชุมชนย่านกะดีจีนสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ โกวิท ทะลิ (2559) ที่ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องแบบจำลองการนำเสนอสาระพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นตามแนวคิดปัจจุบันสู่อดีตผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล กรณีศึกษา พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอ่างศิลา พบว่า แนวคิดปัจจุบันสู่อดีตสามารถสร้างกระบวนการนำเสนอสาระพิพิธภัณฑ์สู่กรอบแนวคิด Kowit Model เพื่อให้เกิดการรับรู้และการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต้องประกอบด้วย 3 มิติ ได้แก่ 1) พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับการเชื่อมโยงความรู้ในอดีต การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลนำเสนอสาระบนพื้นที่อนุรักษ์จะต้องแสดงให้เห็นสาระความเป็นของแท้ดั้งเดิม (Authenticity) เป็นส่วนพื้นฐานในการเข้าถึงลักษณะเนื้อหาต่าง ๆ และต้องสร้างความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมเพื่อสร้างความสมบูรณ์ (Integrity) ไม่ขัดแย้งจนไปทำลายคุณค่าของพื้นที่อนุรักษ์หรือโบราณสถาน 2) สื่อการเรียนรู้หรือสื่อจัดแสดงจะต้องจัดนิทรรศการหรือการนำเสนอคุณภาพของข้อมูล ต้องมีการออกแบบแพลตฟอร์มดิจิทัล (Digital Platforms) และการหลอมรวมสื่อดิจิทัล (Convergent Media) และการกำหนดช่องทางการสื่อสาร และ 3) รูปแบบการรับรู้และการเรียนรู้ (Learning Styles) ต้องตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมจึงจะจูงใจให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

เช่นเดียวกับผลงานการวิจัยของพิไลษฐ์ ญฎฐประเสริฐ และคนอื่น ๆ (2560) ที่ได้ศึกษาเรื่องการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า แหล่งเรียนรู้จะต้องมีการจัดแสดงนิทรรศการที่รองรับการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนต่างเพศ ต่างวัยสามารถเข้า

มาเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต นอกจากนี้ ยังพบว่าภายในชุมชนย่านกะดีจีนมีศาสนสถานที่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่รวบรวมศิลปวิทยาแขนงต่าง ๆ ตลอดจนถึงการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านพุทธศาสตร์และพุทธศิลป์เปรียบเสมือนเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ให้คนในชุมชน รวมถึงคนต่างถิ่นได้มีพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมภายในชุมชน ท่ามกลางความหลากหลายทางพหุวัฒนธรรม อาทิ โบสถ์ข้างตาคูู้ต มัสยิดบางหลวงพิพิธภัณฑทร์ ประยูรรัตนทาการ วัดประยูรวงศาวาส สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูโสภิตปัญญากร และพระโภาสนนทกิตติ (กันยายน-ธันวาคม 2558) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของวัดในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม พบว่า วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่าทางพระพุทธศาสนา ทั้งทางวัตถุและแหล่งคุณธรรม เป็นแหล่งรวมของวัฒนธรรม ที่มีทั้งทรัพยากรทางกายภาพ และที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

จะเห็นได้ว่า แหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนย่านกะดีจีนประกอบไปด้วยแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้ผู้สนใจได้เรียนรู้ตามอัธยาศัย และเมื่อพิจารณาถึงศักยภาพของพื้นที่ จะเห็นได้ว่าพื้นที่ชุมชนย่านกะดีจีนมีสาธารณูปการด้านการศึกษาหลายระดับ อาทิ โรงเรียนมหาวิทยาลัย และสถานศึกษาสายอาชีพ และยังมีสถานที่สำหรับจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียนที่หลากหลาย เชื้อต่อการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี หากได้รับความร่วมมืออย่างเข้มแข็งจากผู้นำชุมชนทั้ง 6 ชุมชน สมาชิกภายในชุมชนหน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคประชาชน และสถาบันทางการศึกษา รวมถึงหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนย่านกะดีจีน ร่วมกันพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนย่านกะดีจีนให้เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้อย่างสมบูรณ์แบบต่อสาธารณะ ซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจนจากงานวิจัยของนิรมล เสรีสกุล และธนพร โอวาทวรวิญญู (2565) ที่ได้ศึกษาการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ของกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาย่านกะดีจีน-คลองสาน แล้วพบว่า ย่านกะดีจีน-คลองสาน เป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยเครือข่ายในการขับเคลื่อนการพัฒนาทั้งในมิติของพื้นที่และเชิงประเด็น จากการมีต้นทุนทางกายภาพและสังคมที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรมที่กระจายอยู่ทั่วทุกพื้นที่ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการขับเคลื่อนย่านกะดีจีน-คลองสาน สู่อำนาจเมืองแห่งการเรียนรู้

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงประเด็นลักษณะทางกายภาพและการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนทั้งมวลของแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นของชุมชนย่านกะดีจีน พบว่า แหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นของชุมชนย่านกะดีจีนยังขาดการปรับปรุงการใช้งานและการเข้าถึงเนื้อหาจากสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อทุกคนอย่างเหมาะสม โดยผลงานการวิจัยเรื่องการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อ

คนทั้งมวล กรณีศึกษา โรงละครสยามนิรมิตและพิพิธภัณฑ์ศิลปะร่วมสมัย Moca ของชุดิกากาญจน์ แจ็งเสนาะ (2563) ได้ชี้ให้เห็นว่า การปรับปรุงและการออกแบบพื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งเรียนรู้จะต้องมุ่งเน้นให้ความสำคัญเกี่ยวกับประเด็นการบริการสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการในลักษณะ 3 ประการ อันได้แก่ การออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design) การจัดเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก (Assistive technology) และการให้ความช่วยเหลือที่สมเหตุสมผล (Reasonable accommodation) เพื่อเป็นแนวทางในพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่รองรับทุกคนอย่างเท่าเทียมและยั่งยืน สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ อาชัญญารัตน์ อุบล; และคนอื่น ๆ (2522) พบว่า ปัจจุบันประเทศไทยยังไม่สามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างเท่าเทียมและมีประสิทธิภาพ แม้จะมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ที่ให้ความสำคัญในการเสริมสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดช่วงชีวิต เช่นเดียวกับผลงานวิจัยของสุวิธิดา จรุงเกียรติกุล (2557) พบว่า แหล่งเรียนรู้มีการจัดการเรียนรู้ที่ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2557) พบว่า หลักการสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ต้องมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับความเสมอภาค ความเท่าเทียมทางการศึกษา โดยต้องมีรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าถึงการเรียนรู้อย่างอิสระ

และจากการศึกษาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีนพบว่า แหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีนมีบทบาทสำคัญในการเป็นแหล่งอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมที่รวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ อันเป็นเอกลักษณ์ทางมรดกวัฒนธรรมที่โดดเด่นของชุมชน เป็นพื้นที่ถ่ายทอดเรื่องราวในอดีต ที่ทำให้อุชนคนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่เคยเกิดขึ้นในอดีต เป็นสถานที่สร้างปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคม เนื่องจากแหล่งเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน ตั้งอยู่ภายในชุมชนซึ่งเป็นสถานที่ทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชนและบุคคลทั่วไปที่สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม สามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนคติมุมมองร่วมกันผ่านการเข้าชมภายในแหล่งเรียนรู้ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สอดคล้องกับผลงานวิจัยของปิยะ ศักดิ์เจริญ (2558) พบว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สอดแทรกในชีวิตของมนุษย์ เกิดขึ้นพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ โดยเป็นสถานที่ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้อันเป็นเครื่องมือสำคัญที่สร้างเสริมองค์ความรู้ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน และเป็นแหล่งกระจายรายได้สู่ชุมชนที่สามารถสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ เพื่อหารายได้และยังประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและเมื่อพิจารณาถึงบทบาทสำคัญดังกล่าว ชี้ให้เห็นถึงข้อได้เปรียบอัน

เป็นกลไกสำคัญในการผลักดันให้เกิดการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ยังประโยชน์ต่อสาธารณะ เช่นเดียวกับผลงานของจันทริศา สังขจันทร์ (2552) พบว่า แหล่งเรียนรู้มีบทบาทมากกว่าการเป็นสถานที่เก็บของเก่าหรือของสะสมที่สามารถทำหน้าที่สืบทอด ฟื้นฟู แสดงความเป็นเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่เสมือนเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สะท้อนภาพความคิด ความเชื่อ และวิถีความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

นอกจากนี้ ยังพบว่า แหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นของชุมชนย่านกะดีจีนมีปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น อันประกอบไปด้วย 2 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยภายใน อันได้แก่ ทุนทางสังคมของชุมชนย่านกะดีจีน เป็นทุนทางสังคมที่เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ชุมชนย่านกะดีจีนเกิดข้อได้เปรียบต่อการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ เมื่อพิจารณาถึงศักยภาพของพื้นที่ จะเห็นได้ว่าพื้นที่ชุมชนย่านกะดีจีนมีสาธารณูปการด้านการศึกษาหลายระดับ อาทิ โรงเรียน มหาวิทยาลัย และสถานศึกษาสายอาชีพ นอกจากนี้ยังมีสถานที่สำหรับจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียนที่หลากหลายที่เอื้อต่อการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ และมีทุนทางมรดกวัฒนธรรมอันมีประวัติศาสตร์และความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่โดดเด่น หรือที่เรียกว่า 3 ศาสนา 4 ความเชื่อ 6 ชุมชน และ 2) ปัจจัยภายนอก อันได้แก่ นโยบายหรือแนวทางในการพัฒนาของเครือข่ายภายนอกจากภาครัฐและเอกชน ที่ให้การสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ของแหล่งเรียนรู้ที่ถือเป็นตัวเชื่อมโยงการประสานความร่วมมือที่ทำให้การดำเนินกิจกรรมของแหล่งเรียนรู้สามารถดำเนินไปได้ด้วยความเรียบร้อย และบรรลุตามวัตถุประสงค์เช่นเดียวกับผลงานวิจัยของชันทอง วัฒนะประดิษฐ์ (2561) ที่ได้กล่าวถึงชุมชนย่านกะดีจีนว่าชุมชนย่านกะดีจีนเป็นแหล่งรวมของ 6 ชุมชน คือ ชุมชนวัดกัลยาณ์ ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนกุฎีขาว ชุมชนบุปผาราม ชุมชนโรงคราม และชุมชนวัดประยูรวงศ์ เป็นชุมชนต้นแบบในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขมาอย่างยาวนาน และเป็นชุมชนตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในเรื่องของการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขแม้จะมีความแตกต่างในด้านศาสนาและความเชื่อ ผลงานการวิจัยดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนย่านกะดีจีน อันจะเป็นกลไกสำคัญที่ส่งผลต่อการสนับสนุนให้แหล่งเรียนรู้สามารถขับเคลื่อนพัฒนาแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับชุมชนย่านกะดีจีนได้ในอนาคต

5.2.2 อภิปรายผลการศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้

การจัดการแหล่งเรียนรู้ผ่านการจัดการโดยภาคเอกชนของชุมชนย่านกะดีจีนในรูปแบบการบริหารจัดการเชิงเครือข่าย เป็นรูปแบบการบริหารจัดการที่อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน โดยมีแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนเป็นตัวกลางในการเผยแพร่ความรู้สู่ชุมชนและสังคม ดึงเอาศักยภาพของแต่ละองค์กรเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในกลไกการพัฒนาองค์ความรู้ และเข้ามามีบทบาทสำคัญในการประสานความร่วมมือเพื่อสร้างเครือข่ายการส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับมุมมองของทรงลักษณ์ สกุลวิจิตรสินธุ (2560) พบว่า การจัดการเรียนรู้อาจนำไปสู่การเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้ ซึ่งอาจจะต้องอาศัยความช่วยเหลือหรือได้รับการสนับสนุนจากกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้

เมื่อพิจารณาตามแนวทางการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากผลงานวิจัยเรื่องการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต จะต้องมีแนวทางในการบริหารจัดการแบบสมดุลใน 4 มิติ ประกอบด้วย 18 องค์ประกอบ ได้แก่ มิติที่ 1) การบริหารจัดการด้านโครงสร้างและแผนงาน ประกอบด้วย 1. จุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ พันธกิจของการดำเนินงาน 2. โครงสร้างการบริหาร 3. แผนในการดำเนินกิจกรรม รายปี มิติที่ 2) การจัดการด้านการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 1. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน 2. การมีส่วนร่วมของสถาบันทางการศึกษา 3. เครือข่ายภายในและภายนอก 4. ผู้นำทำกิจกรรมในท้องถิ่น มิติที่ 3) การบริหารจัดการด้านทรัพยากร ประกอบด้วย 1. การบริหารจัดการงานบุคลากร 2. การบริหารจัดการด้านงบประมาณ 3. การจัดการด้านทรัพยากรวัสดุ การดูแลรักษา 4. การจัดแสดงนิทรรศการ 5. สถานที่ตัวอาคาร 6. สื่อ วัสดุเทคโนโลยี และมิติที่ 4) การบริหารจัดการด้านการบริการ ประกอบด้วย 1. กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ 2. บริการป้ายและนิทรรศการถาวรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ 3. การบริการนำชม เส้นทางกรนำชมในชุมชน 4. การประชาสัมพันธ์ และ 5. การจำหน่ายของที่ระลึก อาหาร และเครื่องดื่ม (พิสิษฐ์ ธิฎประเสริฐ และคนอื่น ๆ, 2560) ตามแนวทางการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตดังกล่าว สะท้อนให้เห็นจุดอ่อนของการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีนหลายประการ

จากการศึกษาพบข้อบกพร่องในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนย่านกะดีจีน อาทิ ไม่มีรูปแบบการบริหารจัดการด้านโครงสร้างและแผนงานที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ไม่มีการกำหนดพันธกิจในการดำเนินงาน ขาดการวางแผนในการดำเนินกิจกรรมรายปี และกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและเหมาะสม ซึ่งอาจเป็นปัจจัยที่ทำให้การยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร สอดคล้องกับผลงานวิจัยของณรงค์ศรี

ราชมณี (2553) พบว่า แหล่งเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรสถานศึกษา มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย แต่เมื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดการแหล่งเรียนรู้ พบว่า การจัดการแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ยังไม่เกิดประสิทธิภาพ ยังขาดการดูแลเอาใจใส่ ขาดสื่ออุปกรณ์ สภาพแหล่งเรียนรู้ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ได้ ทำให้การจัดการเรียนรู้ยังไม่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้เท่าที่ควร เช่นเดียวกับผลการวิจัยของประกายดาว แก้วชัยเถร และอาชัญญา รัตนอุบล (2562) พบว่า ปัญหาในเรื่องของอุปกรณ์ใช้สอยไม่เพียงพอต่อผู้ใช้บริการในการใช้แหล่งเรียนรู้ที่อยู่ในระดับมากและผู้ใช้บริการแหล่งเรียนรู้มีความต้องการในเรื่องของการจัดเตรียมสถานที่ให้บริการของแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ในระดับมาก ปัญหาดังกล่าว ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของรูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ที่ต้องมีการกำหนดแผนนโยบายในการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพในทุกมิติ เพื่อให้การบริการของแหล่งเรียนรู้ในการเป็นสถานที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ยังประโยชน์ให้แก่ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

สอดคล้องกับแนวคิดของทัศนีย์ วงศ์เย็น (2547) พบว่า การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิชาการที่ผู้บริหารจะต้องบริหารจัดการให้มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน ขณะที่แนวคิดของเกตุชพรรณ คำพุ่ม (2555) พบว่า พิพิธภัณฑหรือแหล่งเรียนรู้ต้องเป็นสถาบันที่ไม่แสวงหาผลกำไร ควรนำวิธีการบริหารจัดการองค์กรแบบไม่แสวงหาผลกำไรมาใช้เพื่อเป็นกรอบในการกำหนดยุทธศาสตร์การบริหารจัดการพิพิธภัณฑและการปฏิบัติงานองค์กรเชิงรุก โดยยึดหลักของแนวคิดผลประโยชน์สาธารณะมาถือเป็นแนวทางในการทำงาน เพื่อสร้างวัฒนธรรมองค์กรบนฐานที่สัมพันธ์กับชุมชน ประเทศและสังคมโลก เช่นเดียวกับผลงานวิจัยของประสิทธิ์ พิทักษ์คงวงศ์ (2554) พบว่า หลักการจัดการแหล่งเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ ต้องมีการกำหนดแผนนโยบายในการดำเนินงาน มีการติดตามประเมินผล รวมถึงต้องนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาปรับปรุงแก้ไข มีการวิเคราะห์อย่างรอบด้าน และต้องพร้อมปรับเปลี่ยนตามสภาพสังคมและการเปลี่ยนแปลงของโลก

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นของชุมชนย่านกะดีจีน พบว่า แหล่งเรียนรู้ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วน ทั้งชุมชน สถาบันทางการศึกษา เครือข่ายภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าวทำให้แหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นของชุมชนย่านกะดีจีนสามารถดำเนินกิจกรรมที่หลากหลายที่ยังประโยชน์แก่ชุมชน และสังคมได้ ทั้งในมิติของการส่งเสริมการเรียนรู้ และมิติเชิงเศรษฐกิจ ได้สะท้อนให้เห็นกระบวนการมีส่วนร่วมที่เป็นสาระสำคัญอันเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีน โดยสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ

พรรณนภัทร ปลั่งศรีเจริญสุข และศิรินทร์ จงวุฒิเวศย์ (2558) พบว่า รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ เป็นรูปแบบที่ใช้กิจกรรมการเรียนรู้ซึ่งเชื่อมโยงเนื้อหาที่จัดแสดงในแหล่งเรียนรู้นั้น ๆ ให้สอดคล้องกับความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่มีความหลากหลายของช่วงวัยและความสนใจที่แตกต่างกัน ผ่านกิจกรรมการคิดยืดหยุ่นไม่ติดกรอบ และการคิดที่เป็นประโยชน์ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวางแผน เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าว จะทำให้เกิดการพัฒนาารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบยั่งยืน

สาระสำคัญอีกประการหนึ่งของการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีมีบทบาทสำคัญเพื่อสังคม โดยส่วนใหญ่ควรมีการจัดการเนื้อหาของแหล่งเรียนรู้ให้เชื่อมโยงกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม มีการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ เนื้อหาในการนำเสนออย่างเข้มข้น และจัดสื่อผสมผสานกับการจัดนิทรรศการเพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงเนื้อหาของการเรียนรู้ได้ง่าย ซึ่งจะช่วยยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับแหล่งเรียนรู้ให้มีบทบาทที่โดดเด่นขึ้นในฐานะของการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนและสังคมในยุคสมัยใหม่ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของสายชล ปัญญาชิต (2562) พบว่า พิพิธภัณฑ์หรือแหล่งเรียนรู้มีความสำคัญในฐานะเป็นเครื่องมือทางศิลปวัฒนธรรม เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ที่สะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ ความเป็นอยู่ของวัฒนธรรม ตลอดจนจนถึงเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น เช่นเดียวกับผลงานของญาณินทร์ รักรวงศ์วาน (2554) พบว่า แหล่งเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญในการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรม พัฒนาจากการสะสมทางวัตถุทางวัฒนธรรมสู่รูปแบบการใช้กระบวนการเรียนรู้ในกระบวนการจัดตั้งและการดำเนินงานของแหล่งเรียนรู้สู่การเชื่อมโยงการพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ

นอกจากนี้ การที่แหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในชุมชนย่านกะดีจีนเลือกช่องทางทางประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ นับเป็นผลดีต่อการเผยแพร่ข้อมูล เนื่องจากสังคมในปัจจุบันมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และการสื่อสาร ซึ่งจะช่วยให้การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้สามารถเผยแพร่ได้อย่างรวดเร็ว และสะดวกต่อการเข้าถึงข้อมูล โดยสามารถครอบคลุมกลุ่มคนและพื้นที่ได้มากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของรินลดา มะอาลา และคณะ (2564) พบว่า การประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ นับเป็นช่องทางที่มีบทบาทสำคัญต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของคนในยุคปัจจุบัน เป็นเครือข่ายที่สามารถเชื่อมโยงผู้คนได้ทุกมุมโลก สามารถรับส่งข้อมูลได้หลากหลายรูปแบบ ด้วยศักยภาพในการสื่อสารที่รวดเร็ว และไม่มีขีดจำกัดในเรื่องเวลาและสถานที่ โดยแนวคิดดังกล่าว ชี้ให้เห็นคุณสมบัติอันโดดเด่นอีก

ประการหนึ่งของการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อออนไลน์ กล่าวคือ การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารโดยอาศัยช่องทางสื่อออนไลน์สามารถช่วยลดค่าใช้จ่ายในการออกแบบหรือตีพิมพ์สื่อสิ่งพิมพ์ อาทิ แผ่นพับ หนังสือ ป้ายเชิญชวนต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งข้อดีดังกล่าวมาจะส่งผลต่อการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในด้านงบประมาณโดยตรง

ท้ายที่สุด การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้จะเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้ หากผู้ดูแลรับผิดชอบหรือผู้มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการ สามารถลำดับความสำคัญในการบริหารจัดการได้เป็นขั้นตอนกระบวนการ ย่อมสามารถพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เกิดการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ กำหนดแผนงานในการบริหารจัดการได้อย่างยั่งยืนและต่อเนื่อง สามารถแก้ไขปัญหาหรือป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้ และนอกจากนี้ ยังสามารถกำหนดทิศทางในการควบคุมการขับเคลื่อนแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาให้แหล่งเรียนรู้ก้าวหน้าได้ตามเป้าหมายตามที่ต้องการ

5.2.3 อภิปรายผลแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนย่านกะดีจีน

การเสนอแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีน จะเห็นได้ว่าครอบคลุมในทุกมิติ ทั้งชุมชน สถาบันทางการศึกษา เครือข่ายภายนอกทั้งจากภาครัฐและเอกชน เนื่องจากชุมชนย่านกะดีจีนเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยเครือข่ายในการขับเคลื่อนการพัฒนาที่หลากหลาย ซึ่งให้เห็นได้อย่างชัดเจนจากผลงานวิจัยของนิรมล เสรีสกุล และธนพร โอวาทวรวิญญู (2565) ที่ได้วิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมของชุมชนย่านกะดีจีนว่า ชุมชนย่านกะดีจีนเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยเครือข่ายความร่วมมือ ทั้งในมิติเชิงพื้นที่และเชิงประเด็นที่เป็นการรวมกลุ่ม โดยมีเครือข่ายถึง 120 องค์กร/กลุ่ม ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 กลุ่มหลัก ดังนี้ (1) กลุ่มภาครัฐส่วนกลาง มีสมาชิก 26 องค์กร/กลุ่ม ซึ่งเป็นสมาชิกที่มีบทบาทโดยตรงในการดูแลรับผิดชอบการบริหารจัดการเมือง อาทิ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ เป็นต้น (2) กลุ่มภาครัฐส่วนท้องถิ่น มีสมาชิกจำนวน 25 องค์กร/กลุ่ม ซึ่งมีบทบาทในการบริหารจัดการเมืองโดยตรง อาทิ กรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตธนบุรี เป็นต้น (3) กลุ่มภาคการศึกษา มีสมาชิกจำนวน 23 องค์กร/กลุ่ม มีบทบาทในการให้การเรียนรู้ สนับสนุนการพัฒนาสังคมจากองค์ความรู้ขององค์กร ทั้งโรงเรียน มหาวิทยาลัย หน่วยวิจัยต่าง ๆ อาทิ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา โรงเรียนช่างครุฑศึกษา โรงเรียนวัดประยุรวงศาวาส ศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ธนบุรี เป็นต้น (4) กลุ่มภาคเอกชน มีสมาชิกจำนวน 17 องค์กร/กลุ่ม ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเมือง อาทิ พิพิธภัณฑสถานบ้านกุ่มีจีน บ้านสกุลทอง เป็นต้น

และ (5) กลุ่มภาคประชาสังคมและชุมชน มีสมาชิกจำนวน 29 องค์กร/กลุ่ม เป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานที่ส่งเสริมการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ อาทิ ชุมชนทั้ง 6 ชุมชน มูลนิธิประชาคมย่านกะดีจีน-คลองสาน กลุ่มยังธน กลุ่ม We park เป็นต้น

เมื่อพิจารณาเครือข่ายทางสังคมจากผลงานวิจัยดังกล่าว ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมต่อของความสัมพันธ์ที่หลากหลายในลักษณะเครือข่ายแบบกระจายอย่างครอบคลุม อันเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วน ในการพัฒนาแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีนให้เกิดขึ้น เช่นเดียวกับเกตุขจรพรณ์ คำพุ่ม (2555) ที่ได้เสนอมุมมองเกี่ยวกับการบริหารงานเชิงกลยุทธ์ในด้านการพัฒนาเครือข่ายงานด้านพิพิธภัณฑศาสตร์ว่า พิพิธภัณฑศาสตร์ในฐานะเป็นสถาบันทางวิชาการ จำเป็นต้องเพิ่มหน่วยงานให้ครบถ้วนในองค์ประกอบว่าด้วยการจัดการพิพิธภัณฑศาสตร์ เพื่อเพิ่มช่องทางในการเรียนรู้ การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้อย่างหลากหลายมิติและครบถ้วน รวมถึงการต่อยอดและพัฒนาองค์ความรู้ร่วมกัน สอดคล้องกับผลงานวิจัยของทรงลักษณ์ สุกุลวิจิตรสินธุ (2560) พบว่า ในการจัดการเรียนรู้อาจนำไปสู่การเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ซึ่งอาจจะต้องอาศัยการสนับสนุน และการแลกเปลี่ยนความรู้บนพื้นฐานองค์ความรู้ของแต่ละบุคคล อันสะท้อนให้เห็นถึงมิติทางสังคมของหลักการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่นเดียวกับผลงานของอุดม เขยกีวงศ์ (2551) พบว่า การทำให้การศึกษาตลอดชีวิตให้ประสบความสำเร็จ ต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน และต้องอาศัยปัจจัยและเงื่อนไขหลายส่วนที่เกื้อกูลกัน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าถึงองค์ความรู้ได้อย่างอิสระ

สอดคล้องกับมุมมองของชลวิทย์ เจียรจิตต์ (2566) พบว่า การพัฒนาชุมชนเมืองให้กลายเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นโจทย์สำคัญของการดำรงอยู่ของชุมชนเมืองภายใต้สถานการณ์การเพิ่มขึ้นของประชากร ซึ่งคุณสมบัติของชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้องประกอบด้วย 3 ประการ ได้แก่ 1) ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการพัฒนาที่เกิดความยั่งยืน 2) คุณลักษณะ 6 ประการของชุมชนเมืองแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ การส่งเสริมการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน การเรียนรู้ที่เริ่มจากครอบครัวและชุมชน การเรียนรู้ในสถานที่ทำงาน การเรียนรู้ผ่านการส่งเสริมโดยเทคโนโลยี การสร้างคุณภาพและความเป็นเลิศของการเรียนรู้ และการให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ 3) การสร้างชุมชนเมืองแห่งการเรียนรู้ต้องอาศัยความมุ่งมั่น ความเข้มแข็งของผู้นำ และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการสร้างชุมชนเมืองแห่งการเรียนรู้

นอกจากนี้ ในการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีนย่อมต้องประสานความร่วมมือกับเครือข่ายที่เกี่ยวข้องโดยอาศัยผู้นำชุมชนทั้ง 6 ชุมชน ซึ่งจะต้องพัฒนาให้ผู้นำมีบทบาทสำคัญในการเป็นแกนกลางความร่วมมือระหว่างแหล่งเรียนรู้กับเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับอัศวิน หนูจ้อย และคณะ (2560) พบว่า ผู้นำชุมชนจะต้องประสานความร่วมมือกับกลุ่มองค์กรภายนอก จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาตนเองสร้างความรู้ความเข้าใจให้เกิดขึ้น เพื่อเป็นแกนนำในการพัฒนาชุมชนของตนเองร่วมกับประชาชนซึ่งในการขับเคลื่อนให้เกิดการส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ควรได้รับความร่วมมือผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย เนื่องจากความร่วมมือจากทุกภาคส่วนจะเป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันให้แหล่งเรียนรู้สามารถยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานของสันตทวงรินทร์ และศิริวรรณ อนันต์โท (2561) พบว่า แหล่งเรียนรู้ควรใช้แนวความคิดการดำเนินงานอย่างเป็นเครือข่ายภาคีที่มีนโยบายเพื่อความรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ความเพียรอดทนอันมีบทบาทสำคัญในการให้บริการ การศึกษาค้นคว้า การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต และการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ในระดับชาติ

ขณะที่ผลงานวิจัยของกฤษฎา ตัสมา (2560) พบว่า แหล่งเรียนรู้ต้องมีการปรับตัวให้ทันยุคสมัย และสอดคล้องกับความต้องการของคนในสังคมตามสถานการณ์ของกระแสโลกาภิวัตน์ และต้องมีการบริหารจัดการที่ดี เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพื่อร่วมกำหนดทิศทางในการพัฒนา และมุมมองของบุญหลั่น กุลวิจิตร (2562) พบว่า แหล่งเรียนรู้ควรส่งผ่านความรู้ในแนวทางการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการสร้างความรู้ ซึ่งควรมีการจัดการความรู้ภายในแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม โดยมีกระบวนการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบที่สะดวกต่อการเข้าถึงข้อมูล

เช่นเดียวกับแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตว่าควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ทำให้ผู้เรียนได้เห็นผลลัพธ์ของการเรียนรู้ เกิดความสนใจ อยากเรียนรู้และอยากติดตามกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จัดหาพื้นที่การทำกิจกรรมและพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ มีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ และทรัพยากรที่จำเป็น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า ในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทุกภาคส่วน ทุกคนต้องเข้ามาร่วมกันทำกิจกรรม เรียนรู้ร่วมกัน เน้นการเติบโตของเครือข่ายแหล่งเรียนรู้เพื่อให้แหล่งเรียนรู้เข้มแข็ง โดยทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ว่าจะทำอย่างไรให้องค์กรไปสู่เป้าหมายและเกิดการเปลี่ยนแปลง (พิสิษฐ์

ณัฐประเสริฐ และคนอื่น ๆ, 2560) จึงถือได้ว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน จักเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยให้แหล่งเรียนรู้ สามารถยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม รูปแบบของกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้ควรเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของทุกคน และกำหนดการวัดผลจากการดำเนินกิจกรรม เพื่อประเมินว่า ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจมากน้อยเพียงใด และสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้หรือไม่ ซึ่งหากผู้เรียนสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันก็จะนำไปสู่การเรียนรู้ที่ยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของพีรดล แก้วลาย และทิพย์สุดา จันทร์แจ่มหล้า (2562) พบว่า รูปแบบการเรียนรู้ของคนเปลี่ยนไป ทั้งการเข้าถึงการแลกเปลี่ยน และการเผยแพร่ความรู้ บทบาทของพื้นที่เรียนรู้แบบเดิมต้องปรับตัว การออกแบบพื้นที่การเรียนรู้จึงต้องเป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้สาธารณะแบบใหม่ ดังนั้น รูปแบบการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้จึงต้องตอบสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ท้ายที่สุด ยังต้องอาศัยสถาบันทางการศึกษาหรือหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ชี้แนะแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ รวมถึงการศึกษาค้นคว้างานวิจัย หรือผลิตผลงานด้านวิชาการเพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา นำมาพัฒนาแหล่งเรียนรู้สู่การยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ของกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาย่านกะดีจีน-คลองสาน พบว่า ชุมชนย่านกะดีจีนเป็นชุมชนที่มีต้นทุนทางสังคมที่สำคัญในการขับเคลื่อนสู่การเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ (นิรมล เสรีสกุล และธนพร โอวาทวรวิญญู, 2565) หากเข้าใจศักยภาพและข้อจำกัดที่เครือข่ายมี รวมถึงมีการจัดสรรทรัพยากรเครือข่ายได้อย่างชัดเจนย่อมทำให้เกิดการพัฒนาแนวทางการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนย่านกะดีจีนและชุมชนอื่น ๆ ต่อไปได้ในอนาคต

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์

(1) แหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนย่านกะดีจีนควรออกแบบนโยบายในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ให้ชัดเจนอย่างมีประสิทธิภาพ และต้องตรวจสอบประเมินผลการดำเนินงานเป็นประจำอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ สามารถสร้างความสนใจให้ผู้เรียนใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิตและตระหนักเห็นถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

(2) สถาบันทางการศึกษาที่สำคัญภายในชุมชนย่านกะดีจีน โดยเฉพาะสถาบันทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ควรให้ความสำคัญกับการสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ ชี้นำแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ รวมถึงการศึกษาค้นคว้างานวิจัย หรือผลิตผลงานด้านวิชาการเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้สู่การยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

(3) แหล่งเรียนรู้ควรร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน สถาบันทางการศึกษา ทั้งในและนอกระบบ รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เปิดรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่ายเพื่อกำหนดรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมและถูกต้อง สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต และควรพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ให้กับแหล่งเรียนรู้ เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือและทำให้แหล่งเรียนรู้เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น

(4) กรุงเทพมหานคร หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดสรรงบประมาณในการสนับสนุนการเรียนรู้ กระจายอำนาจให้ชุมชนได้บริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เองตามขอบเขตที่รัฐกำหนด

5.3.2 ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

(1) ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณเกี่ยวกับประเด็นความพึงพอใจในการใช้บริการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนย่านกะดีจีน เพื่อทำความเข้าใจปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการกำหนดรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยให้หน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถพัฒนานโยบายในการยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต

(2) ควรมีการศึกษาแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตและพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อให้สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการส่งเสริมการเรียนรู้ และตระหนักว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

(3) ควรมีการศึกษาถอดบทเรียนรูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนว่าควรมีลักษณะการเรียนรู้ในรูปแบบใด เพื่อให้แหล่งเรียนรู้ หน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน ใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนา บริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ต่อไป

(4) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ของต่างประเทศโดยเฉพาะประเด็นการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเป็นฐานในการส่งเสริมการเรียนรู้

บรรณานุกรม

- Diah Mutiara; Masyitoh Koesmawan. (2020). Strategic management in achieving service standards at the center for community learning activities (PKBM). *Asian Journal of contemporary Education*, 4(1). Retrived from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1265777.pdf>
- Gail Dexter Lord; Kate Markert. (2007). *The Manual of Strategic Planning for Museum*. Lanham: Alta Mira Press.
- Ian Falk; Lesley Harrison. (1998). Community Learning and Social Capital: Just having a little chat. *Journal of Vocational Education and Training*, 50(4). Retrived from <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13636829800200063?needAccess=true>
- Pierre Bourdieu. (1993). *Sociology in Question*. London: SAGE.
- Throsby, D. (2001). *Economic and culture*. Cambridge: Cambridge University Press.
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2562). วัฒนธรรมเป็นยุทธศาสตร์ที่สร้างมูลค่า สร้างเศรษฐกิจและสร้างชาติได้จริงหรือ? สืบค้นจาก http://www.culture.go.th/culture_th/ewt_news.php?nid=3972&filename=index
- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2559, พฤศจิกายน-ธันวาคม). ทู่นวัฒนธรรมไทย สู่อุตสาหกรรมเศรษฐกิจ. วารสารของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 58, 6. สืบค้นจาก <https://e-journal.dip.go.th/dip/images/ejournal/fd2eaa1aedd740f4b4e32346220a000d.pdf>
- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2557). ประชากรสูงอายุไทย : ปัจจุบันและอนาคต เอกสารประมวลสถิติด้านสังคม 1/2558 (พฤศจิกายน). กรุงเทพฯ: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- กฤษฎา ตัสมมา. (2557). การจัดการพิพิธภัณฑ์วัดศรีสุพรรณ โดยการมีส่วนร่วมในชุมชนชุมชน2(1). <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/Humanties-up/article/view/42740/35365>
- กฤษฎา ตัสมมา. (2560). การจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในยุคโลกาภิวัตน์12(24). <http://arts.hcu.ac.th/upload/files/JournalLib/7-12-24.pdf>
- กษิด์เดช เนื่องจำนงค์. (2560, มกราคม - มิถุนายน). ผ้าขาวม้า: คุณค่าและความหมายจากทูลทาง

- วัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์. วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 21(1). สืบค้นจาก <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/jfofa/article/view/92889>
- เกตุชพรรณม์ คำพุ่ม. (2555). การศึกษาการจัดการเชิงกลยุทธ์ของพิพิธภัณฑ์: กรณีศึกษา สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติและพิพิธภัณฑ์ต่างประเทศ. กรุงเทพฯ: สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ (สพร.).
- เกียรติวรรณ อมาตยกุล. (2555, กรกฎาคม - ตุลาคม). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิสเพื่อส่งเสริมการพัฒนามนุษย์และสังคมอย่างยั่งยืน. วารสารครูศาสตร์, 40(1). สืบค้นจาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDUCU/article/view/20899/18113>
- โกวิทย์ ทะลิ. (2559). แบบจำลองการนำเสนอสาระพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นตามแนวคิดปัจจุบันสู่อดีตผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล กรณีศึกษา พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอ่างศิลา23. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/archkmitl/article/view/78686/63046>
- ขันทอง วัฒนประดิษฐ์. (2561). ชุมชนสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26 ถอดบทเรียนชุมชนสันติสุขในพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง6(1). <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/113138/94773>
- คณะกรรมการการการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว. (2561). การขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนย่านกะดีจีนสู่ความมั่นคงยั่งยืน. <https://www.senate.go.th>
- คณิต เขียววิชัย และวรรณภา แสงวัฒนะกุล. (2558, กรกฎาคม-ธันวาคม). การพัฒนารูปแบบกิจกรรมนันทนาการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย, 7(2), 25.
- จักรวุฒิ ชนะพันธ์, และคนอื่นๆ. (2558, เมษายน-มิถุนายน). รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดชัยภูมิ. วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 11(2). สืบค้นจาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDUCU/article/view/37610/31291>
- จันทร์ธิดา สังขจันทร์. (2552). การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ: ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ชนิดา เสงี่ยมไพศาลสุข. (2550). เศรษฐกิจของทรัพย์สินเชิงสัญลักษณ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โครงการจัดพิมพ์คปไฟ.

- ชลวิทย์ เจียรจิตต์. (2566). ชุมชน 5.0. นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์.
- ชัยยศ อัครภูวพันธ์. (2557). แนวทางของพิพิธภัณฑ์ศิลปะร่วมสมัยในประเทศญี่ปุ่น. วารสารศิลป์ พีระศรี. สืบค้นจาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jfa/article/view/240977/163847>
- ชัยวัฒน์ วรรณพงษ์. (2541, กันยายน). ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางดีอย่างไร. ปฏิรูปการศึกษา, 1(1).
- ชาย โปธิสิตา. (2556). ศาสตร์และศิลป์ แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน.
- ชุตติกาญจน์ แจ่มเสนาะ. (2563). การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อคนทั้งมวล กรณีศึกษา โรงเรียนละครสยามนิรมิตและพิพิธภัณฑ์ศิลปะร่วมสมัย1. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/sarasatr/article/download/189553/164355/831299>
- ชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย และคนอื่น ๆ. (2559, ตุลาคม - ธันวาคม). คุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชนไทย. วารสารครุศาสตร์, 44(4). สืบค้นจาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDUCU/article/view/105868/83948>
- ญาณินทร์ รัทวงศ์วาน. (2554, มกราคม-มิถุนายน). พิพิธภัณฑ์ที่ท้องถิ่นกับการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น. วารสารรวมบทความทางวิชาการ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 10(1).
- ญาณิศา ปรักรโมดม. (2565). ภาพและคำ: รูปแบบคำบรรยายภาพในพิพิธภัณฑ์ศิลปะ8(1-2). <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jfa/article/view/243683/166197>
- ฐาปกรณ์ ทองคำนุช และคณะ. (2564, มกราคม-เมษายน). การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยด้วยแนวคิดพิพิธภัณฑ์จุดหมายปลายทาง. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 15(1). สืบค้นจาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JournalGradVRU/article/download/241882/167605/>
- ดลพร ศรีฟ้า. (2561, พฤษภาคม-สิงหาคม). การใช้ความเสมือนจริงในพิพิธภัณฑ์ กรณีศึกษา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติฟินแลนด์. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 11(2). สืบค้นจาก <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/143781/107907>
- ทรงลักษณ์ สกฤตวิจิตรสินธุ์. (2560, พฤษภาคม-สิงหาคม). การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการเรียนรู้ร่วมกันทางออนไลน์. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10(2).

- ทัศนีย์ วงศ์เย็น. (2547). หลักและวิธีการจัดการสถานศึกษา. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, กรุงเทพฯ. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ (สาขาวิชาศึกษาศาสตร์)).
- นงศ์ศรี ราชมณี. (2553). การพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนชุมชนบ้านเจียดสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานีเขต 2. วิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น, 17(2).
- นลินณัฐ ดีสวัสดิ์. (2562, มีนาคม-เมษายน). แนวทางการนำกลืนมาใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์: กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์เอสโตเนียเฮลธ์แคร์ ประเทศเอสโตเนีย และพิพิธภัณฑ์เฮลซิงกิซิตี ประเทศฟินแลนด์. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 12(2). สืบค้นจาก <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/127853/146630>
- นัดดาวดี บุญญะเดโช. (2561, กรกฎาคม-ธันวาคม). ข้อเสนอแนะเชิงศิลปวัฒนธรรมเพื่อภูมิทัศน์เมืองญี่ปุ่น. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 20(1). สืบค้นจาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jica/article/view/163215/117963>
- นิภา เข้มวจี. (2552). การใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- นิรมล เสรีสกุล และธนพร โอวาทอวรัญญู. (2565). การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ของกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาย่านกะดีจีน-คลองสาน20(2). https://so06.tci-thaijo.org/index.php/kpi_journal/article/view/255548/174214
- บุญรัตน์ แผลงศร และหนึ่งฤทัย เมฆวาทิต. (2562, กรกฎาคม-ธันวาคม). กลยุทธ์การส่งเสริมการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบางค้ำ้า วารสารเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา *ECT Journal*, 17.
- บุหพันธ์ กุลวิจิตร. (2562, กรกฎาคม-ธันวาคม). การจัดการนันทนาการในยุคดิจิทัลของพิพิธภัณฑ์. วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 41(2).
- ปรมปณต แก้วนนท์. (2553, กรกฎาคม-ธันวาคม). การจัดการแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตภายในบ้านเขาทุเรียน ตำบลเขาพระ อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก. วารสารทางวิชาการ คณะโบราณคดี, 9(2).
- ประกายดาว แก้วชัยเถร และอาชัญญา รัตนอุบล. (2562). แนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในพื้นที่รอบจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเพื่อส่งเสริมเยาวชนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอด

- ชีวิต. คุรุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 47(4), 289-307.
- ประยูร บุญใช้ และภูมิพงศ์ จอมหงษ์พิพัฒน์. (2558). การวิจัยและพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเป็นฐาน สำหรับสถานศึกษาในชุมชนรอบหนองหาร จังหวัดสกลนคร12(58). <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/SNGSJ/article/view/59082/48675>
- ประสิทธิ์ พิทักษ์ชวงค์. (2554). การจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดปทุมธานี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, กรุงเทพฯ). สืบค้นจาก <http://libdoc.dpu.ac.th/thesis/145859.pdf>
- ปราโมทย์ เหลลาภา และกาญจนา เส็งผล. (2555, มกราคม-มิถุนายน). การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการศึกษาเชิงสร้างสรรค์: พิพิธภัณฑ์วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร จังหวัดนครปฐม. ศิลปการศึกษาศาสตรวิจัย, 4(1). สืบค้นจาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/sueduresearchjournal/article/view/6942/5985>
- ปริญญา จันทะคาม และรัชชัย จิตรนนท์. (2563). แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 114(1). <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/reru/article/download/209410/164357/834667>
- ปิยะ ศักดิ์เจริญ. (2558, เมษายน-มิถุนายน). องค์ประกอบสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต. วารสารคุรุศาสตร์, 43(2).
- เปรมฤดี ปุโรทกานนท์ สุวรรณ และภิเชก จันทรเอี่ยม. (2556). การศึกษาการนำแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนของโรงเรียนในจังหวัดสมุทรสงคราม7(1). <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JournalGradVRU/article/view/31372/26955>
- พรรณภัทรร ปลั่งศรีเจริญสุข และศิริบุญ จงวุฒิเวศย์. (2558). การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และ แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์. ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 12(1,2).
- พระครูโสภิตปัญญากร และพระโสภาสนทนทกิตติ์. (กันยายน-ธันวาคม 2558). บทบาทของวัดในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม2(3). <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDMCU/article/view/144545/106945>

- พระพรหมบัณฑิต. (2564). พระพุทธศาสนากับการพัฒนาที่ยั่งยืน. นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์.
- พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติโรดมพระเกียรติ. (2564). คุณอาจเคยเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์มาแล้วหลายแห่ง
ทำไมถึงต้องมีพิพิธภัณฑ์? ทำไมของบางอย่างอยู่ในพิพิธภัณฑ์? ทำไมจึงจัดแสดง
บางอย่าง? และของบางอย่างก็ถูกกำจัดออกไป? สืบค้นจาก
<https://museum.socanth.tu.ac.th/ความรู้/พิพิธภัณฑ์/>
- พิสิษฐ์ ณีฎประเสริฐ และคนอื่น ๆ. (2560, พฤษภาคม-สิงหาคม). การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์
ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*,
10(2).
- พีรตล แก้วลาย และทิพย์สุดา จันทร์แจ่มหล้า. (2562). สภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้สาธารณะ
รูปแบบใหม่: การเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ของการเรียนรู้และผลกระทบที่มีต่อรายละเอียด
โครงการ ที่ว่าง และสถาปัตยกรรมศูนย์ความรู้ร่วมสมัย 15(2). [https://so02.tci-
thaijo.org/index.php/jars/article/download/167939/120949/470715](https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jars/article/download/167939/120949/470715)
- มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. (2564). ศูนย์การเรียนรู้ออนไลน์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมย่าน
กะดีจีน. สืบค้นจาก https://asc.dru.ac.th/asc/index_view.php?id=MTc=
- มิวเซียมไทยแลนด์. (2561). พิพิธภัณฑ์พระ ประยูรภักทาคาร. สืบค้นจาก
[https://www.museumthailand.com/th/museum/Info-Prayoonbhandakharn-the-
Buddha-Images-Museum](https://www.museumthailand.com/th/museum/Info-Prayoonbhandakharn-the-Buddha-Images-Museum)
- มูลนิธิยุวพัฒน์. (2562). เปลี่ยนตัวเองสู่วัยรุ่นในศตวรรษที่ 21. สืบค้นจาก
<https://www.yuvabadhanafoundation.org/th>
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2555). พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ:
ราชบัณฑิตยสถาน.
- รินลดา มะอาลา และคณะ. (2564). การประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อสังคมออนไลน์ของเทศบาลขนาดใหญ่
จังหวัดสงขลา. การบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น, 5(1).
- เรณู เหมือนจันทร์ไชย. (2556, กรกฎาคม - ธันวาคม). ทู่นวัฒนธรรมไทยทรงดำกับการเปลี่ยนผ่าน
ยุคสมัยของชุมชน. วารสารรวมบทความทางวิชาการ คณะโบราณคดี, 12(2). สืบค้นจาก
<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/damrong/article/view/21547/18593>
- เวดี จันทเปรมจิตต์ และคนอื่น ๆ. (2559, กรกฎาคม-กันยายน). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้โดยใช้
ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมการเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์. วารสารครุศาสตร์, 44(3),
162-163.

วรพงศ์ ผูกภู. (2563). องค์ประกอบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้. สืบค้นจาก

<https://www.randdcreation.com/content/2992/องค์ประกอบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้>

วสันต์ จันทวิภาส และนิตยา วงศ์ยศ. (2562, มกราคม-เมษายน). การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน
ขององค์การบริหารส่วนตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วารสารสังคมศาสตร์
วิชาการ, 12(1). สืบค้นจาก <https://so04.tci->

thaijo.org/index.php/social_crru/article/view/186265/131547

วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร. (ม.ป.ป). คู่มือนำเที่ยว วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

วิวิทย์ ประสานศักดิ์ทวี;จารุวรรณ ชำเพชร และกัมปนาท บริบูรณ์. (2560, พฤษภาคม – สิงหาคม).

การจัดการศึกษาตลอดชีวิตโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชนเผ่า ญ้อกร. *Veridian E-*

Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และ

ศิลปะ, 10(2), 113 - 114. สืบค้นจาก [https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-](https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/106269)

Journal/article/view/106269

วิวรรณ์ ศรีวีระชัย และดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ. (2560). แนวทางการพัฒนาการจัดการแหล่งเรียนรู้

ของโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา, 12(3).

เวหา เกษมสุข และศิริณา จิตต์จรัส. (2561, มกราคม-มีนาคม). พุดพลัง: มุมมองความเข้าใจเพื่อ

ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต. วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน, 24(1).

แหวดาว พรหมแสน. (2554). การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ4(1).

http://ird.rmuti.ac.th/newweb/journal/journal4-1/RMUTIJjournal4-1_10.pdf

ศรีหทัย เวลส์ส. (2558, มกราคม-มีนาคม). วัดกับการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น. วารสารสงขลา

นครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 21(1). สืบค้นจาก <https://so05.tci->

thaijo.org/index.php/psujssh/article/view/43393/35847

ศศิพัชร จำปา. (2559, พฤษภาคม - สิงหาคม). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์

ท้องถิ่นโดยใช้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดทางประวัติศาสตร์.

Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์

สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 9(2). สืบค้นจาก <http://ithesis->

ir.su.ac.th/dspace/handle/123456789/494

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2559). พาไปส่องพิพิธภัณฑ์แห่งชาติโตเกียว Tokyo National Museum.

สืบค้นจาก <https://db.sac.or.th/museum/knowledge/32>

สง่า วงศ์ไชย์. (2562, มีนาคม-เมษายน). การเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะการ

- คิดขั้นสูงในศตวรรษที่ 21. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 12(2).
- สมบัติ ฤทธิเดช;ประสพสุข ฤทธิเดช และจีระนันท์ เสนาจักร์. (2553, มกราคม - เมษายน). แหล่งเรียนรู้
ของชุมชนเพื่อการเสริมสร้างการเรียนรู้แบบทางเลือกของเยาวชนในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 4(1). สืบค้นจาก
<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/rmuj/article/view/29814/25674>
- สมบัติ สุวรรณพิทักษ์. (2557). การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต *Lifelong Education and
Lifelong Learning*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- สันต์ ทงรินทร์ และศิริวรรณ อนันต์โท. (2561, กรกฎาคม-ธันวาคม). พิพิธภัณฑ์การ์ตูน
กรุงเทพมหานคร. วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิต, 12(2). สืบค้นจาก [https://so01.tci-
thaijo.org/index.php/dpuca/article/download/174705/125067/](https://so01.tci-thaijo.org/index.php/dpuca/article/download/174705/125067/)
- สาทิศลักษณ์ ชาติเสริมศักดิ์ และคณิต เขียววิชัย. (2560, กรกฎาคม-ธันวาคม). การศึกษาบทบาท
พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย,
9(2). สืบค้นจาก [https://so05.tci-
thaijo.org/index.php/suedureasearchjournal/article/download/63349/88571/](https://so05.tci-thaijo.org/index.php/suedureasearchjournal/article/download/63349/88571/)
- สายชล ปัญญาชิต. (2562, กรกฎาคม-ธันวาคม). พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น: บทบาททางศิลปวัฒนธรรมและ
การพัฒนาสู่ความยั่งยืน. วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 23(2).
- สายันต์ ไพเราะญัตติ. (2547). การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและ
พิพิธภัณฑ์. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2546). รายงานวิจัยปฏิบัติการพัฒนาระบบประกัน
คุณภาพภายในสถานศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์
(ร.ส.พ.).
- สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. (2556). ประยวงศานุสรณ์ โครงการบูรณปฏิสังขรณ์ เขา
มอ วัดประยวงศาवास. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551). รายงานการติดตามความก้าวหน้าในการจัดการแหล่ง
เรียนรู้ ปี2549-2550. กรุงเทพฯ: บริษัท เพลิน สตูดิโอ จำกัด.
- สุทัศน์ พังประเสริฐกุล และคณะ. (2562). บทบาทของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในการพัฒนาสังคม
กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ก่อตั้งโดยวัด, ชุมชนและเอกชน ในจังหวัดนครปฐม9(2).
<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/EAUHJSocSci/article/view/195268/144073>
- สุภาวศ์ จันทวานิช. (2552). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมาลี สังข์ศรี. (2544). การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของครูสภา.

สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล. (2557). การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต = *Lifelong Education and Lifelong Learning*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อนันต์ คติยะจันทร์; พระสมุห์กฤติพิสิฐ จ่าพันธ์ และพระสุวรรณ์ ปูนอ่อน. (2564, มกราคม). การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย วารสารมหาจุฬานาครทรรณ, 8(1). สืบค้นจาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/download/249599/168208/>

อนันต์ มณีรัตน์ และอริพัฒน์ วรนิภาคย์. (2564, มกราคม-มิถุนายน). บทบาทของภาครัฐและภาคประชาสังคมที่มีต่อการจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น กรณีศึกษา ไซนาทาวน์ ประเทศไทย และไซนาทาวน์ ประเทศสิงคโปร์. วารสารวิชาการ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ, 7(1). สืบค้นจาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/svittj/article/download/189462/171331/>

อนูรัตน์ สงช้า. (2559, มกราคม-เมษายน). แนวทางการจัดการแหล่งเรียนรู้ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอในจังหวัดนครสวรรค์ วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 6(1).

อนชา วิชาไชย และคนอื่น ๆ. (2563, พฤษภาคม-สิงหาคม). การส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบโมบายล์-เลิร์นนิ่ง. วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่, 21(2).

อัศวิน หนูจ้อย และคณะ. (2560, มกราคม - มิถุนายน). การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนให้เป็นผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้ 11(1). <https://ejournals.swu.ac.th/index.php/jindedu/article/view/8855>

อาชัญญารัตน์ อุบล; และคนอื่น ๆ. (2522). ปัญหาความต้องการ และรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อม เมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงาน. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุดม เขยกีวงศ์. (2551). การส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย: กรณีศึกษาที่

ไม่จำกัดวัย และสถานที่. กรุงเทพฯ: แสงดาว.

ประวัติผู้เขียน

